SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
51 – 52 /2014
20. december 2014

Cena 1,– €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

KULTÚRA JE FUNDAMENT, NIE NADSTAVBA Strana 4.

STRÁCAME ROZVOJOVÝ POTENCIÁL ŠTÁTU Strana 8.

POCHYBNOSTI O AUTOHAVÁRII DUBČEKA PRETRVÁVAJÚ Strana 9.

ŠAŠTÍNSKU PIETU KORUNOVAL SAMOTNÝ PÁPEŽ Strana 11.

V ČOM VIDEL ZÁCHRANU NÁRODA A. HLINKA? Strana 18.

SLOVO O SLOVENSKU

Vyčariť si v adventnom čase čaro Vianoc je už takmer nemožné. Nadácie a charity sa predbiehajú v love dobrosrdečnosti a milodarov. Lotérie sľubujú, že šťastie bude štedré práve v tomto čase. Združenia, spolky a kultúrne inštitúcie pozývajú na večierky, výstavy ručných prác, amatérskeho umenia, pestovateľských výsledkov, zberateľských aktivít, detskej tvorby..., a keďže aj štátne i súkromné galérie sú v predvianočnom čase aktívnejšie, skromné i parádne vernisáže sú vo väčších mestách takmer denne. V bratislavskej Inchebe tradične vrcholí vydavateľský rok hlučnou a nahustenou Bibliotékou – nahustenou najmä preto, že výška nájomného za štvorcový meter núti šetriť priestorom a predstavovať neraz priam nádherné veci v neúmerne natrepanej výstavnej kóji, kam sa už autori, ktorí by prípadne podpisovali svoje diela, nemajú šancu zmestiť. Tento rok sviatok knihy trval o niekoľko dní dlhšie – naďviazali naň Dni slovenskej literatúry, napriek podceneniu najstaršej a najväčšej slovenskej spisovateľskej organizácie sľubný začiatok tradície. V bratislavskej Starej tržnici sa už tradične predstavujú dámy z ambasád ukážkami svojich tradičných pochúťok a ľudovoumeleckých výrobkov. Ulice žiaria záplavou svetiel a svetielok, pravda, ak sa len obec netopí v priveľkých dlhoch. Prirátajte k tomu vyššiu frekvenciu divadiel a koncertných sál, podujatia v sociálnych a detských domovoch, internátoch, nemocniciach.... To všetko by človek azda uniesol bez straty predvianočnej nálady, keby tu nebol najsilnejší a najhlučnejší adventný fenomén, ktorý sa začína každý rok o dva-tri dni včaššie (tento rok to bolo okolo 20. októbra) – vianočná reklama v televízii. Otras. Hudobníci na vás vyskakujú z drezu, zo šatníka, spod stola a pomaly aj zo záchodovej misy, len aby ste sa dozvedeli, že namiesto jedného mobilu dostanete dva (o tom, že aj paušál budete platiť za dva, už nikto nehovorí), a keď podobných vianočných capín naservíruje telka denne sto, pomaly, ale isto sa vám aj najkrajšie sviatky v roku môžu sprotiviť. Vianočná reklama v médiách je najlepším dôkazom, ako si človek dokáže znesvätiť a zhnusiť všetko krásne a ušľachtilé v živote. Dúfajme len, že nás raz vnuci vysmejú.

Ján ČOMAJ

R-2014065

NEOGRAFIA MARTIN
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823 52
9 770862 882007

Vianočné sviatky, našťastie, v nás ešte stále prebúdzajú ľudské dobro

Návrat k pôvodným kresťanským hodnotám

Reprodukcia: Ľudovít FULLA, Madona s anjelmi, 1946

Vianočné sviatky sa za posledné desaťročia stali, žiaľ, aj na Slovensku produktom či presnejšie prostriedkom biznisu a cielenej mediálnej manipulácie. Primárna religiózna podstata tohto sviatku, ktorý prináša zvestovanie narodenia a nového života, novej, dúfame stále že lepšej doby, nových možností a ďalších — veríme že už nepremárnených — šancí, sa vytráca ako vôňa pokrmov štedrej večere.

Stávame sa priamymi svedkami ignorancie, povrchnosti a priamymi účastníkmi tupého, jalového konzumu. Dvadsiate prvé storočie akoby sa začalo úplne zle. Vykročili sme tou najnesprávnejšou nohou a v tomto kontexte je už azda celkom jedno, či bola pravá alebo ľavá... Vianoce sa vracajú každý rok vždy ako keby o čosi skôr, vždy poznateľne pompéznejšie, dravšie a agresívnejšie. Požierajú nás a napokon vypľúvajú ako kôstkyz olív. Ostáva len horkastá chuť v ústach a akési matné vedomie, že niečo „nie je s kostolným poriadkom"...

Preto je dnes veľmi dôležité vrátiť sa k podstate, i keď to nebude návrat v zmysle cesty späť. Väčšmi by sme sa mali usilovať vrátiť sa k pôvodným kresťanským hodnotám, prijať dobro a pokoj. Len tak ho môžeme aj ďalej šíriť.

Nič, čo je pre nás dôležité, sa neudeje samo alebo „len tak". Vianoce sú ten najvhodnejší čas, aby sme si pripomenuli, že sme predsa „len" ľudia, a práve preto by sme mali vedieť, pocítiť a uznať, že pokora a mier je to, čo nás môže zachrániť, zblížiť a spríbuzniť navzájom.

Nezabudnuteľný správca Matice slovenskej, významný spisovateľ a manažér kultúry Jozef Cíger Hronský nám všetkým odkázal, že lepšie je zažíhať svetielka, ako preklínať tmu. Majme tieto jeho slová na pamäti nielen počas blížiacich sa Vianoc, ale aj počas celého budúceho roka, ktorý sa bude niesť v znamení dvojstého výročia narodenia Ľudovíta Štúra.

Milí matičiari z našej drahej vlasti i zo sveta, Slováci a Slovenky, všetci ľudia dobrej vôle!

Matica slovenská vám úprimne vinšuje milostiplné a pokojné prežitie vianočných sviatkov v kruhu svojich rodín. Do nového roku 2015 želáme pevné zdravie a veľa úspechov vo vašom osobnom aj v pracovnom živote.

Predsedníctvo Matice slovenskej
Spišská Nová Ves
10. 12. 2014

3 OTÁZKY PRE:

Luciu POLAKOVIČOVÚ zo združenia Pre zdravie našich detí

Mládež sa zabúda hýbať a športovať

● Čo je cieľom vášho občianskeho združenia?

Našou prioritnou snahou je podporovať prevenciu ochorení srdca a ciev, motivovať mládež na zdravý spôsob života, zvýšiť pohybovú aktivitu chronicky chorých detí. Chceme deťom sprostredkovať radosť z pohybu a odpútať ich od nezdravého spôsobu trávenia voľného času, počas ktorého sú ohrozené aj nástrahami ako drogy, fajčenie a alkohol. Spolupracujeme s odborníkmi na výchovu k zdraviu, fyzickej aktivite a zdravej výžive detí. V SR je síce problematika monitorovaná, vyhodnocovaná a na legislatívnej úrovni aj riešená zo štátneho rozpočtu cez Úrad verejného zdravotníctva, nijakým spôsobom však nie je organizovaný štátom podporovaný komunitný program. Takisto súkromný sektor na Slovensku zatiaľ táto téma nezaujíma. Na porovnanie: Portugalsko investuje ročne do projektu na prevenciu obezity detí sedem miliónov eur, Austrália až stodvadsať miliónov dolárov.

● Aká bola priama motivácia na vznik vašej aktivity?

Podľa prieskumov medzi mladými ľuďmi na stredných a základných školách sa čoraz väčšia skupina detí a mládeže už dlhší čas nezaujíma o pohyb a šport. Spomedzi žiakov základných a stredných škôl sa sedemdesiat percent detí nezapája do organizovanej športovej činnosti, štyridsaťtri percent z nich nešportuje vôbec a iba osemnásť percent detí a mládeže športuje pravidelne. Počet ochorení svalovej a kostrovej sústavy u tínedžerov do deväťnásť rokov stúpol o tridsaťsedem percent, až dvadsaťštyri percent detí je trvalo oslobodených a ďalších tridsať percent ich nerado cvičí na hodinách telesnej a športovej výchovy. Deti strácajú základné motorické návyky.

● A výsledky vašich aktivít?

Počas trvania projektu sme zatiaľ zapojili vyše stošesťdesiatdvatisíc detí. Z celkového množstva tritisícdvesto základných a stredných škôl na Slovensku sme v tomto čase už zaregistrovali sedemsto škôl.

Zhováral sa R. KALISKÝ-HRONSKÝ
Foto: autor

V SNN 1/2015 SI PREČÍTATE

- **Najbližšie vydanie Slovenských národných novín vyjde s dátumom 10. januára 2015**
- **Humorista Benjamín ŠKREKO: Je dobré, že sa ešte vieme zasmiať aj na vlastnej biede**
- **Po stopách rumunských vojakov, ktorí na konci 2. svetovej vojny oslobodzovali Horehronie**

Matica slovenská na pretrase počas interpelácie v parlamente

Minister podržal národnú ustanovizeň

Maroš SMOLEC, šéfredaktor Slovenských národných novín

Matica slovenská dlhodobo leží v žalúdku niektorým poslancom parlamentu. Napriek jej reálnej práci najmä v regiónoch Slovenska na poli osvety a kultúry, vedeckým výsledkom, vydavateľskej činnosti či podpory zahraničných Slovákov, neprajníci ustanovizne ustavične omieľajú, aká je zbytočná. Naposledy na ostatnej schôdzi parlamentu v rámci Hodiny otázok poslankyňa, vytrvalá kritička Matice Magda Vášáryová.

Ministra kultúry M. Maďariča sa mierne nejasne opýtala, prečo Matica slovenská dostala od ministerstva „plnohodnotnú dotáciu“. Minister najskôr správne komentoval nezmyselnosť jej otázky a napokon sa vyjadril k podstate veci.

■ **PLNOHODNOTNÁ?**

V prvom rade podotkol, že nejde o plnohodnotnú dotáciu, keďže Matica by si vedela predstaviť aj vyššiu finančnú pomoc. Spresnil, že od Ministerstva kultúry SR (MK SR) dostane na rok 2015 účelovú dotáciu 1,494 milióna eura. Podľa ministra je jediná verejnoprávna inštitúcia, ktorej nebola dotácia navýšená. Následne zdôraznil, že v septembri vykonalo MK SR hĺbkovú kontrolu s nakladaním rozpočtových zdrojov v Matici a ustanovizni nevznikla povinnosť finančnej sankcie. Z celkových 1,494 milióna eura naložila len tridsaťšesť eur v rozpore s finančnými pravidlami. Kontrola teda dopadla dobre.

■ **NEPODLOŽENÉ OBVINENIA**

Na doplňujúcu otázku poslankyne či chce, aby Matica zanikla, a či videl jej archívy, „ktoré sú rozkradnuté ako Národný poklad“, už minister jasne uviedol, že práve za pravicovej vlády minister Kňažko chcel Maticu zlikvidovať, čo sa mu však nepodarilo. Minister podotkol, že Matica slovenská si musí nájsť miesto v novej modernej spoločnosti. „Je to úloha matičiarov, nie ministra a ani poslancov,“ dokončil M. Maďarič.

Na margo obvinenia M. Vášáryovej uvádzame, že Archív MS je vo výbornom stave a až 1,3 milióna historických objektov je pripravených na digitalizáciu. To znamená, že počas roka 2014 prešli kompletnou reštauráciou a profesionálnym pomenovaním dokumentov. Maticu to stálo takmer stodeväťdesiattisíc eur a pracovalo na tom vyše dvadsaťpäť ľudí. Úroveň archívu ocenili nielen zamestnanci MK SR v oblasti digitalizácie, ale i samotní poslanci NR SR, ktorí na rozdiel od M. Vášáryovej v septembri do Archívu MS vstúpili. Matica slovenská prežila ťažký rok 2014. Výpadok predpokladaných dividend od Neografie, a. s. (MS je jej majoritným vlastníkom), spôsobil ustanovizni deficit v neštátnych príjmoch na úrovni vyše 450 tisíc eur. S deficitom sa Matica musela vyrovnať. Preto naštartovala nekompromisnú reštrukturalizáciu. Maticu opustili desiatky zamestnancov a dohodárov, znížili sa náklady na prevádzku, odpredával sa dubiózny majetok a ekonomizovali vlastné príjmy. Deficit sa podarilo vyrovnať a časť dlhov odložiť na rok 2015. Tým sa hospodárenie Matice stalo prebytkovým. Ostali minimálne zdroje dokonca na podporu miestnych odborov vo výške 13 500 eur a kúpu 1 500 akcií Neografie, a. s., za necelých 7 000 eur. Konsolidácia pokračuje. Oproti návrhu rozpočtu z januára 2014 sa predpokladá v roku 2015 zníženie mzdových prostriedkov, vrátane odvodov, vo výške viac ako 670 tisíc eur. Štátne prostriedky matičiari používajú v súlade so zmluvou s MK SR, v súlade so zákonom.

■ **POZVÁNKA PRE MINISTRA**

Matica sa otvára verejnosti a dodržiava všetky legislatívne pravidlá vyplývajúce jej zo zákona o nej a o hospodárení verejnoprávnej inštitúcie. „Ministrove slová sme si vzali k srdcu. Už niekoľko týždňov pracujeme na novej vízii Matice v rokoch 2015 až 2017. Svoje miesto v spoločnosti máme, chceme ho rozšíriť a potvrdiť,“ dodal predseda M. Tkáč.

Predseda Matice listom následne poďakoval aj ministrovi kultúry za jeho vystúpenie v NR SR: *„Dovoľte, aby som sa Vám v mene Matice slovenskej poďakoval za Vašu odpoveď pani poslankyni M. Vášáryovej v rámci Hodiny otázok a odpovedí na zasadaní Národnej rady Slovenskej republiky 4. decembra t. r., ktorou ste sa držali pravdy – a to v dnešných časoch nie je bežný jav. Uvedená pani poslankyňa často a nepodložene útočí na všetko ‚národné‘ a nevyhýba sa ani Matici slovenskej. Bola členkou skupiny poslancov, ktorí 8. septembra t. r. uskutočnili poslanecký prieskum v Martine bez zistení spochybňujúcich matičnú činnosť a hospodárenie.*

Zároveň by som Vás chcel pozvať na návštevu Matice slovenskej v jej sídle v Martine, kde by sme Vám okrem iného ukázali matičný archív, ktorý funguje, a veríme, že aj napriek problémom úspešne sa ukončí jeho digitalizácia. Rovnako by sme Vám radi predstavili naše predstavy o ďalšom smerovaní Matice, ktoré by mali byť predmetom okrúhleho stola začiatkom budúceho roku. Dovoľte, aby som sa Vám poďakoval za pozornosť, ktorú venujete Matici slovenskej, a zaželal Vám požehnané Vianoce a úspešný rok 2015.“

Otvorený list prezidentovi republiky A. Kiskovi o ohrození mieru

Atómové zbrane opätovne strašia

Ivan BROŽÍK – Foto: Ladislav LESAY

Neformálne ekonomické fórum Hospodársky klub poslalo list s naliehavou výzvou prezidentovi Slovenskej republiky Andrejovi Kiskovi, aby informoval prostredníctvom Slovenskej televízie spoločne s predsedom NR SR Petrom Pellegrinim a predsedom vlády SR Robertom Ficom o zabezpečení mierového života občanov SR. V liste sú zhrnuté názory domácich osobností a členov vznikajúceho Medzinárodného mierového výboru na vývoj a súčasnú napätosť medzinárodnej situácie.

Uvádza sa v ňom okrem iného: „Tento podnet Vám adresujeme preto, že z viacerých vyhlásení predstaviteľov našich spojencov a Európskej únie, no i ďalších štátov, osobitne Ukrajiny, ako aj najvyšších ústavných činiteľov Slovenskej republiky sa rozsievajú už dlhší čas viac ako znepokojivé informácie o akútnom ohrození mieru a o možnosti vzniku nekonvenčnej vojny nielen na našom kontinente.

■ **NAJVYŠŠÍ ČAS**

Medzinárodná situácia je neúnosná až kritická a riešenia problémov veľmi pomalé a po všetkých stránkach s nedostatočným kapitálom zodpovednej akčnosti. Správanie sa a konanie predstaviteľov veľmocí USA a Ruska, ako aj OSN a Európskej únie, no i Slovenskej republiky v končiacom sa roku je podľa autorov otvoreného listu nedostatočné v súčasnej etape vývoja civilizácie a vôbec vzťahov medzi štátmi a ich národmi. Máme na pamäti aj to, že nie je vylúčená možnosť odstránenia života v dôsledku aktivizácie zbraní hromadného ničenia“.

Prezident Slovenskej republiky podľa informácie z jeho sídla pripravuje správu o stave spoločnosti, ale je predpoklad, že na pôde Národnej rady Slovenskej republiky s ňou vystúpi až v niektorom z jarných mesiacov. Tak isto dodrží tradíciu príhovorov hlavy štátu na Nový rok. To sú však všetko aktivity, ktoré nie sú reakciou na uvedený otvorený list. Ten vznikol zrejme ako dôsledok vyjadrení predsedu vlády Roberta Fica na známom hospodárskom fóre.

TÉMA DŇA

Médiá ich neskôr značne dezinterpretovali.

■ **FICOVO VAROVANIE**

„Na sedemdesiat percent hrozí vojenský konflikt na Ukrajine, a nielen tam. Už to nebude o ruských separatistoch a Ukrajine. Táto informácia je vážna,“ vyhlásil Robert Fico. Zároveň dodal, že ak by k tomu došlo, Slovenska by sa to dotklo vo viacerých oblastiach. Týmito výrokmi Robert Fico rozhorčil predstaviteľov opozície. Premiér by mal podľa predstaviteľa poslaneckého klubu KDH Pavla Abrhana oboznámiť parlament s informáciami o hroziacom konflikte na Ukrajine. „Tieto vyjadrenia sú vážne, ak sú pravdivé. Neviem posúdiť pravdivosť alebo vážnosť tejto situácie. Preto vyzývam predsedu NR SR, aby zvolal mimoriadnu schôdzu parlamentu, na ktorej by predseda vlády informoval o všetkých vážnych skutočnostiach všetkých poslancov,“ povedal Pavol Abrhan. Ministri by mali poslancov podľa neho zároveň informovať o opatreniach, ktoré majú zabrániť tomu, aby Slovensko veľmi trpelo. „Ak predseda parlamentu zvolá takéto rokovanie, bude zrejmé, že tieto informácie boli pravdivé a dôležité. Situáciou v konflikte medzi Ukrajinou a Ruskom sa zaoberali aj účastníci stretnutia krajín V4, ktoré sa uskutočnilo v Bratislave.

Redaktori SNN s predsedom vlády R. Ficom

VŠIMLI SME SI

Česká „politická šľachta“ založená Masarykom s cieľom utvoriť český štát má tuhé korienky a tie očividne stále prežívajú. Najnovšie sa to ukázalo pri oslavách 25. výročia novembrových udalostí v USA, keď v aule budovy amerického Kongresu za výdatného lobbovania českej strany inštalovali bustu Václava Havla priamo oproti buste Winstona Churchilla.

Život sa predsa len mení

Podľa vyjadrenia predstaviteľov amerického Kongresu je to krok výsostne správny, pretože Winston Churchill a Václav Havel sú najväčšími osobnosťami 20. storočia. Teda nie Mahátma Gándhí, ani Michail Gorbačov, ani Ján Pavol II. Čím si Václav Havel zaslúžil také ocenenie a pozornosť amerického Kongresu? Jednoducho, bol s ním jedna krvná skupina. Prejavilo sa to najmä na „humánnom“ bombardovaní Juhoslávie v roku 1999, ale aj predtým, keď sa ľudia domáhali žiť v novom politickom systéme. Havel ich vtedy suverénne ubezpečoval, že „nijaké gigantické zdražovanie alebo dokonca nezamestnanosť, ako to panikári systematicky šíria, nič takého nepripravujeme“. A tvrdil tiež, že „nikdy do nijakého paktu nepôjdeme“. Veľa ľudí jeho slovám uverilo. Jeho busta v americkom Kongrese akoby vravela, že starý režim v Česko-Slovensku padol iba jeho zásluhou.

Čo mu však nemožno uprieť je, že sa chopil príležitosti. Po abdikácii prezidenta Gustáva Husáka vytlačil zo sedla česko-slovenskému a ostatnému svetu dobre známeho Alexandra Dubčeka a za hlavu štátu sa dal jednomyseľne zvoliť sám. Dovtedy ho v ČSSR poznal iba málokto. Miloš Jakeš, generálny tajomník KSČ, pri príležitosti výročia revolúcie povedal: „Komunisti, ktorým sa ich puč proti vedeniu strany nakoniec vymkol, spôsobili, že k moci sa dostala skupina disidentov, ktorí do tých čias iba za západné peniaze prázdno tárali. Chamtivosť po moci otvorila cestu k štátnemu prevratu. Havlovia, Vondrovia na tom nemajú zásluhu, tí iba prevzali moc. Ale bez komunistu Čalfu by neboli schopní nadiktovať ani jedno vládne uznesenie.“ Taká je teda aura okolo Václava Havla.

Peter JÁNOŠÍK

Proti Robertovi Ficovi už aj vlakmi

Nezmyselný a bezdôvodný útok na premiéra Roberta Fica spustili opoziční poslanci ešte pred 17. novembrom tohto roku. Dôvodom bolo, že slovenská vláda schválila bezplatné cestovanie vlakmi. Deti a mládež, študenti do dvadsaťpäť rokov a dôchodcovia odo Dňa študentstva a výročia novembrovej revolúcie začali cestovať zadarmo. Deti do päť rokov síce aj doteraz cestovali zadarmo, ale akosi sa na to pozabudlo a rovnako aj na fakt, že starší seniori mohli cestovať za symbolickú cenu.

Petícia odporcov bezplatného cestovania sa začala ešte v októbri a do týždňa po zavedení úpravy evidovali neuveriteľných takmer tridsaťtisíc podpisov, čo pôsobí viac než komicky. Slovensko pretkávala a ešte stále prepája rozvetvená sieť železníc, ale viaceré predchádzajúce pravicové vlády postupne odbúravali vlakové spojenia a preferovali iné formy prepravy až natoľko, že sa niektoré trate celkom zrušili a vlakové súpravy boli pred reformou obsadzované len na dvadsať percent. Len čo prišlo rozhodnutie, o ktorom sa stále ešte polemizuje, počas prvého týždňa sa vydalo vyše štvrť milióna nulových cestovných lístkov, čo bolo necelých päťdesiat percent cestujúcich. Z nich väčšinu – až takmer tri štvrtiny – predstavovali študenti; dôchodcovských lístkov bola len tretina, detských iba niečo vyše päť percent, do systému sa zaregistrovalo takmer štvrť milióna ľudí. Nijaký ohlasovaný kolaps železníc sa nekonal! Vozne sú obsadenejšie, ale nie preplnené.

■ **VIAC CESTUJÚCICH**

Opoziční poslanci a iní odporcovia Roberta Fica a jeho vlády pri svojom hysterickom a bezdôvodnom odpore tvrdia, že bezplatné cestovanie zaplatia vlastne všetci občania štátu, zabúdajú však na ostatné súvislosti. Zvýšenie počtu cestujúcich, hoci aj bezplatných, zvýši obsadenosť vlakov a reálne možno predpokladať zníženie cestnej dopravy. Pritom výstavbu, opravy a údržbu ciest si rovnako platíme všetci. Ak si predstavíme stav automobilovej dopravy a ceny cestovného v hromadnej preprave, keď už dvaja cestujúci osobného auta majú cestu lacnejšiu, nečudo, že sa vláda rozhodla ponúknuť novú formu využívania vlakov. Keď k tomu pridáme ešte preťaženosť ciest a nedostatok parkovacích miest najmä v mestách, tak môžeme očakávať, že cestujúci budú odstavovať autá v dedinách, v menších mestách a spoločne s deťmi, ktoré odprevádzajú do školy, budú do práce viac cestovať vlakmi. Netreba pritom zabúdať, že aj viacerí dôchodcovia pracujú a zrejme aj v ich prípade to bude takto platiť. Nezanedbateľný je fakt znečistenia ovzdušia dopravou a v tomto prípade sú vlaky šetrnejšie. V neposlednom rade to je pohodlie a bezpečnosť vlakovej dopravy.

ČO INÍ NEPÍŠU

■ **POZITÍVUM**

Po prehodnotení len týchto niekoľkých faktov, viacerých pre a proti, sa lyžička váh posúva na stranu za – v prospech bezplatného cestovania vlakmi, a to práve pri finančne zväčša najväčšmi zaťažených skupinách obyvateľov.

Viliam KOMORA

Rok v slovenskej politike

Roman MICHELKO

Rok 2014 bol pre slovenskú politiku i pre slovenskú spoločnosť bohatý na voľby, ktoré predurčili celý jeho charakter. Tie prvé – prezidentské – potvrdili viacero trendov. Na jednej strane potvrdili istú únavu z vládnutia, ktorá sa vypomstila kandidátovi strany Smer Robertovi Ficovi. Napriek tomu, že suverénne postúpil do druhého kola, ukázalo sa, že nedokázal vzdorovať hysterickej mediálnej mašinérii opozície. Každopádne, výsledky prezidentských volieb svedčili len o tom, že napriek istému útlmu, v ktorom strana Smer v tom čase bola a zdalo sa, že už je za svojím zenitom, výsledky prezidentských volieb rozhodne neznamenali obrodu opozície či, nedajbože, jej nástup k moci. Naopak, kandidát Ľudovej platformy Hrušovský získal hanebné tri percentá, čo len potvrdilo, že pravica je v svojej najhlbšej kríze po roku 1990. Neúspech Fica totiž neznamenal úspech pravice, ale, naopak, úspech podnikateľa Andreja Kisku, ktorý zbohatol na veľmi problematickom biznise. Istým prekvapením volieb bol výsledok odídenca z KDH Radoslava Procházku, ktorý skončil so ziskom vyše dvadsiatich percent na tesnom treťom mieste. To odštartovalo raketový nástup jeho politického projektu Sieť, až dokiaľ jeho starostlivo budovaný imidž čistého politika nenabúral jeden neopatrný rozhovor s kolegom Matovičom. Ale to je už iná história.

Voľby do Európskeho parlamentu potvrdili trend, ktorý nastal už v prezidentských voľbách. Napriek tomu, že voľby s veľkým náskokom vyhral Smer, volebná strata šiestich percent a jedného mandátu napovedala, že ak si chce Smer udržať svoju politickú hegemóniu, nevyhnutne musí urobiť opatrenia, aby ďalej nestrácal

KOMENTÁR

voličov. Táto strata bola o to trpkejšia, že ak by sa stranícke štruktúry trocha viac zmobilizovali a získali by približne o tritisíc hlasov viac, Smer by si počet mandátov udržal. Treba zdôrazniť, že výpovednú hodnotu volieb do Európskeho parlamentu zásadným spôsobom ovplyvnila extrémne nízka volebná účasť. Voliť prišlo sotva trinásť percent voličov, čo naznačilo trendy a jasne favorizovalo malé strany s tvrdým voličským jadrom. Aj preto získalo KDH nadštandardný výsledok a aj preto sa do Európskeho parlamentu dostali politickí trpaslíci (SaS, NOVA či SMK), ktorí pri štandardnej plus-mínus 55- až 60-percentnej volebnej účasti dostávajú 3,5 až 4,5 percenta hlasov. Znepokojivý bol z tohto pohľadu len výsledok SNS, ktorej zisk približne 3,6 percenta bol jasným varovaním.

Výsledky spomenutých dvoch volieb prirodzene rezultovali k istej sebareflexii. Kým pravica bola opojená svojím pseudoúspechom, akýsi pokus o sebareflexiu sa uskutočnil len v strane Smer. Na letnej konferencii strana prijala viacero zmien na úrovni exekutívy, ale aj na najvyšších straníckych postoch. Po prehratých župných voľbách sa z postu podpredsedu strany musel odporúčať exžupan Maňka a jeho miesto zaujal nový minister školstva Pellegrini. Z vlády odišiel Čaplovič, ktorého nahradil Pellegrini, rovnako ako post ministra hospodárstva opustil nestraník Malatinský, ktorý mal všeobecne známe osobné väzby so spoločníkmi Penty, a nahradil ho jeho štátny tajomník Pavlis. Ako sa ukázalo, zmena minimálne na poste ministra školstva bola celkom šťastná.

Koniec roka sa niesol v znamení komunálnych volieb. Paradoxne ich najväčším prekvapením bolo odstúpenie podpredsedu Smeru a predsedu parlamentu Pašku. Bolo to o to paradoxnejšie, že komunálky v Košiciach boli poňaté ako referendum a tie jeho politický spolupútnik Raši napriek vybičovanej antikampani vyhral s veľkým náskokom. Komunálky mali ešte jeden dôsledok. Potvrdili dlhodobý trend straty dôvery v straníckych kandidátov (nezávislí sa stali víťazmi volieb), rovnako však signalizovali, že pokles Smeru sa zastavil, a naopak strana si značne posilnila svoje pozície dokonca oproti voľbám v roku 2010.

Koniec roka bol aj v znamení umelo vyvolaných pouličných protestov, ktoré organizovala časť opozičných politikov pravicových mikrostraničiek. Chvalabohu, zdá sa, že pokus o „majdanizáciu“ slovenskej politiky nevyšiel. Ich početnosť a odhodlanie demonštrantov vytrvať v protestoch sú príliš malé na novú farebnú revolúciu.

Betlehem a vianočné symboly

Maroš M. BANČEJ

Ako pamätník môžem pokojne skonštatovať, že pred novembrom 89 mohol človek na betlehem, jeden zo symbolov Vianoc, naďabiť nanajvýš tak v niektorom z kostolov. Vtedajšia moc to mala vo všeobecnosti ťažké s cirkevnými sviatkami. Oficiálne bol prípustný jediný svetonázor – a to vedecký, podmurovaný marxisticko-leninskou náukou. Zúfalý pokus preonačiť Veľkú noc na akési Sviatky jari zlyhal, a tak sa Vianoce tíško tolerovali a nemálo súdruhov sa pravidelne zúčastňovalo aj na polnočnej omši, zvyčajne v susednej dedine, aby to tak nebilo do očí. Po novembri 89 nastal čas, keď sa betlehem ako symbol Vianoc vrátil. V mnohých mestách, Bratislavu nevynímajúc, sa nadšenci pustili dokonca do organizovania živých betlehemov a deti spolu s rodičmi očarenými očami pozerali na známy výjav malého Ježiška, ležiaceho v jasličkách, v spoločnosti Márie a Jozefa. Ostatne, práve tento výjav spolu s vianočnou jed-

POZNÁMKA

ličkou, Tromi kráľmi či koledníkmi pevne patrí k nášmu kultúrnemu dedičstvu. Atribúty Vianoc inšpirovali celý rad našich slávnych maliarov, hudobných skladateľov či spisovateľov. Miestami to trocha pokazila súčasná komerčná doba a celý rad populárnych spevákov či skupín si kladú za povinnosť zložiť nejaký ten vianočný song v nádeji, že im tantiémy za jeho omieľanie v rádiách zlepšia koncoročnú finančnú bilanciu, ale to je daň dobe. Aj obchodníci sa vianočnej témy zmocnili po svojom a masívna vianočno-nákupná masáž sa začína už pomaly od začiatku októbra, ale to má so skutočným odkazom Vianoc ako kultúrneho fenoménu len pramálo spoločné. Čo je však alarmujúcejšie, to sú aktivity rôznych multikultúrnych aktivistov, ktorí ako keby zabudli, z čoho vychádza naša kresťanská kultúra. Tak sa stalo, že pred pár rokmi radní páni v istom holandskom meste prijali rozhodnutie nepostaviť na námestí tradičný vianočný stromček. Dôvodili, že tento symbol urážal ich spoluobčanov moslimskej viery. Najnovšie som sa dočítal, že z rovnakého dôvodu zrušili pre zmenu v istom nemeckom meste živý betlehem, ktorý už tradične stavali v predvianočnom čase na vianočných trhoch. Tolerancia ku kultúrnym koreňom toho-ktorého etnika je síce pekná vec, ale má svoje hranice. Importovaný Santa, ktorý sa preváža na kamiónoch s nemenovaným nealkoholickým nápojom, multikultúrnym fanatikom neprekáža, ale narodenie Spasiteľa so silným morálnym a etickým posolstvom áno. Už len čakám, kedy nenápadne premiestnia do depozitu obraz majstra Hložníka Traja králi nesú dary práve narodenému Spasiteľovi. Kultúra národa sa totiž odvíja od tradičných koreňov, ktoré sa síce postupom času tvorivo modifikujú, ale základ ostáva rovnaký. O to viac ma minulé Vianoce potešilo, keď som v malom mestečku na juhovýchodnom Slovensku zažil nefalšovaných koledníkov. Miestni mi povedali, že túto tradíciu obnovil pred pár rokmi jeden zo zapálených učiteľov tamojšieho gymnázia a úspešne sa rozvíja. Práve preto som optimista a verím, že keď sa jedného dňa dočkám vnúčat, budem ich môcť zobrať k skutočnému betlehemu.

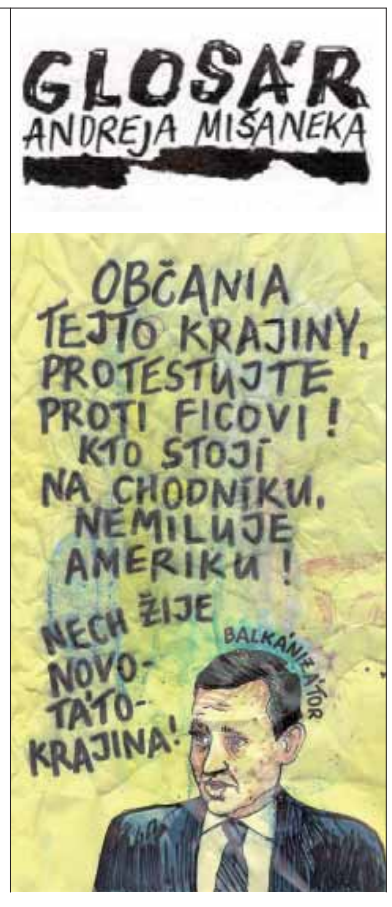

SPOZA OPONY

Prečo človek potrebuje dôstojnosť

Dušan D. KERNÝ

Tak ako všade inde akreditáciu potrebuje novinár i v Spolkovej republike Nemecko. Pri vyplňovaní dotazníka som dostal aj otázku o vierovyznaní. Zdráhal som sa na veľmi konkrétne cielenú otázku odpovedať. Desaťročia som ja, alebo niekto namiesto mňa, písal do osobitnej rubriky povestnú vetu o tom, či som, alebo nie som vyrovnaný s náboženskou otázkou, pričom bolo dopredu jasné, aká je správna odpoveď. Po tých rokoch sa mi práve v Nemecku zachcelo trochu súkromia.

Lenže akreditácia je pri úrade nemeckého kancelára, a tak som ako vždy predtým na opakovanú otázku uprostred nemeckého hlavného mesta odpovedal. A snaživo som pridal, že som aj birmovaný – v úsilí zahladiť vzdor z takýchto otázok. Išlo predsa o úrad kancelárstva a niekoľkoročnú prácu v Nemecku. Neraz som sa presvedčil, že nešlo len o zvedavosť vedúcej referentky, naozaj je smerodajné kam a k čomu prináležíte.

Uvedomil som si to práve o tej, akoby mimochodom prenesenej vete o birmovaní. Pretože to bolo nezabudnuteľné, pamätné natoľko, že po rokoch sa v istom denníku nedávno o tom objavila tiež osobná spomienka Kornela Földvériho. Spomínal, že nejaké chlapčisko si zaumienilo a chcelo ho za birmovného otca. Podujal sa na to, lebo to bolo mimoriadne okno príležitostí, nejaké uvoľnenie v polovici päťdesiatych rokov, pretože dlho predtým a dlho potom sa v Trenčíne birmovky nekonali.

Môj príbeh je iný, ale odohral sa v tom istom čase a meste. Rodičia ma tým rozhodnutím prekvapili. Len niekoľko rokov predtým k otcovmu čítaniu patril denník Pravda, čítal ho postojačky pri kuchynskom stole a s matkou si pritom vymieňali nejaké šuškandy. Iba raz sa mi podarilo zachytiť, že „medzi nimi je aj ten, u ktorého sme boli na terase vily nad Bratislavou“. Pamätal som si veľmi dobre tú terasu a ešte lepšie aj dcéru toho, komu oná terasa patrila, aj osvetlené večerné mesto, ktoré sa pod nami rozprestieralo. Keď som si potom prečítal noviny, zistil som, že „medzi nimi“ znamenalo odsúdenými v procesoch, neskoršie zlopovestne známych ako procesy z rokov päťdesiatych.

Predpokladal som, že aj to bol jeden dôvod, prečo rodičia neboli praktizujúcimi veriacimi a nechávali to na starú mamu. Preto ma ich rozhodnutie o birmovke natoľko prekvapilo. A až po rokoch som si uvedomil, že to bolo naozaj v rokoch päťdesiatych. A nebola to zrejme nijaká samozrejmosť, aj keď nás na birmovke nebolo málo, ale zas ani nie veľa. Nerozumel som vtedy tomu tak dobre. Trvalo mi dlho, kým mi došlo, čo mi rodičia nepovedali, ale ani nikto iný. Nebolo to len kvôli mimoriadnej chvíli uvoľnenia, výnimočnému oknu príležitostí po smrti Josifa Vissarionoviča Stalina. Ani na um mi nezišla úvaha, či to bol, alebo nebol začiatok nejakej inej cirkevnej politiky. Vnímal som len to, že to bolo výnimočné, úplne ojedinelé, nesamozrejmé pre celé mesto a jeho šíre okolie. Bolo mi len zrejmé, že je to dôležité, dnes by sa povedalo ako prejav civilizačnej identity, nepodenkovosti...

Trvalo mi oveľa dlhšie, kým mi došlo, že zmyslom kroku rodičov bolo, aby som si uvedomoval, že ide o niečo, čo je tu prítomné dvetisíc rokov, a nielen desať rokov ako vtedajší režim a jeho všadeprítomný jednotný slovník, jeden názor. A najmä to, čo predstavovala cirkev, bolo v priamom protiklade tomu, čo sa nám v škole a mimo školy predstavovalo ako jedine správne a dejinne víťazné.

Dnes je všetko inak. Ale predsa práve v dnešnej slobode nadobudlo nový význam prináležať k niečomu, čo má za sebou nielen dvetisíc rokov, ale najmä k tomu mať aj predstaviteľa, ktorý vie, čo dnes Európa potrebuje najväčšmi, že Európa musí podporovať dôstojnosť človeka a jeho neodňateľné práva.

SEBAOBRANA

Slováci, ktorí dlhodobo pracujú a žijú v Nemecku, budú musieť na verejnosti aj v domácnostiach rozprávať po nemecky, nie po slovensky. Týka sa to aj príslušníkov iných národov žijúcich v Nemecku. Chce to presadiť vládna Kresťansko-sociálna únia (CSU), stala sa však za to terčom posmechu a kritiky. „Ľudia, ktorí tu chcú ostať natrvalo, by mali mať povinnosť hovoriť po nemecky na verejnosti aj doma," hovorí sa vo vyhlásení CSU, ktorá je partnerom nemeckých kresťanských demokratov (CDU) kancelárky Angely Merkelovej.

Kupujte slovníky!

Po vlne kritiky, ktorá sa zniesla na tento nezmyselný návrh, prisľúbil predseda CSU Horst Seehofer, že sa na niektoré pasáže ešte pozrú. Tvári sa však, že jeho návrh nemá zásadný problém: „Táto cesta je postavená na jazyku, na vzdelávaní, na tom, že chceme žiť spolu, nie vedľa seba." Jeho kolegovia zo strany sa dokonca vyjadrili, že myšlienky o tom, ako by všetci prisťahovalci mali aj doma hovoriť nemecky, boli zle pochopené.

Generálna sekretárka sociálnych demokratov (SPD) Yasmin Fahimi označila návrh CSU za absolútne hlúpy a dodala: „CSU dorazili do Absurdistanu. Keby to nebolo tak veľmi nebezpečné, bolo by to ohromne vtipné." Kancelárka Angela Merkelová sa ku kontroverznému návrhu jej konzervatívnych politických partnerov vyjadrila zmierlivo: „Dobrá znalosť nemčiny je súčasťou integrácie. Ale považujem za výhodu, keď sú deti vychovávané dvojjazyčne." V Nemecku podľa štatistík z minulého roku žije vyše 1,5 milióna Turkov, vyše šesťstotisíc Poliakov, päťstopäťdesiattisíc Talianov, ale aj vyše štyridsaťtisíc Slovákov...

Na porovnanie – vo Veľkej Británii sú Slováci údajne treťou najpočetnejšou skupinou východoeurópskych imigrantov, Poliakov je tam však až desaťkrát viac. Nespokojnosť britskej verejnosti s prisťahovaleckou politikou nielen vlastného štátu, ale celej EÚ, sa odráža už aj v rétorike britských politikov. Britský premiér David Cameron už neraz otvoril tému práv občanov EÚ na voľný pohyb, čo do značnej miery prekáža nemeckej kancelárke Angele Merkelovej. Británia sa podľa nej dostáva do „bodu, odkiaľ niet návratu".

Patrick Linhart, predstaviteľ Slovákov žijúcich vo Veľkej Británii a v Írsku, vyhlásil: „Život vo Veľkej Británii je ľahší ako na Slovensku, ale vznikli tu dosť značné nesympatie k časti slovenského obyvateľstva, ktoré je prirovnávané k pakistanskému, najmenej populárnemu obyvateľstvu. Dá sa všeobecne povedať, že momentálny postoj britskej verejnosti je k prisťahovalcom zlý. Dosť sa zmenil a je to cítiť."

Odchod za prácou do Veľkej Británie už nie je taká výhra, ako to bývalo pred niekoľkými rokmi. Patrick Linhart dodáva: „Práce je tu čoraz menej a ak nemá niekto niečo isté už dopredu alebo nemá dokonalú angličtinu, nech radšej ostane sedieť nezamestnaný doma, pretože byť nezamestnaný tu bez podpory štátu znamená prežiť maximálne jeden týždeň. Náklady sú tu vysoké, ceny prenájmov išli hore a v Dubline aj s perfektnou angličtinou a dlhoročnými skúsenosťami nastupujete za minimálnu mzdu, čo pri tunajších nákladoch znamená skoro rovnaký životný štandard ako na Slovensku." Nuž, bez práce a pláce je človeku ťažko všade na svete...

Robert LANDIS

Ministerstvo pripravilo Stratégiu rozvoja kultúry na roky 2014 – 2020

Kultúra je fundament, nie nadstavba

Zhováral sa Maroš M. BANČEJ – Foto: www.strategiakultury.sk

Otázkam kultúry sa v SNN venujeme koncepčne v každom z našich čísel. Informácia, že Ministerstvo kultúry SR nedávno predstavilo materiál Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020, podnietila redakciu SNN, aby sa spýtala kompetentných na ciele tohto pre našu kultúru zrejme kľúčového materiálu. Na otázky odpovedala Mgr. Zuzana KOMÁROVÁ, generálna riaditeľka Sekcie umenia a štátneho jazyka MK SR.

● Ktorú zo strategických oblastí rozvoja kultúry pokladá MK SR za prioritnú, respektíve, ktorej chce venovať zvýšenú pozornosť?

Strategické oblasti sú preto strategické, že sú pre nás práve tieto prioritné. Nemožno ich zoradiť podľa dôležitosti, keďže by mohol vzniknúť dojem, že ministerstvo niektorú oblasť protežuje, prípadne inú oblasť pokladá za okrajovú. Celý materiál bol dôsledne vypracovaný odborníkmi z rôznych sfér kultúry a dá sa povedať, že je to jedna z prvých kultúrnych stratégií, ktoré majú definovaný priebeh a cieľ.

● Čo sa ukázalo ako najdiskutovanejšia otázka týkajúca sa stratégie pri stretnutí s predstaviteľmi kultúrnej obce?

Strategické oblasti 1 a 4. Tá prvá sa zaoberá formovaním kultúrnych potrieb a dopytu po kultúre výchovou a vzdelávaním. Slovenská spoločnosť neprikladá kultúre dostatočný význam. Prehliada jej zásadný vplyv na všetky ostatné oblasti života. V najbližšom období je preto potrebné posilniť postavenie kultúry ako jedného z kľúčových zdrojov vzdelanostnej spoločnosti. Kultúra predstavuje aj perspektívny sektor s výrazným hodnotovým a ekonomickým potenciálom. Navyše v intelektuálnom, emocionálnom i profesijnom rozvoji človeka zohráva nezastupiteľnú úlohu. Pod jej vplyvom sa utvárajú spoločenské hodnoty, vzniká etická i estetická kultivácia človeka. Výchova a vzdelávanie musia preto vidieť svoj cieľ v spolupodieľaní sa na utváraní celkovej kultúrnej gramotnosti národa. Kultúrna výchova je jednou z priorít strategického smerovania kultúry. Kultúra môže obhájiť

Zuzana KOMÁROVÁ pri komentovaní dokumentu

opodstatnenosť štátneho alebo verejného financovania len vtedy, keď má svojich divákov, čitateľov či poslucháčov. Ak chceme zvýšiť dopyt obyvateľstva po kultúrnych aktivitách, musíme začať vzdelávaním. V pedagogickom procese treba vytvoriť nástroje, ktoré by v žiakoch prebúdzali vedomie kultúrnych potrieb. Kultúrna výchova a vzdelávanie by mali veľkou mierou prispieť k rastu záujmu o kultúru v slovenskej spoločnosti.

Strategická oblasť 4 sa zaoberá nastavením funkčného systému financovania v oblasti kultúry. Nový pohľad na financovanie kultúry predpokladá, že kultúra predstavuje nevyhnutný základ pre zdravé fungovanie spoločnosti. Na jej rozvoj je preto potrebné vyčleniť primerané zdroje. V období krízy sa investície sústreďujú na oblasti, ktoré sú pre základné fungovanie spoločnosti nevyhnutné. Prevláda pri tom mylné presvedčenie, že kultúra medzi ne nepatrí. Je potrebné zmeniť spoločenské vnímanie kultúry a nevidieť v nej iba akúsi nadstavbu. Pri dobre nastavenom systéme kultúra nie je len spotrebiteľom finančných prostriedkov, ale i tvorcom ekonomických hodnôt. Financovanie kultúry na Slovensku je dlhodobo výrazne poddimenzované. Nedosahuje ani štandardnú úroveň výdavkov na kultúru v Európskej únii. Za takýchto podmienok nie je možné budovať moderné kultúrne inštitúcie. Analýza ukázala, že objem prostriedkov, ktorý ide do rezortu kultúry, s prihliadnutím na infláciu a v pomere k rastu HDP dlhodobo klesá. Do toho treba zarátať i fakt, že finančná podpora cirkví v rozpočte MK SR výrazne skresľuje pohľad na financovanie kultúry. Vzbudzuje dojem, že do kultúry ako celku smeruje podstatne viac prostriedkov, ako je pravda. V dôsledku procesu decentralizácie boli tiež právomoci v oblasti kultúry prenesené na samosprávy. Tie však kultúre zo svojich rozpočtov nevenujú dostatočný objem financií, pretože často dávajú prednosť prioritám v iných oblastiach. V nasledujúcom období bude potrebné zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj kultúrneho sektora. To možno dosiahnuť iba vytváraním podmienok na účinnú synergiu verejných financií, súkromných investícií a dobrovoľníckych aktivít. Popritom treba podporovať zvyšovanie kultúrnej spotreby obyvateľstva. Zároveň je nevyhnutné pristúpiť k istým systémovým zmenám vo financovaní. Je potrebné trvalo sa usilovať o zvyšovanie percentuálneho podielu financovania kultúry v pomere k HDP. Treba vytvoriť nástroje na podporu novej tvorby, kultúrnych aktivít, ako aj neštátnej kultúry. Je potrebné zaviesť systémové opatrenia na zabezpečenie dostatočného prísunu financií do kultúry cez rozpočty samospráv. Popritom bude treba riešiť i doplnkové zdroje financovania pochádzajúce z iných sektorov alebo zdrojov. Dodatočné finančné prostriedky možno pre oblasť kultúry získať i zefektívnením práce kultúrnych inštitúcií. Kostru rezortu kultúry tvorí sústava rôznych kultúrnych organizácií. Práve na nich stojí a padá podstatná časť aktivít súvisiacich s kultúrou. Analýza ukázala, že hoci máme bohatú sústavu kultúrnych inštitúcií, efektivita týchto organizácií je často nízka. Treba venovať systematickú pozornosť rozvoju ľudského kapitálu v týchto organizáciách. V prvom rade je nevyhnutné posilniť manažérske zručnosti, ktoré sú z hľadiska efektívneho riadenia organizácií kľúčové.

● Chystá MK SR v súvislosti s týmto materiálom aj zmeny v spôsobe financovania kultúrnych aktivít na Slovensku?

Pozitívnou zmenou v oblasti financovania kultúry je plánovaný vznik Fondu na podporu umenia. Čiastkovým krokom je Akčný plán, ktorý obsahuje päťdesiatdeväť konkrétnych úloh do roku 2017. Celý program Stratégia rozvoja kultúry na roky 2014 – 2020 je skrátka zameraný na to, aby rozvoj a zveľaďovanie slovenskej kultúry v tom najširšom spektre, vrátane starostlivosti o hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo Slovenska, mali v spoločnosti to miesto, ktoré im právom prináleží.

Môj svet mi pred očami odchádza

Drahoslav MACHALA

Slovensko žne, čo sa zasialo po tzv. zamatovej revolúcii. Najtragickejšie to vidno na mizernej úrovni vzdelávania. Slovenské školstvo dosahuje prabiednu úroveň. Mladí ľudia nemajú nijaké ambície zlepšovať sa a móda „študovať" znamená iba to, že si chcú užiť čo najdlhšie roky bezstarostného života bez minimálnej zodpovednosti voči vlastnej rodine, ktorá ich podporuje, voči vlasti, teda voči štátu, v ktorom žijú. Zo skúseností viem a aj vidím, akí sú dnešní mladí ľudia nesmierne pohodlní, ako si zvykli len využívať všetky výhody systému a režimu, v ktorom žijú. Ako zneužívajú vlastných rodičov, najmä matky, ba neraz aj rodinu! Viditeľne sa to prejavuje napríklad v športe, ktorý bol vždy predpokladom toho, aby sa mladý človek, ktorý chcel dosiahnuť nejaký dobrý výsledok, aj zaprel, aby sa pokúsil prekonať sa. Schopnosti prekonávať sa od dnešných mladých chlapcov ich tréneri a manažéri, či už v hokeji alebo vo futbale, sa skrátka nedočkajú. Mladíci sa naučili všade dookola vyhľadávať iba výhovorky, lebo... všetky okolnosti sú proti nim. Nevedia nájsť chyby a omyly vo svojom správaní. Ak chcete voči nim zaujať dajaký kritický postoj, ktorý by osvetlil ich chyby v správaní na ľade alebo na trávniku, ihneď to považujú za nespravodlivosť. Prehry prijímajú stoicky, k ničomu ich nevyburcujú. Generácia, ktorá nám rastie, je generáciou budúcich otrokov. Ak k tomu pridáme, ako hlúpo a bezcieľne ich formujú slovenské žoldnierske

O ČOM JE REČ

médiá, ako ich učia odovzdane a bez kritického hodnotenia prijímať „propagandu", ktorá obdivne píše o Západe a USA, ako ich nevedia zorientovať, že my Slovania máme celkom inú dušu i charakter ako večne po ovládaní túžiaci Anglosasi, potom je zjavné, že nám rastie generácia pohýnaná ovládačom od televízneho prijímača.

Všade, dokonca aj u našich susedov, dávno na základných a stredných školách vyučujú predmet „mediálna výchova", teda predmet, v ktorom mladých ľudí pedagógovia a odborníci učia mládež rozlišovať medzi takzvanou „mediálnou realitou" a medzi skutočnosťou, ktorú žijeme. Médiá dnes vedia dokonale ohlupovať národ prefíkanými spôsobmi aj metódami, práve preto by sa mali rodičia často pokúšať rozprávať sa s mladými a skúsiť si od nich vypočuť argumenty aj na politickú realitu Slovenska. Takto roky sústavne ohlupovaná a jednostranne informovaná mladá generácia nemá potom ani potuchy o tom, čo znamená prevziať zodpovednosť za štát, ktorý sme 1. januára 1993 vybojovali. Ako občania sú mladí ľudia pre slovenskú spoločnosť bezcenní. Sú schopní nie argumentovať, lež iba papagájovať to, čo počujú z predajného Slovenského rozhlasu a z jednostrannej Slovenskej televízie. Lídrami a miláčikmi takto ohlupovanej mládeže sú to ako huby po daždi sa rodiace strany SaS, Nova, Skok, Šanca, Občania, OĽaNO, no najmä najnovší hit zvaný Sieť. Procházka ich ľúbivými rečami láka do vlastnej pavučiny, no skutkami už dokázal hneď na začiatku politickej kariéry, ako sa jeho slová rozchádzajú s činmi. Slovensko vo voľbách v roku 2016 nečaká nič dobré. Lebo medzitým dosiahnu osemnásť rokov a možnosť voliť ďalší mladí nešťastníci, ktorých v kortešačkách do sietí nachytajú medzitým novovzniknuté strany. A keďže mediálne agentúry dobre pracujú a vedome Slovenskú národnú stranu držia pod hranicou päť percent preferencií, je tento dobre zaplatený systém objednaného klamstva zárodkom budúcej spoločenskej krízy!

Nie je ťažké pochopiť, prečo v Bratislave vyhral primátor s ľúbivými „mládežníckymi" heslami – DÁME TO. Zodpovednosť voči občanom však bude treba dokázať skutkami, nie módnymi heslami a sloganmi. Je ťažké priznať si, že sme nedokázali so vznikom Slovenskej republiky budovať najmä vlastenecké školstvo, ktoré by v mladých ľuďoch pestovalo od mladosti lásku k slovenskej vlasti. Mladí ľudia sa doma správajú, akoby tu boli cudzincami. A od duchovných cudzincov nemôžete čakať nijaké veľké skutky. Ako každá úvaha aj táto má svoje obmedzenia: našťastie existujú medzi mladými aj desiatky príkladov skvelých mladých slovenských vlastencov. Nesporne sú takí najmä v Mladej Matici! Napriek všetkým smútkom v duši, šťastný dobrý Rok Ľudovíta Štúra, rok 2015!

Ešte pár rokov otáľania a širokorozchodná trať nás naďaleko obíde

Číňania majú novú „hodvábnu cestu"

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Nechajme našich politikov a väčšinu médií viesť akademické a zväčša jalové debaty o tom, do akej miery je pre Slovensko dobrý projekt predĺženia širokorozchodnej trate. Potom však mávnime rukou aj nad samotnou myšlienkou. Čínsky export nemá trpezlivosti nazvyš, ponáhľa sa do Európy aj bez nás. Možno v úmyselnej tichosti vypravili čínske železnice z mesta Ji-wu na východe krajiny 18. novembra tohto roku nákladný vlak. Ešte vo väčšom utajení je informácia, že v týchto dňoch súprava smeruje k svojmu cieľu – železničnému prekladisku v španielskom Madride.

Vlak išiel po ázijskom území úplne novou trasou, rýchlejšou, akou bola doteraz jediná spojnica, ktorú predstavovala Bajkalsko-amurská magistrála. Súprava prešla územím Kazachstanu cez Rusko do Moskvy a odtiaľ pokračovala po bieloruskej trati cez Poľsko, Nemecko a Francúzsko až do Španielska. Mimochodom, už dva roky má Čína priame železničné spojenie s nemeckým prístavným Hamburgom a ďalším nemeckým mestom Duisburgom.

Čínske kontajnerové vlaky

■ SPOJENIE POTREBUJÚ

Čínski a východoázijskí manažéri jednoducho nečakajú na ukončenie akademických debát a dohotovenie takých či onakých štúdií realizovateľnosti na Slovensku či v Rakúsku. A podľa vyššie uvedených údajov ich „nejaké Slovensko" naozaj nemusí zaujímať. My sa tu u nás sporíme, kde majú byť a kde nemajú byť prekládkové terminály na ešte neexistujúcej železnici, a pritom cez územie susedných štátov už putujú kontajnery plné čínskych tovarov až na Pyrenejský polostrov. Ak táto cesta trvala doteraz loďou asi dva mesiace, po železnici sa dá zvládnuť aj za dva týždne. A to vysoko prevažuje nateraz vyššiu cenu za prepravu tovaru po železnici v porovnaní s vodnými cestami.

■ NOVÁ TRASA

Táto železničná trasa, ktorú symbolicky nazvali Nová hodvábna cesta, je síce dlhšia ako existujúce spojenia v rámci Transsibírskej magistrály, ale pre svoju modernosť je oveľa rýchlejšie prejazdnejšia. Pohltila štyridsať miliárd dolárov. Tie sa však veľmi rýchlo vrátia. Ani súpravy s osemdesiatimi dvoma vagónmi totiž nemajú jediný kubický meter nákladu nevyťažený. Vlaky premávajú plné. Dokonca podľa objednávok z Európy sa ukazuje, že aj naspäť na Východ sa budú vracať úplne naložené. Už len terajšie rezervácie automobilových výrobcov v Európe dávajú tejto železnici obživu na veľa rokov. Perspektíva súčasnej kapacity železnice je natoľko naplnená, že jej budovatelia uvažujú aj o južnejšej vetve, ktorá by vstupovala do Európy cez Turecko a krajiny na Balkáne.

■ PLANÉ DEBATY

Predĺženie širokorozchodnej železnice z Košíc do Viedne má – alebo malo – patriť k projektom, ktoré vytvoria hospodárske prepojenia území medzi Tichým a Atlantickým oceánom. To však už zjavne existuje. Z pohľadu Slovenska bolo zaujímavé, ak by sa dosiahlo vybudovanie kombinovaného terminálu s prístupom k Dunaju tak, aby sa dosiahlo prekladanie kontajnerovej dopravy na našom území v smere sever – juh. Kým donedávna rizikom celého projektu širokorozchodnej bolo financovanie, teraz sa zdá byť hlavným rizikovým faktorom čas. Nová trať sa má dokončiť v roku 2024 a jej cena sa môže dovtedy vyšplhať na deväť miliárd eur. So šiestimi miliardami eur sa uvažovalo pri cenovej úrovni v roku 2010. V súčasnosti sa stále hovorí o verejnom obstarávaní na štúdiu realizovateľnosti predĺženia širokorozchodnej železnice z Košíc do Viedne. Vyhlásila ho viedenská spoločnosť Breitspur Planungsgesellschaft, ktorú spoločne riadia rakúska, ukrajinská, ruská a slovenská železničná spoločnosť. Súťaž sa riadi podľa rakúskych legislatívnych pravidiel a oznámenie o nej sa objavilo aj v európskom vestníku verejného obstarávania.

■ KONKURENCIA NESPÍ

Projektu predĺženia širokorozchodnej cez územie Slovenska nenahráva ani súčasná napätá situácia vo vzťahoch medzi Ruskom a Ukrajinou. Európa nemá dobré skúsenosti s tým, ako tento konflikt ovplyvňuje spoľahlivosť obchodných dohôd, uzavretých s obomi štátmi. Keď sa všetky argumenty pre a proti zosumarizujú, je naozaj zjavné, že čas vymedzený na úspešnú realizáciu tohto projektu už akosi vypršal. Vlaky z Číny a z celej oblasti Juhovýchodnej Ázie do Európy už jazdia podľa stabilného grafikonu, rozdielny rozchod zjavne nerobí nijaké problémy prepravcom ani exportérom. Je len otázkou času, kedy aj Japonsko pošle svoje prvé dodávky do Európy po tejto železnici. Ani otázka prekonania mora medzi krajinou vychádzajúceho slnka a čínskou pevninou nie je taká zložitá a obmedzujúca, ako by sa zdalo. Mimochodom, na svete sú už úvahy o podmorskom železničnom tuneli v tejto oblasti sveta. Tak o čom my tu ešte mudrujeme?

NA OKRAJ

Od nového roka zas nové pravidlá

Od nového roka sa zvyčajne uplatňuje v praxi množstvo legislatívnych noviniek. Jedna z nich sa týka aj elektronických pokladníc. Nové elektronické registračné pokladnice budú musieť mať od budúceho roka prípravu na on-line pripojenie k systémom finančnej správy. Naďalej však nebudú musieť byť vybavené komunikačným zariadením na pripojenie. Podmienkou zákona je, aby boli uspôsobené tak, aby sa tam takéto zariadenie mohlo neskôr doinštalovať.

Vyplýva to z vyhlášky rezortu financií, ktorou sa ustanovujú podmienky on-line pripojenia elektronickej registračnej pokladnice s informačnými systémami finančnej správy.

Nové podmienky budú platiť pre pokladnice, ktoré začnú podnikatelia využívať až po 1. januári 2015. Pokladnice využívané pred týmto dátumom budú môcť podnikatelia a obchodníci využívať naďalej, pri ich výmene však už budú musieť splniť požadované podmienky. Podľa stanovených pravidiel bude musieť byť komunikačné zariadenie umiestnené v elektronickej registračnej pokladnici v časti neprístupnej podnikateľovi a spolu s pokladnicou musí tvoriť jeden funkčný celok.

Ministerstvo financií touto vyhláškou pripravuje proces pripájania registračných pokladníc priamo na systémy finančnej správy. Dôvodom prípravy nových pokladníc na inštaláciu komunikačného zariadenia je podľa rezortu to, aby si podnikatelia mohli takéto pokladnice kupovať a byť pripravení na spustenie on-line pripojenia. „S prihliadnutím na to, že ide o prvý krok smerujúci k požadovanému zabezpečeniu on-ine pripojenia, neustanovujú sa do vyhlášky ďalšie technické podrobnosti, ale len základné, ktoré budú v ďalšom období ďalej rozpracované," oznamuje ministerstvo.

V knihe elektronickej registračnej pokladnice v časti identifikačné údaje – údaje o elektronickej registračnej pokladnici musí byť okrem typu, modelu a výrobného čísla elektronickej registračnej pokladnice po novom uvedený aj názov výrobcu, dovozcu alebo distribútora elektronickej registračnej pokladnice, ktorému bol vydaný certifikát. V údajoch o servisnej organizácii, ktorá pre podnikateľa vykonáva opravu a údržbu elektronickej registračnej pokladnice, musí byť uvedené obchodné meno, sídlo právnickej osoby a daňové identifikačné číslo. V knihe elektronickej registračnej pokladnice môžu byť zapísané dve servisné organizácie.

(ib)

- Pokojné prostredie Stupavy vhodné aj pre rodiny s deťmi
- Priamo v areáli detské ihrisko a športoviská
- Príroda aj kompletná občianska vybavenosť na dosah

www.zipava.sk

- Výborná poloha s rýchlou dostupnosťou centra Bratislavy
- Výnimočná architektúra komplexu a flexibilné zmeny interiérov jednotlivých bytov a apartmánov
- Obchodné a kancelárske priestory na prenájom

www.vienna-gate.sk

- Moderné bývanie v americkom štýle
- Všetko pre aktívny život s priateľmi
- S výhľadom na dominanty hlavného mesta

www.americkebyvanie.sk

ZIPP BRATISLAVA, spol. s r. o., je spoločnosť s viac ako 50-ročnou tradíciou v stavebnej výrobe. V roku 2004 sa stala súčasťou európskeho stavebného koncernu STRABAG.

- Dodávka a realizácia na kľúč
- Realizácia inžinierskych stavieb
- Výroba a montáž prefabrikovaných konštrukcií
- Rekonštrukcie historických a pamiatkovo chránených stavieb

www.zipp.sk/development

zipp

R-2014066

NA MARGO

Mám v živej pamäti báseň Andreja Plávku o Ferkovi Janíkovi z Malužinej, ktorý žil šťastné detstvo, až kým nezačul „akési reči o vojne“. Jeho starý otec na to „tuho zabohoval stareckým hlasom chrapľavým: Čo to za háveď satanova pekelné robí prípravy!“. Taký dojem som získal z televíznej diskusie dvoch protagonistov našich „naslovovzatých“ inštitúcií zaoberajúcich sa zahraničnou politikou a platených Západom.

Rusko sa bráni, ako vie a môže

Tvrdili, že Európskej únii hrozí nebezpečenstvo z Východu a treba sa naň všemožne pripraviť, a nie ho podceňovať ako naša vláda. Podobné zvesti idú z Kyjeva, ktorý hlása, že Rusko pripravuje tretiu svetovú vojnu, a zrejme to tiež prezident Petro Porošenko nemá z vlastnej hlavy. Britský denník The Guardian napísal: „Konanie Washingtonu na Ukrajine a aj jeho podpora neofašistov budú mať kolosálne následky pre celý svet.“ Harold Pinter, britský dramatik a herec, sa vyjadril, že v prípade Ukrajiny ide o „duchaplnú seansu masovej hypnózy“. Americký historik William Blum vo svojom prehľade o zahraničnej politike USA ukazuje, že od roku 1945 sa USA pokúšali zosadiť vyše päťdesiat vlád, hrubo zasiahli do volieb tridsiatich štátov, bombardovali civilné obyvateľstvo tridsiatich štátov, použili chemické a biologické zbrane a spáchali atentáty na zahraničných predstaviteľov. Dnes zakázané kazetové bomby používa ukrajinská armáda v boji proti vzbúrencom.

Meno nepriateľa USA sa rokmi menilo od komunizmu po islam. Vo všeobecnosti však ide o spoločnosť, ktorá je nezávislá od Západu, ktorá má strategicky dôležité a na suroviny bohaté územie. Lídrov takýchto štátov odstraňujú od moci, ako to bolo aj so Salvadorom Allendem v Chile, alebo ich zabíjajú, ako Patrica Lumumbu v Demokratickej republike Kongo. No všetkých predtým zlostne očiernia v západných médiách – spomeňme si na Fidela Castra, Huga Chaveza a teraz aj Vladimíra Putina. Západ dnes podporuje neonacistov v štáte, v ktorom ukrajinskí nacisti podporovali Hitlera. Nie je nijakým tajomstvom, že Washington plánoval obsadiť ruskú námornú základňu na Kryme, ktorá oddávna zákonite patrí Rusku. To sa mu nepodarilo – Rusi sa ubránili. Východní Ukrajinci sa usilujú o to isté, o čo sa Slováci usilovali v roku 1968. O federáciu. Podľa dnešných meradiel teda vtedajší slovenskí bojovníci za federatívnu rovnoprávnosť boli vzbúrencami a separatistami! Vtedy sme bojovali o prežitie, dnes oň bojujú rusky hovoriaci obyvatelia Ukrajiny. A západná propaganda, počínajúca si podľa manierov orwelovských hrdinov, obrátila všetko z nôh na hlavu. Zrejme nie je dôležité, čo je pravda, ale čo sa prijíma ako pravda. Je očividné, že unipolárny svet vytvára turbulencie, preto sa Rusko vo svojej zahraničnej politike usiluje vyhnúť konfrontácii a konať rozvážne, pričom však tvrdo bráni svoje štátne záujmy.

Peter JÁNOŠÍK

Rok 2014 sa nekončí dobre, rok 2015 sa dobre nezačne

Zahraničie sa k nám nasťahovalo

Niet sily a vlastne ani potreby pripomínať si, čo všetko sme konkrétne očakávali predtým, ako sa začal rok 2014. Lebo všetko sa zmenilo. Predovšetkým a najmä sa znovu zotreli rozdiely medzi tým, čo sa deje v zahraničí, a medzi tým, čo sa deje u nás doma. Nič z toho, čím sa končí starý rok a s čím vstupujeme do roku nového, sotva nemôže byť ľahostajné, dotýka sa to všetkých.

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Asi to málokto očakával, že zhrnutie toho, aby sa upadajúca Európa stala schopná čeliť narastajúcim problémom človeka a spoločnosti, problémom umocneným ekonomickou krízou, predostrie predstaviteľ jednej z najväčších a najstarších cirkví, miliardovej katolíckej cirkvi pápež František. V celom uplynulom roku niet úplnejšieho, politickejšieho a zároveň ľudskejšieho príhovoru ako ten, ktorý pápež predniesol z tribúny Európskeho parlamentu. Prejavu, ktorý hovorí o potrebe dôstojnosti človeka v čase, keď vidíme, ako je masovo pošliapavaná nielen vo vojnových a ozbrojených konfliktoch, ale aj vo vyspelých spoločnostiach, európske štáty nevynímajúc.

■ POVEDAL TO PÁPEŽ

„Európa, ktorá nie je viac schopná otvoriť sa transcendentnému rozmeru života, je Európa, ktorá riskuje, že pomaly stratí vlastnú dušu a aj ducha humanizmu,“ varovala hlava katolíckej cirkvi. Urobil dobre, že to zaznelo na pôde europarlamentu – je to inštitúcia, ktorá, ako sú presvedčení niektorí europoslanci, azda aj zahynie na politickú korektnosť, pritom demokracia potrebuje, aby sa problémy pomenovali jasne. Je to názor predsedu právneho výboru europarlamentu Pavla Svobodu, ktorý potvrdil, že používať slovo kresťanstvo je na pôde europarlamentu politicky nežiaduce... Pravda s výnimkou jeho straníckeho klubu. Keď jeho klub chce dosiahnuť, aby sa napríklad Európska únia postavila proti mučeniu kresťanov vo svete, musia to zaobaliť a nazvať tak, aby sa čo najviac vyhli slovu kresťanstvo.

V roku 2014 zažívame po prvý raz, že politické rozhodnutie je kľúčové pre ekonomiku v takom rozsahu ako nikdy doteraz. Ide o sankcie USA a Európskej únie, teda dovedna o kolektívne stanovisko dvadsiatich deviatich štátov proti Ruskej federácii. Kým doteraz sme na Slovensku hovorili roky o potrebe ekonomického rozmeru diplomacie, teraz sa ukazuje ekonomický rozmer politiky – a ním sa zaoberá verejnosť.

■ SANKCIE VŠETKÝCH

Kým ekonomický rozmer diplomacie bol záležitosťou odborníkov a ľudí, ktorí robili všetko, aby dali ľudom doma robotu a vonku získali peniaze, ekonomický rozmer politiky v roku 2014 vkročil naplno do nášho života ako nová realita nepríjemných právd súhry NATO a EÚ, USA a Európy. V mnohom to boli nečakané pravdy, na ktoré sme neboli pripravení. Nečakali sme taký politický, informačný, ekonomický a napokon aj mentálny zlom, ktorý nastal pre nepremyslenú a nedomyslenú politiku starej Európskej komisie pri rokovaní s Ukrajinou a odmietaním čo i len vypočuť si, ako sa to môže dotýkať Ruska. Prázdna floskula, že rokujeme len dvojstranne a Rusko nemá do toho čo hovoriť, sa ukázala byť prelomovým bodom medzi doterajšími možnosťami mať ucelený európsky kontinent, teda dielo predchádzajúcej generácie európskych politikov.

■ TRÁPNOSŤ ÚTEKOV

Nečakane sme boli postavení pred dilemu voliť medzi Ukrajinou a Ruskom, potom pred dilemu považovať Rusko za nebezpečenstvo a nepriateľa a napokon pred dilemu stotožniť sa so sankciami, ktoré nielen bolestivo zasiahnu Rusko, znížia jeho ekonomiku do mínusu, ale „azda“ keď bude Rusom veľmi zle, vyvolajú aj zmenu vládnej moci v Rusku – prituhá káva nielen pre verejnosť. Na Slovensku to má až provinciálno-kabaretné podoby. Na jednej strane sa ústredné štátne oslavy konajú na počesť výročí udalostí, v ktorých hlavnú, kľúčovú úlohu zohrali práve Rusi, ale politickí predstavitelia utekajú a skrývajú sa, aby nemuseli podať ruku predstaviteľom ruského štátu – toho štátu, ktorého tisícky mŕtvych ležia na cintorínoch, kde sa slávnosť odohráva. Je to predzvesť problémov, ktoré budú ešte vypuklejšie pri budúcoročných oslavách konca druhej svetovej vojny v roku 1945. Už teraz si kladieme otázku, či sa nebude opakovať trápnosť a namiesto o oslobodení sa bude hovoriť o okupácii, ako sa to stalo pred časom za vlády zlepencovej koalície priamo na Slavíne. V každom prípade ochota prepisovať dejiny ako keby nám nechýbala.

■ ISLAMSKÁ HROZBA

Je to francúzska politika, konkrétne postoj prezidenta Hollanda, ktorý vytrvalo poukazuje na to, že kľúčovým problémom Európy, hrozbou pre celú Európu je islamský štát. Kým americký prezident Obama najprv hovoril o teroristickej organizácii, Hollande spoznal z európskych politikov ako prvý, že je to nová, doteraz nevídaná hrozba. Rok 2014 sa nekončí dobre a rok 2015 sa dobre nezačne.

Aktuálna výzva popredných nemeckých osobností: Nie, v našom mene!

O odzbrojení jazyka politikov a médií

Do roku 2015 vstupujeme s nezodpovedanou otázkou o tom, aký bude vývoj na východ od našich hraníc. Slovenská hranica je zároveň aj hranicou Európskej únie, európskeho priestoru voľného pohybu osôb obsiahnutého pojmom „schengen“, je hranicou euromeny, práve tak ako aj hranicou Severoatlantickej aliancie NATO. Jednu formu odpovede sa pokúša dať niekoľko desiatok nemeckých osobností.

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet, srbské médiá

Popularita V. Putina v Rusku a v slovanských štátoch stúpa.

Vyše šesťdesiat osobností, medzi nimi bývalý prezident zjednoteného Nemecka, bývalý kancelár, bývalý minister obrany a mnoho ďalších, podpísalo výzvu o potrebe novej politiky uvoľňovania napätia s Ruskom. Výzva odmieta terajšie napätie a vyzýva na mierový postup. Jej názov, zavrhujúci doterajšiu nemeckú politiku, znie mobilizačne: Nie, v našom mene!

■ NEMECKÁ INICIATÍVA

Je viac ako príznačné, že výzva vznikla na nemeckej pôde. Jej iniciátorom bol bývalý poradca kancelára H. Kohla pre zahraničie a bezpečnosť Horst Teltschik. Je to politik, ktorý bol pri rozhovoroch kancelára s ruským vedením a pri kľúčových dohodách, ktoré viedli k súhlasu Moskvy so zjednotením Nemecka. Okrem toho bol na čele významného medzinárodného fóra o bezpečnosti v Mníchove, kde sa formovali aj slovenské pozície pri a po vstupe do NATO. Je to človek, ktorý vie, čo hovorí – akoby zosobňoval skúsenosť nemeckej európskej proatlantickej politiky posledných desaťročí.

Podpísaní pod výzvou považujú za obrovskú chybu, že sa pre Rusko nebezpečne vyzerajúce rozšírenie Západu na Východ o Ukrajinu udialo bez toho, aby sa s ním súčasne hovorilo o prehĺbení spolupráce. Podpísaní pripomínajú, že Západ a Východ sa v roku 1990 dohodli na Parížskej charte o spoločnej Európe, charte, ktorá hovorila jasne o rovnakej bezpečnosti pre všetky zúčastnené štáty. Pripomínajú vyhlásenie prezidenta Richarda von Weizsäckera o celoeurópskom procese zjednotenia – veľkom cieli, v ktorom sa treba vyhnúť nástrahám, aby nezlyhal, nestroskotal. Preto sa netreba jednostranne obviňovať a budovať obraz nepriateľa. To sú morálne záväzné a predvídavé slová prednesené nemeckým prezidentom 3. októbra 1990, teda v Deň nemeckého zjednotenia. Treba zastaviť vzájomnú špirálu hrozieb a protihrozieb – nejde nám o Putina, ide nám o Európu, nejde o Putina, ide o Rusko. Boli sankcie skutočne tým správnym prostriedkom? Zatiaľ veľa toho nespôsobili, ale ak by sa tak stalo – je naším cieľom skutočne ruinovať Rusko? To sú otázky signatárov.

■ JE O ČOM ROKOVAŤ

Pravdaže, obsadenie Krymu bolo porušením medzinárodného práva, ktoré nemôžeme prijať. Samozrejme, že Putin anexiu Krymu neodvolá – a čo nám na Západe zostáva? Odsúdiť to a neuznať. Ale preto prerušiť všetky spojenia s Moskvou?

V rokoch studenej vojny sme neuznali postavenie berlínskeho múru, nikdy sme neuznali železnú oponu, ale napriek tomu sme po mnohých líniách s Moskvou intenzívne rokovali. V terajšom turbulentnom svete je o čom s Rusmi rokovať – o riešení iránskeho jadrového programu, o nebezpečenstve, čo sa šíri zo Sýrie a z Iraku, o zabezpečení stiahnutia spojeneckých vojsk z Afganistanu, o ohraničení zbrojenia, o severokórejskej jadrovej hrozbe, o spolupráci vo vesmíre... Čo sa povezme stane, keď Rusi už nevezmú nijakých amerických astronautov na vesmírnu stanicu?

Pravda, niektorí môžu chcieť zmenu režimu v Moskve. Ale kto vie povedať, či Putinov nástupca bude prístupnejší? Skôr sa znova rozhorí ruský nacionalizmus a šovinizmus a zmenšia sa možnosti na kompromis a ústretovosť. A potom, naozaj chceme hnať Moskvu naďalej bližšie k Pekingu?

Putin už zrejme tiež dospel do bodu, keď hľadá východisko z ukrajinskej šlamastiky. Isté to nie je, ale stojí za to robiť všetko preto, aby sa to zistilo a našlo sa aj pre Moskvu ústavné východisko garantujúce celistvosť Ukrajiny práve tak, ako aj také autonómne práva pre východných Ukrajincov, aby sa secesia, odtrhnutie, separatizmus stali zbytočnými.

■ ARCHITEKTÚRA PERSPEKTÍV

A potom treba dosiahnuť rokovacím procesom pozitívny vzťah medzi Európskou úniou a Euroázijským spoločenstvom. Teda odstrániť to, čo bolo v jadre ukrajinského konfliktu. Treba sa vrátiť k myšlienke spoločnej celoeurópskej bezpečnostnej architektúry, čo by nás spájalo a nerozdeľovalo a zároveň by urobilo bezpredmetnou otázku ukrajinského členstva v NATO. Potrebujeme skoncovať s tým, že vzájomne spolu nehovoríme, telefonáty nestačia – treba nám novú politiku uvoľňovania napätia.

Do rámca týchto názorov patrí aj kritika bývalého nemeckého kancelára H. Kohla, že bolo chybou vylučovať ruského prezidenta Putina zo stretnutí predstaviteľov najvplyvnejších štátov G8 a premeniť to na G7. Podobne kriticky volá po „odzbrojení jazyka politikov a médií“ bývalý dlhoročný nemecký minister zahraničných vecí Hans-Dietrich Genscher. Kriticky sa k politike Únie a NATO voči Rusku – voči nerešpektovaniu jeho prirodzených práv – postavil aj bývalý americký minister zahraničných vecí Henry Kissinger.

Ako vidno, všetko sú to kľúčové osobnosti, ktoré formovali doterajšiu epochu medzinárodných vzťahov. Teraz je otázka, či to všetko je len rozdiel prístupu generácií politikov, alebo súčasné nové pomery sú aj zrušením doterajšej politiky a začiatkom novej epochy medzinárodných vzťahov. Čo z toho vzíde? O tom zatiaľ veľa nevieme. Faktom však je, že je koniec čierno-bieleho delenia tých, ktorí sa vyjadrujú o Rusku.

Čaro srbských Vianoc dotvára množstvo krásnych zvykov v kruhu rodiny

Božić a všetko s ním spojené

Martin JARINKOVIČ – Foto: archív redakcie

Vianoce, počas ktorých si pripomíname narodenie Ježiša Krista, patria medzi najvýznamnejšie kresťanské sviatky. Zároveň sú najkrajšími rodinnými sviatkami. Viaže sa k nim mnoho krásnych zvykov, ktoré však, žiaľ, pod vplyvom moderného spôsobu života a civilizácie postupne miznú aj na Balkáne. Je preto na každom národe, aby si pestoval a udržiaval zvyky a tradície, ktoré tvoria súčasť jeho kultúrneho dedičstva.

Srbi, najpočetnejší pravoslávny slovanský národ na Balkáne, si dodnes zachovali celý rad zvykov a obyčají spätých s oslavou narodenia Božieho Syna, ktoré zo srbských Vianoc robia výnimočné národné sviatky. Srbské Vianoce tvoria celý cyklus sviatkov spätých s oslavou života, jeho zrodu a oslavou rodiny ako základného prvku zdravej spoločnosti. Tento cyklus sa začína v nedeľu zvanú „Detinjce“ tri týždne pred Vianocami. Ako aj sám názov napovedá, je to sviatok detí, počas ktorého rodičia šatkou zaviažu svojim deťom ruky či nohy. Deti sa následne môžu „vykúpiť“ a oslobodiť tak, že svojim rodičom venujú vlastnoručne vyrobený darček, zväčša kresbičku. Ďalšia nedeľa zvaná „Materice“ je venovaná matkám. Tentoraz deti zaviažu svoje mamičky a tie sa „vykupujú“ drobnými darčekmi a sladkosťami. Posledná nedeľa pred Vianocami zvaná „Očevi“ je rovnakým spôsobom venovaná

otcom. Tieto zvyky majú symbolizovať spätosť a jednotu rodiny a zhodu medzi jej členmi.

■ BADNJI DAN

Štedrý večer, ktorý Srbi slávia podľa juliánskeho kalendára, pripadá na 6. januára nášho, teda gregoriánskeho kalendára. Tento deň nazývajú Badnji dan podľa „badnjaka“ – mladého duba, ktorý podľa tradície hlava rodiny so svojím mužským potomstvom musí zrána vyťať v hore a doniesť domov. Badnjak symbolizuje drevo, ktoré pastieri doniesli Svätej rodine na zahriatie po narodení Ježiša Krista. Starým srbským zvykom býva, že predtým, než sa chlapi vyberú do hory, posilnia sa dúškom rakije a šálkou kávy a svoj odchod do lesa pre „badnjak“ ohlásia niekoľkými výstrelmi z pušky či z iných domácich palných zbraní, ktorých bolo v srbských krajoch vždy nadostač. Podľa tradície sa vybraný mladý dub musí vyťať len troma údermi sekery. Ak sa ho ani po nich nepodarí vyťať, musí sa vylomiť ručne. Potom sa donesie domov a oprie o vonkajší múr domu. Domov sa donesú aj triesky, ktoré vznikli pri vytínaní duba, aby podľa tradície priniesli rodine šťastie po celý rok. Gazdiná medzitým chystá sviatočné, ale pôstne jedlo. Na Badnji dan totiž vrcholí štyridsaťdňový pôst, ktorý pred Vianocami dodržiavajú, resp. mali by dodržiavať pravoslávni veriaci. V tento deň sa až do zotmenia nezvykne nič jesť. Pred samotnou večerou bolo zvykom doniesť do domu jednu z vetiev „badnjaka“ a oprieť ju do rohu miestnosti k rodinnej ikone. Taktiež sa zvykla rozniesť po dome slama, ktorou sa pokrývala podlaha. Aj sviatočná „štedrovečerná“ tabuľa sa zvykla uložiť na nízky stôl a všetci domáci si ku nej posadali na slamou pokrytú podlahu, čo malo pripomínať mašťaľ, v ktorej sa narodil Ježiš Kristus. Dnes najmä v mestách sa pod stôl uloží symbolicky otiepka slamy a dubové vetvičky „badnjaka“. Pod stôl alebo pod vetvu duba v rohu miestnosti sa zvykli uložiť sladkosti a darčeky pre deti. Na sviatočne prestretej tabuli nesmie chýbať „badnjački kolač“, pripomínajúci nám známy, tradičný zemplínsky koláč. Tiež tradičné pôstne jedlá: vyprážaná ryba a „prebranac“ – zapečená fazuľa. Počas večere sa podáva víno a na zahryznutie pochutiny ako vlašské i lieskové orechy, jablká, sušené ovocie – najčastejšie figy a slivky.

■ MODLITBA A ZMIERENIE

Večera sa začína zapálením sviece a modlitbou. Hlava rodiny potom odlomí každému z koláča a všetci si pripijú pohárom červeného vína. Pri stole nesmie byť nesvár, preto najneskôr pred večerou sa všetci rozvadení členovia rodiny musia udobriť a pomeriť sa. Po večeri sa zvyklo ísť do chrámu, pričom v priestore pred chrámom spoločenstvo veriacich rozložilo veľkú vatru – pálil sa „badnjak“, dubové drevo nasekané ráno a čakalo sa narodenie Spasiteľa. Tieto vatry pred kostolmi sa v súčasnosti rozkladajú najmä v mestách, kde ľudia z bytových domov nemajú vlastný dvor umožňujúci pálenie vatry. Súčasťou tradície pálenia „badnjaka“ je aj pečenie „pečenice“, teda zvyčajne mladého prasaťa, prípadne jahňaťa či kozľaťa. Zvyklosti okolo pálenia „badnjaka“ a pečenia prasaťa sú podľa jednotlivých krajov a lokalít rôzne, buď si ho zoskupená rodina pečie doma na dvore alebo sa viac rodín dá dokopy. Niekde sa pečie už zrána, ale zvyčajne večer až do noci. V súčasnosti možno v mestách „pečenicu“ kúpiť už aj hotovú.

■ BOŽIĆ – BOŽIE NARODENIE

Najvýznamnejším sviatkom Vianoc je Božie narodenie – po srbsky Božić. Ráno 7. januára sa rozozvučia kostolné zvony a veriaci sa zúčastnia na liturgii. Podľa obyčaje zvykne na Božie narodenie domácnosť navštíviť „položajnik“ alebo „polaznik“ (od slova polaziti – vychádzať, chodiť – v prenesenom zmysle ten, čo obchádza, navštevuje), symbolizujúci mudrcov z Východu. Zvyčajne je to chlapec či mladý muž, ktorý zaželá hospodárovi i jeho celej rodine šťastie, zdravie a úspech. V dnešných podmienkach je to väčšinou chlapec z rodiny, ktorý akože navštívi rodinu. Ostatných členov rodiny pozdraví klasickým vianočným pozdravom, podobný je známy aj u nás na východe Slovenska najmä v oblastiach s gréckokatolíckym a pravoslávnym obyvateľstvom: „Hristos se rodi.“ Odpoveďou je: „Vaistinu se rodi.“ (Kristus sa narodil – Pravda, narodil sa.) „Položajnik“ potom zvykne dostať nejakú drobnosť ako dar. Najočakávanejšou časťou dňa je slávnostný obed. Podobne ako pôstna večera deň predtým aj obed sa začína zapálením sviece a modlitbou (Otčenášom). Prítomní si zaželajú šťastné Vianoce – „srećan Božić“. Potom hlava rodiny vezme do ruky „česnicu“ – sviatočný zdobený koláč upečený na počesť Ježiša Krista. Poleje ju červeným vínom a rukami sa rozdelí medzi všetkých prítomných, pričom ten, kto v nej nájde zlatú či striebornú mincu, bude mať šťastie po celý rok. Božím narodením sa končí pôst. Sviatočná tabuľa preto musí byť plná a bohatá. Všetci členovia rodiny by sa mali dosýta najesť a napiť. Ako predjedlo sa zvyčajne podávajú rôzne druhy syrov a „pršut“, teda šunka u nás známa ako talianske prosciutto. Potom polievka, ďalej spomínaná „pečenica“ a „sarma“, čiže mleté mäso s ryžou uvarené a zapečené v nakladaných kapustových listoch. Popri tradičnej „pečenici“ sa v niektorých oblastiach zvykne servírovať aj pečená hus, morka či sliepka. Tradičným pokrmom je aj „cicvara“ – kukuričná kaša. Nesmú chýbať rôzne šaláty. Častým je napríklad zemiakový šalát, ktorý Srbi ktovie prečo, nazývajú ruským šalátom. Popritom gazdiná ponúka rôzne sladké pečivá, koláče, prípadne tortu. Obľúbené sú najmä rôzne druhy balkánskych koláčov zvaných „pita“. Na pitie sa podáva červené víno a tuhá domáca rakija – najčastejšie slivovica.

Najmä cez sviatky sa v Srbsku zvykne piť zohriata rakija, podoba nám známeho hriateho. Druhý deň Vianoc, u nás známy ako prvý sviatok vianočný, srbskí pravoslávni veriaci slávia ako sviatok Zboru presvätej Bohorodičky, ktorý poznajú aj naši pravoslávni veriaci na východe Slovenska. Na druhý sviatok vianočný pripadá sviatok svätého Štefana tak ako u nás, 14. januára Srbi slávia srbský nový rok a celý vianočný cyklus sa končí 20. januára podľa gregoriánskeho kalendára (7. januára podľa juliánskeho kalendára, ktorý dodnes používa väčšina pravoslávnych cirkví).

■ VINŠE A PRIANIA

Narodenie Krista Spasiteľa je najradostnejší kresťanský sviatok. V srbskom poňatí je to zároveň sviatok zrodu nového života, sviatok detí, otcovstva i materstva, spojený s najkrajšími náboženskými obradmi a ľudovými zvykmi a tradíciami. Všetky tieto obyčaje majú jeden základný zmysel a vedú k jednému cieľu: vyprosiť od Boha uchovanie rodiny, jej rozrastanie, ako aj materiálne zabezpečenie. Všetko sa to odráža v srbských ľudových vianočných prianiach, želajúcich okrem zdravia a radosti aj príchod zdravých detí na svet. Ostáva len veriť, že krása tradičných srbských Vianoc, podobne ako krása slovenských Vianoc, ostane zachovaná aj do budúcnosti. Azda sa národom Európy podarí uchovať si aj naďalej zvyky, obyčaje a tradície, tvoriace súčasť ich národnej a kultúrnej identity. Azda sa nám podarí ubrániť zdravú rodinu ako základ zdravej spoločnosti, v ktorej sa bude z pokolenia na pokolenie odovzdávať dedičstvo otcov a odkaz predkov.

SLOVANSKÝ SVET

Začiatkom decembra 2014 zasiahlo Srbsko niekoľko nepríjemných správ. Najprv ruské odstúpenie od plynovodu Južný prúd, potom vyhlásenie srbského prezidenta Nikolića o tom, že EÚ bude v rámci prístupových rokovaní tlačiť na uznanie Kosova a nakoniec jedenásť nových nemeckých podmienok na vstup Srbska do EÚ. Ak k tomu ešte prirátame problémy spojené s prepustením Vojislava Šešelja na „dočasnú“ slobodu, ktoré spôsobilo ďalšie ochladenie srbsko-chorvátskych vzťahov a nepríjemnú rezolúciu v Európskom parlamente, musíme uznať, že koniec roka bude pre srbskú vládu mimoriadne náročný.

December v Srbsku s nošou nepríjemností

Náročný koniec roka

Martin JARINKOVIČ

Poďme však poporiadku. Počas návštevy Turecka ruský prezident Vladimír Putin 1. decembra nečakane vyhlásil, že vzhľadom na odmietavý postoj Európskej únie nie je možné pokračovať v projekte plynovodu Južný prúd. Namiesto neho Rusko vybuduje plynovod do Turecka. Správa okamžite vyvolala rad reakcií z rôznych strán. V Srbsku a bosnianskej Republike srbskej vyvolala šok. Srbsko i Republika srbská totiž do projektu vkladali veľké nádeje, mnoho energie aj investícií a účasti na ňom sa nevzdávali ani pod rôznymi tlakmi Európskej únie.

■ STUDENÁ SPRCHA

Premiér Aleksandar Vučić v reakcii na túto informáciu v Rádiotelevízii Srbska (RTS) povedal, že je to zlá správa pre Srbsko. Odstúpenie od projektu môže mať ďalekosiahlejšie následky, ako sa môže na prvý pohľad zdať. V srbskom denníku Politika v autorskom článku Jeleny Stevanovićovej a Biljany Bakovićovej sa uvádza, že táto správa je studenou sprchou pre Belehrad a tvorcov jeho zahraničnej politiky, pre ktorých môže byť vážnym impulzom na prehodnotenie smerovania krajiny. Uvádzajú pri tom niekoľkých expertov, podľa ktorých nastal rozhodujúci okamih konca politiky sedenia na dvoch stoličkách a treba prijať rozhodnutie o definitívnom obrate kormidla k EÚ a NATO.

Rozruch okolo Južného prúdu ešte nestíchol a do srbského politického diania negatívne zasiahla ďalšia správa. Prezident Nikolić po rozhovore s eurokomisárom pre rozšírenie EÚ Johannesom Hahnom pre médiá vyhlásil, že mu bolo naznačené, že pred vstupom do EÚ bude musieť Srbsko uznať Kosovo. RTS citovala Nikolićov výrok, podľa ktorého: „Absolútne viem, že sa ocitneme pred voľbou: alebo Kosovo, alebo Európa. Brusel nás bude konfrontovať s uznaním Kosova a na to musíme byť pripravení“.

■ DIKTÁT S KOSOVOM

Premiér i minister zahraničných vecí Dačić vyjadrili nesúhlas s Nikolićovou interpretáciou Hahnovho vyjadrenia o tom, že Srbsko sa nebude môcť stať členským štátom EÚ, pokiaľ nevyrieši svoje vzťahy s Kosovom a Metohijou. Oficiálni európski činitelia neprišli vláde na pomoc a naopak Hahnov výrok nedementovali, ani nekomentovali. Dokonca rakúsky minister zahraničia Sebastian Kurz ho nepriamo potvrdil, keď sa v interview pre srbský týždenník Nin vyjadril, že „nie je v záujme Európskej únie prijať za plnoprávnych členov krajiny, ktoré sú v konflikte so susedmi, pretože by to znamenalo vnášanie nestability. Preto je pred vstupom Srbska do EÚ potrebná úplná normalizácia vzťahov, potvrdená aj právne záväzným dokumentom, a Brusel je pripravený pomôcť pri uľahčení tohto procesu.“

Medzitým sa v srbských novinách Večernje novosti objavili informácie o nových jedenástich podmienkach, ktoré srbskému členstvu v Únii kladie Nemecko. Medzi inými sa v ich uvádzalo uznanie kosovských pasov a vybudovanie murovaných objektov na srbsko-kosovských hraniciach. Neskôr vysvitlo, že nejde o nové, ale už dávnejšie stanovené podmienky, ktoré sa znovu objavili v médiách po tom, čo oficiálny Berlín vyhlásil, že v rámci začatia prístupových rokovaní namiesto pôvodne plánovanej a pripravenej kapitoly č. 32 o finančnej kontrole využitia rozpočtových prostriedkov, má byť ako prvá otvorená kapitola č. 35 o normalizácii vzťahov s Kosovom.

Analytik Dragomir Andjelković pre Rádiotelevíziu Republiky srbskej (RTRS) zhodnotil situáciu tak, že prijatie týchto podmienok bude znamenať faktické uznanie Kosova, pričom uznanie de jure bude potom už len otázkou času. Situácia okolo uznania Kosova je jasná aj analytikovi Dušanovi Janjićovi, ktorý v relácii Most Rádia Slobodná Európa povedal: „Srbsko nebude môcť vstúpiť do Európskej únie, ak neuzná Kosovo alebo ak sa nezaviaže uznať Kosovo prvým dňom svojho členstva v Únii.“

■ SCENÁR ZÁPADU

Perfídny obchod Kosovo za členstvo v EÚ sa rozbieha. Zrejme nie je náhoda, že informácie o nutnosti uznania Kosova sa objavili práve teraz po rozhodnutí o pozastavení projektu Južný prúd, ktorý padol pre odpor a tlak EÚ. Logicky je tu prítomná snaha využiť rozčarovanie z ruského rozhodnutia, ktoré sa môže interpretovať tak, že Rusi sú voči svojim spojencom nevypočítateľní a neostáva nič iné, než sa podriadiť vôli Západu.

Tlak na Srbsko sa zvyšuje od nepristúpenia na protiruské sankcie. Poslednou kvapkou, ktorou pretiekla čaša trpezlivosti Západu, bola účasť Vladimíra Putina na vojenskej prehliadke v Belehrade. Ako povedal pre internetový portál Dnevnik analytik Dragoljub Andjelković: „Je jasné, že Západ, jeho vedúce centrá, najmä Washington, po návšteve ruského prezidenta Vladimíra Putina pozerajú na Belehrad úplne inými očami, nie je im po vôli vyvážená zahraničná politika, ktorú vedie Srbsko.“ Do mozaiky zapadá aj náhle prepustenie Vojislava Šešelja na „dočasnú“ slobodu. Všetko to má smerovať k zvyšovaniu tlaku na vládu, destabilizáciu krajiny a jej prinútenie bezpodmienečne sa podriadiť línii diktovanej z Bruselu.

BESEDNICA

Počúvať debaty politikov je niekedy priamym pokusom o ohrozenie vlastného zdravia. Pri počúvaní niektorých vládnych politikov však už ani o pokus nejde. Idete „na istotu“. Člen vlády v diskusii na obrazovke obhajuje opatrenia na podporu zamestnanosti nezamestnaných a tým istým dychom odmieta prípadné opatrenia navrhované opozičným politikom na to, aby sa z tých, ktorí sa o vlastnú obživu ešte starajú sami, nestali ďalší nezamestnaní.

Vraj sme si sami na vine

Teda zo živnostníkov a drobných podnikateľov. Prepáčte, pán minister, ale asi ste si naozaj nikdy v živote nevyskúšali, aké je to živiť sa sám. Teda aké je to, živiť sa sám na Slovensku. Áno, vláde vyhovujeme, nič nechceme, „nepotrebujeme“, čo ju po nás...

Podľa socialistickej vlády je zjavne u nás živnostník parazit. Cudzopasník, príživník, dokonca – vykorisťovateľ. Vládny politik totiž nezabudne pripomenúť, že živnostník či drobný podnikateľ si môže odpísať auto, že si môže odpísať tamto a ono a že vlastne živnostník, citujem, „je nezodpovedný“, čo sa týka zarábania na dôchodok. Čiže je parazit, lebo spoločnosť mu bude musieť dôchodok asi doplatiť. A navyše, kade-aké jednoosobové eseročky sú vlastne podvod a je to nekorektné podnikanie. Pán minister ešte asi nebol nútený postaviť sa ekonomickej realite na Slovensku tvárou v tvár a živiť sa vlastnými rukami a hlavou. Mesiac čo mesiac trpnuť, či budú preplatené faktúry a či bude ešte za čo vôbec živnosť držať v chode.

Nás síce upozorňuje, že aj cesta do práce sú náklady, ale jeho vozí služobné auto za naše peniaze. Je strašná predstava, že člen vlády si neuvedomuje, o koľko viac nezamestnaných by bolo, keby sa živnostníci začali správať – podľa neho – „zodpovedne“. Keby žiadali od odberateľov svojich služieb dohody, objednávky a podobne. Inak povedané, keby sa držali zákona v republike, kde právo platí iba pre vybraných jedincov. Alebo keby sa na svoje každodenné trápenie a výčitky manželiek vykašľali a pobrali sa na úrady práce. Veď zo „sociálky“ dostanem viac, ako zarobím prácou. A mnohí to už pochopili. Práve to, že na Slovensku je potrestaný ten, kto poctivo pracuje, a odmenený je ten, kto sa iba vezie v sociálnej sieti.

Živnostník nemá nárok na nijaké zľavy, s ktorými sa teraz populisticky roztrhlo vládne vrece vianočných a predvolebných darčekov. Lebo živnostník je tu iba na to, aby raz ročne vyplnil daňové priznanie a dvanásťkrát do roka odviedol dávky, napríklad pre zdravotníctvo, ktoré nám tu politici tak štedro, hm... aké slovo použiť?

Veď pokojne, milí živnostníci, zrušme naše živnosti, v ktorých „zarobíme“ štyristo eur a z toho takmer dvestodesať odvedieme na minimálnych povinných odvodoch štátu. Veď nezamestnaným štát pomáha, je to jeho priorita. Tak dobre. Ale najskôr nás svojimi opatreniami asi donútite tými nezamestnanými byť.

Ján ČERNÝ

J. PAŠKA: Spoločnosť sa vzdialila od fungovania na prospech občanov

Strácame rozvojový potenciál štátu

Zhováral sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Má skúsenosti s pôsobením na rôznych úrovniach politík – europoslanec, minister vlády, podpredseda strany. Jaroslav Paška zo Slovenskej národnej strany, ktorá po dlhšom čase v prieskumoch verejnej mienky opäť prekročila prah zvoliteľnosti do parlamentu, je ústrednou postavou nasledujúceho rozhovoru.

● V čom sú spomenuté „politiky“ rozdielne a čo v nich považujete za spoločné?

Po tom, čo sa v roku 1993 Slovenskej národnej strane spolu s HZDS podarilo konečne naplniť odvekú túžbu predkov po vytvorení medzinárodne uznaného, slobodného, samostatného štátu Slovákov, mal som historickú príležitosť pôsobiť v prvej vláde samostatnej Slovenskej republiky ako jej najmladší člen poverený vedením Ministerstva školstva a vedy SR. Hneď prvá správa z odboru rozpočtu a financovania na ministerstve ma uviedla do tvrdej reality. Konštatovala, že mzdové prostriedky plánované na celý rok 1993 sú už k októbru vyčerpané a že nemáme peniaze na novembrové a decembrové výplaty pre zamestnancov školstva. Napriek katastrofálnej finančnej situácii sme však dokázali udržať sociálny zmier a rok 1993 dotiahnuť bez veľkých turbulencií.

● Nástup do funkcie europoslanca v Bruseli vás vraj sklamal.

Príchod do europarlamentu bol naozaj frustrujúci. Naše partnerské politické zoskupenie Európa národov sa v tom čase rozpadlo a v EP neexistovala nijaká poslanecká frakcia názorovo blízka programu SNS. Ak som nechcel, aby SNS ostala mimo reálneho európskeho politického diania (ako predtým HZDS), musel som čo najrýchlejšie nájsť skupinu názorovo blízkych kolegov na vytvorenie nového poslaneckého klubu. Podarilo sa mi Slovenskú národnú stranu (aj napriek v tom čase jej nie najlepšej povesti) začleniť do novovzniknutej eurokritickej parlamentnej skupiny EFD group, vytvorenej vplyvnými politickými stranami zo zakladajúcich krajín EÚ. Nakoniec som sa stal jediným slovenským europoslancom, ktorý celé funkčné obdobie zastával významnú funkciu podpredsedu poslaneckej frakcie Európskeho parlamentu.

● To bola pomerne strategická pozícia.

Vďaka tomu som sa ako jediný slovenský poslanec zúčastňoval na poradách Konferencie predsedov EP. Získal som tak dôležité pracovné kontakty, ktoré som potom využil na prospech Slovenska. Uvediem napríklad rozhodnutie o dodatočných peniazoch na odstávku jadrovej elektrárne V1, rozhodnutie o odmietnutí žiadosti maďarských poslancov EP na vyšetrovanie SR pre zákon znemožňujúci dvojaké občianstvo, rozhodnutie o mimoriadnej finančnej podpore pre SR po povodniach, rozhodnutie o odmietnutí požiadavky Kongregácie maďarských benediktínov z Panonhalmy na spochybnenie majetkových práv SR ku kaštieľu v Rusovciach či rozhodnutie o poskytnutí mimoriadnej výnimky predĺženia lehoty čerpania fondov EÚ pre SR aj po roku 2013 a podobne.

● Nie je to málo, ale napriek tomu vy europoslanci akoby ste sa po zvolení stratili zo slovenského mediálneho sveta.

Špecifikum práce v EP spočívalo vo vytváraní čo najlepších pracovných a osobných vzťahov s kolegami poslancami z rôznych politických frakcií a rôznych krajín, v rámci ktorých sa vzájomná pomoc a podpora stali prirodzenou súčasťou spolupráce. Pri úspešnom presadení uznesenia Výboru PETI o odmietnutí vyšetrovania Slovenskej republiky na základe sťažnosti bývalého predsedu maďarského najvyššieho súdu Zoltána Lomniciho (pre zákaz dvojakého občianstva)

Jaroslav PAŠKA

mi napríklad viac pomohli kolegovia z Rumunska, Grécka, Veľkej Británie či Talianska ako niektorí slovenskí europoslanci.

● Minulý rok ste kandidovali aj na post predsedu VÚC. Zdôrazňovali ste predovšetkým nevyužitý potenciál Bratislavského kraja.

Pôvodným povolaním som architekt, v Bratislave žijem vyše štyridsať rokov a priznám sa, že som rovnako ako väčšina obyvateľov znechutený tým, ako samosprávne orgány mesta a župy po novembri 1989 devastujú naše mesto a jeho región. Investičná anarchia, pri ktorej si špekulanti a pochybní developeri robia s verejným majetkom, čo chcú, spojená s nekompetentným spravovaním záležitostí mesta aj župy, diletantským organizovaním dopravy, ako aj ignoranciou k potrebám obyvateľstva, ma vyprovokovali k pokusu o zmenu vo vedení VÚC. Ponúkol som verejnosti novú alternatívu kompetentného manažovania územného a ekonomického rozvoja kraja, podporenú skúsenosťami z projekčnej praxe aj organizačnej práce v medzinárodných štruktúrach.

Vďaka svojej špecifickej polohe má totiž bratislavský región významný potenciál, o ktorý by sa mohla múdra a rozhľadená samospráva oprieť pri zabezpečovaní rozvoja kraja aj hlavného mesta. Pre zjavnú neschopnosť našich volených zástupcov – od úrovne mesta, cez samosprávny kraj až po vládu, zvládať rozsiahlejšie národohospodárske projekty takto prichádzame o dôležitý rozvojový potenciál regiónu aj štátu, ktorý mal zabezpečiť stabilnú prácu a príjmy pre budúce generácie. Veď k výstavbe, prevádzke aj údržbe takejto dopravnej cesty sa viažu nové pracovné miesta aj ďalšie príjmy z miestnych a regionálnych daní. Navyše na financovaní výstavby novej vysokorýchlostnej železnice sa budeme musieť podieľať rovnako, ako keby ju budovali u nás. Len profit z užívania zostane Maďarom najmä pre neschopnosť, lenivosť až ignorantstvo našich úradíkov.

● Považujete súčasné ekonomické podmienky – daňové zaťaženie, odvody a pod. – malých podnikateľov a živnostníkov za trvalo udržateľné?

Nie. Keď sme 1. januára 1993 s hrdosťou vítali konštituovanie samostatnej Slovenskej republiky ako v poradí sto osemdesiateho Organizáciou Spojených národov uznaného štátu, verili sme, že si zakrátko vytvoríme všetky potrebné podmienky na pokojný a dôstojný život našich ľudí vo vlastnej krajine. Základnou povinnosťou štátu je vytváranie čo najlepších predpokladov na harmonický rozvoj spoločnosti. Aj preto sa naši predkovia po stáročia usilovali získať správu svojej krajiny do vlastných rúk. Veď práve štát má pre občanov plniť mnohé dôležité ochranné funkcie, ktoré určujú kvalitu ich života.

● Toto rozoberme na drobnejšie...

Sú to najmä povinnosti v oblasti: práva – t. j. regulácie základných spoločenských vzťahov zákonmi a predpismi aj spravodlivým riešením sporov v súdnictve; bezpečnosti – ochrany občanov, ich práv, majetku, ale aj ochrany pred ohrozením zvonka; hospodárstva – regulácie hospodárskych vzťahov a zodpovedným spravovaním majetku a financií štátu; sociálneho zabezpečenia – realizácie opatrení na pomoc starším, zdravotne postihnutým, chorým či ľuďom postihnutým inou nepriazňou osudu; kultúry a vzdelávania – budovaním a rozvíjaním vzdelávacieho systému, ochranou kultúrnych tradícií.

● Ak sa však pozorne pozrieme, čo dnes Slovenská republika svojim občanom dáva a čo berie, zistíme, že z nášho vytúženého štátu, ochrancu a pomocníka národa, sa stal obyčajný darebák...

Presne tak – darebák, ktorý necháva našich seniorov, celú generáciu, ktorá postavila na nohy vojnou rozvrátenú krajinu, živoriť v biede s dôchodkami pod úrovňou existenčného minima. Darebák, ktorý zahraničným konzorciám za babku rozdal hodnotný majetok (energetické či telekomunikačné podniky, banky, tranzitné siete a pod.), vytvorený práve touto okradnutou generáciou, dnes živoriacich dôchodcov. Strednej generácii zobral istoty stabilného zamestnania a stabilných príjmov za poctivú prácu. Darebák, ktorý sa spokojne a nečinne pozerá na to, ako skorumpovaní sudcovia všelijakými procesnými chybami púšťajú na slobodu podvodníkov, vrahov a zločincov a súčasne nechávajú exekvovať chudobným rodinám strechu nad hlavou, keď im biedna podpora nestačí na splácanie dlhu u nebankovky či úžerníka. Darebák, ktorý čestne pracujúcemu neúprosne stiahne z biednej mzdy každé euro dane a súčasne odpustí bohatým, vyžratým zahraničným „investorom“ miliónové daňové povinnosti.

● Tvrdá obžaloba, s ktorou nemožno nesúhlasiť.

Štát sa predsa vykašľal na to, v akých podmienkach si dnes mladí ľudia zakladajú rodiny a aké majú podmienky na výchovu detí, z chorých urobil bezbranných rukojemníkov štátom organizovaného biznisu so smrťou. Už ani nestavia školy, zdravotnícke zariadenia či byty pre nemajetných a postupne mení pravidlá života v krajine tak, že bežný človek sa čoraz viac a viac stáva objektom otvorenej a neregulovanej zvole obludného systému slúžiaceho vyvoleným skupinám, chráneným štátnym aparátom alebo rozsiahlym majetkom. Je namieste čestne si priznať, že za uplynulých dvadsať rokov sa náš štát vzdialil od spravodlivého a dobrého fungovania na prospech verejnosti. Nemôžeme sa preto čudovať oprávnenému hnevu verejnosti voči politickým špičkám, zodpovedným za plazivú deštrukciu štátu.

● Ale aj vy ste v politickej špičke; SNS v posledných prieskumoch prekročila hranicu zvoliteľnosti do parlamentu...

SNS je dnes jediným efektívne fungujúcim zoskupením z tých mála subjektov, ktoré majú historickú zásluhu na vytvorení modernej, demokratickej slovenskej štátnosti. Preto sa cíti byť zodpovednou za prípravu nevyhnutných opatrení na zvrátenie súčasného trendu devastácie ochranných funkcií štátu a nastavenie takých spoločenských aj legislatívnych pravidiel, pri ktorých sa budú môcť slušní, čestní a pracovití občania oprieť o výraznejšiu podporu zo strany štátnych aj verejných inštitúcií. Návrat spravodlivosti a férovosti sme pripravení presadiť aj do hospodárskeho života štátu. Ekonomické zaťaženie zamestnávateľov nesmie zastaviť ich schopnosť zabezpečiť si aspoň minimálny rast produkcie. Podmienky pôsobenia musia byť vyrovnané pre všetky typy zamestnávateľov, obchodné spoločnosti aj živnostníkov, nezávisle od veľkosti ich prevádzok.

Jaroslav Paška spolu s predsedom EP Jerzym Buzekom

Ako jediný medzi komunistickými pohlavármi sa Dubček ženil v kostole

Pochybnosti o autohavárii trvajú

Ján SMOLEC – Foto: archív SNN

Americký spisovateľ Mark Kurlansky v knihe 1968 – Rok, ktorý otriasol svetom opisuje donedávna utajované podrobnosti zo života Dubčeka. Prezradil fakt, že budúci šéf komunistov v Česko-Slovensku Alexander Dubček sa ženil v kostole. V roku 1940 sa stretol vo Velčiciach neďaleko Trenčína s Annou Borsekovou-Uličnou. Bola to pre neho láska na prvý pohľad. Pätnásteho septembra 1945 ich zosobášil evanjelický farár Ivan Kolesár, ktorý bol príslušníkom ilegálnej protifašistickej skupiny Flóra.

Alexander Dubček mal vtedy dvadsaťštyri a jeho milovaná Anička tridsať rokov. Bol jediným šéfom východoeurópskych komunistov, ktorý sa ženil v kostole. Počas budovania socializmu sa to však úspešne zatajovalo. Dubček v knihe Nádej umiera posledná svoj kresťanský sľub pri sobáši nezatajuje. Priznáva aj to, že svedkom mu bol miestny učiteľ a organista v evanjelickom kostole Alexander Trančík.

Láskyplné a clivé spomienky na sobáš sa v ňom prebúdzali najmä v lete a na jeseň v roku 1990, keď sedával pri manželkinom nemocničnom lôžku a bolestivo pozoroval, ako sa pomaly končí jej životná púť. Bola mu vernou a dobrou manželkou a ich trom synom láskavou a starostlivou matkou. Chvalabohu, že sa aspoň dožila konca sovietskej okupácie našej vlasti, počas ktorej diskriminovali a sledovali takpovediac každý jeho krok.

V rokoch po vojne bol Dubček ako komunista politicky činný iba na miestnej úrovni. Nepomýšľal stať sa profesionálnym politickým pracovníkom. Ale s pomocou otca, predvojnového komunistu, ho presvedčili stať sa funkcionárom KSČ. V priebehu dvoch rokov to Dubček dotiahol na prvého tajomníka okresnej straníckej organizácie. Zostrovanie triedneho boja bolo Stalinovou notorickou posadnutosťou. Vtedajší pán Kremľa k takémuto spôsobu politiky donútil aj Gottwalda. Na Slovensku kruté politické procesy iniciatívne uskutočňoval Viliam Široký. Proces s Vladimírom Clementisom a buržoáznymi nacionalistami bola jeho vizitka.

V roku 1955 Ústredný výbor KSČ poslal Dubčeka na Vysokú školu politickú do Moskvy. V krajine už nepanoval krutovládca Stalin, ale Nikita Sergejevič Chruščov. V krajine sovietov, ale aj medzinárodne bol populárny, lebo v ZSSR, v ktorom panoval dlhé roky kult osobnosti, prišiel s ním politický odmäk. Svoje pôsobenie na čele sovietskych komunistov začal nevídanou ostrou kritikou Stalina a odhaľovaním jeho hrôzostrašných zločinov.

■ VLÁDA DOGMATIKOV

Po návrate z Moskvy sa Dubček usiloval uplatňovať destalinizáciu, teda spomínaný politický odmäk aj v Č-SR. Kritické články o politike KSČ sa začali objavovať na Slovensku od roku 1963 osobitne v Kultúrnom živote, týždenníku slovenských spisovateľov, ale aj v mládežníckom denníku Smena, v ktorom som pracoval sprvoti ako redaktor a neskôr ako reportér. Istý čas som robil aj zástupcu šéfredaktora, ale spupný kádrovák Viliam Šalgovič presadil, aby ma z funkcie odvolali. Oboznamovali sme čitateľov s tragickými prípadmi, ktoré vedenie KSČ pod vedením Gottwalda v päťdesiatych rokoch páchalo. Mieroslav Hyska na zjazde novinárov v roku 1963 obvinil vtedajšieho predsedu vlády Viliama Širokého, že sa iniciatívne podieľal na tragédiách. Rehabilitácie popravených a odsúdených sa riešili, ale nepružne...

A. Dubček úprimne miloval svoj národ.

Vo vedení KSČ bolo priveľa dogmatikov, ktorí nechceli pripustiť konštatovanie vtedajších kritikov, že budovanie socializmu je na nesprávnej ceste. Po Gottwaldovi a období „kultu osobnosti" pokračoval v tomto trende aj nový šéf KSČ a prezident republiky Antonín Novotný.

Novotný nemal rád Slovákov. Aby si zlepšil obraz o sebe, prijal pozvanie Matice slovenskej a zúčastnil sa na oslavách stého výročia založenia Slovenského lýcea v Turčianskom Svätom Martine. Účasťou chcel napraviť svoju pošramotenú povesť na Slovensku. Namiesto toho pokračoval v urážaní hostiteľov. Nechápal, čo vlastne Matica slovenská je, a keď ho požiadali o istú podporu, odkázal ich na múzeum v Prahe. Blamáže pokračovali, keď odmietol prijať od matičiarov darčeky pre jeho manželku – slovenský kožuch a súpravu výšiviek. Prakticky demonštroval svoju totálnu neznalosť významu Matice slovenskej a jej výročia, keď na matičné symboly reagoval ako na provokatívne prejavy slovenského nacionalizmu.

Po týchto urážlivých prejavoch sme ho v denníku Smena vyzvali, aby sa vzdal funkcie prezidenta. V tom čase sa zároveň odhalilo, že prezidentov syn kšeftoval s predajom automobilov. Kauza prinútila Novotného, aby sa vzdal funkcie prezidenta. Na čele štátu ho vymenil generál Ludvík Svoboda a generálnym tajomníkom ÚV KSČ sa stal Alexander Dubček. V Česko-Slovensku sa začala séria demokratizačných procesov v politike, ekonomike, kultúre, prakticky vo všetkých sférach spoločenského života. Zrušila sa cenzúra, obnovila sa náboženská sloboda, otvorili sa hraničné prechody, mohlo sa voľne cestovať do zahraničia.

Tieto a ďalšie demokratické prejavy a rozhodnutia v Česko-Slovensku kvitoval celý svet, iba v Moskve ich označovali za kontrarevolučné prejavy. Spupný Brežnev sa podujal urobiť u nás poriadky. So stošesťdesiatpäťtisíc ozbrojenými vojakmi a štyritisícpäťsto tankami to 21. augusta 1968 aj dosiahol. Z vojenského hľadiska bolo obsadenie Česko-Slovenska dokonalé, lenže proti týmto silám nestál nijaký ozbrojený protivník. Dubček na okupáciu reagoval so slzami v očiach: „Celý život som venoval spolupráci so Sovietskym zväzom a teraz mi urobia toto."

Jeho sen budovať socializmus s ľudskou tvárou sa nesplnil.

■ VÔŇA DEMOKRACIE

Mnohí doma i v zahraničí uvažovali, či Dubček nezašiel ďalej, ako pôvodne zamýšľal, a či sa mu situácia nevymkla z rúk. Parížske noviny Paris Match v tom čase napísali, že sloboda je po rokoch suchoty priveľmi silný alkohol na to, aby sa pil neriedený. Dubček patrí k sovietskej elite – veď je komunista. Je možné, že ho ovládli sily, ktoré on sám uvoľnil? Pokúsi sa, hoci neskoro, šliapnuť na brzdu? Dubček vyrastal na sovietskom vidieku a myslel si, že rozumie Sovietskemu zväzu. V skutočnosti mohol iba hádať, ako pracuje Brežnevova vláda. Dubček sa s Brežnevom nikdy nezblížil a nespájal ich dôvernejší vzťah. V kruhu dôverných priateľov odsudzoval aj Brežnevov typický zvyk – vášnivo, na ústa sa cmúľať s vedúcimi komunistickými predstaviteľmi.

Koncom júna a začiatkom júla 1968 sa robila veľká anketa a otázka znela, či občania chcú naďalej žiť v socializme alebo si želajú návrat ku kapitalizmu – osemdesiatdeväť percent občanov chcelo žiť v socializme a iba päť percent respondentov v kapitalizme. Ktohovie, ako by dopadol prieskum s takýmito otázkami dnes?

Dubček aj nám novinárom dovolil trochu privoňať si k demokracii. Osobne som sa mu za to poďakoval po voľbách v júni 1992, keď nás občania zvolili za poslancov Federálneho zhromaždenia.

■ GORBAČOV HO OBIŠIEL

Dubček aj pod dozorom Štátnej bezpečnosti písal rozličné protesty a listy súvisiace s normalizáciou, napríklad proti väzneniu chartistov, osobitne Havla. Chartu 77 Dubček nepodpísal. Charta bola podľa neho českou reakciou na situáciu. Na Slovensku sa formovala podzemná opozícia najmä z radov katolíckych aktivistov a bývalých reformátorov z roku 1968.

Od roku 1986 sa v Sovietskom zväze začala rozvíjať „glasnosť" a „perestrojka". Keď na jar 1987 Gorbačov navštívil ČSSR, Dubček čakal, že nadvihne príklop útlaku. Neurobil nič. Neprejavil záujem stretnúť sa s Dubčekom. Naopak, vyslovil podporu Brežnevovým pohrobkom vládnucim v Prahe na čele s Jakešom.

V roku 1988 poctila bolonská univerzita Dubčeka titulom doktor honoris causa. V Taliansku pobudol dva týždne. Vo Vatikáne ho prijal pápež Ján Pavol II. Dostal výnimočne povolenie navštíviť Sixtínsku kaplnku, ktorú v tom čase reštaurovali. Dubček bol nadšený, že mohol obdivovať Michelangelove fresky. Navštívil koncert v La Scale, pričom dirigent upozornil obecenstvo, že na koncerte je Dubček. Ozval sa nadšený potlesk. Stretol sa aj so slávnym talianskym spisovateľom Umbertom Ecom. Obdivoval mozaiky v Ravene. Keď stál v bazilike v Assisi, nadšene povedal: „Teraz sa uskutočnil môj sen!"

■ TRAGICKÁ HAVÁRIA

Viacerí blízki spolupracovníci Dubčeka sa zhodli, že dal politike ľudské črty. Vyhýbal sa konfliktom, húževnato hľadal zhodu názorov na všetky záležitosti, ktoré v rámci politiky riešil. Jeho chápanie slobody prešlo určitým vývinom. Najskôr sa podieľal na oslobodení od fašizmu, chudoby, nezamestnanosti, presadení práva na prácu, zdravotnú starostlivosť, sociálne zabezpečenie a slušné živobytie. Naučil sa chápať význam demokracie v modernej spoločnosti, slobode kultúry a tlače. V posledných rokoch sa Dubček stotožnil s ideami európskej sociálnej demokracie. Celý leninský a sovietsky fenomén bol tragický neúspech histórie.

Prvého septembra 1992 na osemdesiatom ôsmom kilometri diaľnice Praha – Bratislava pri Humpolci sa Dubček vážne zranil pri dodnes celkom neobjasnenej autohavárii. Siedmeho novembra v Prahe na jej následky zomrel...

Keď mŕtveho Dubčeka v truhle posielali z Prahy do Bratislavy, na pražské letisko sa neprišiel s politikom roka 1968, ale aj roka 1992 rozlúčiť ani jeden popredný český politik. Eštože vzťah Čechov k Dubčekovi zachraňoval český spisovateľ Bohumil Hrabal. Podľa neho Dubček bol prvým ušľachtilým komunistom, ktorý kraľuje aj na kresťanských nebesiach.

Na letisko prišli iba slovenskí federálni poslanci HZDS, SNS a Sociálnej demokracie. Na vlastné oči sme sledovali trápnu, nedôstojnú rozlúčku. Truhlu s Dubčekom nemohli vsunúť do lietadla, lebo im v tom prekážali sedadlá v lietadle. Tie museli najskôr odmontovať, čo trvalo pomerne dlho. Po celý ten čas trčala z lietadla polovica truhly. Trnuli sme, že sa zošuchne na betónovú plochu. Politik Dubček, nositeľ cien, čestných doktorátov, vysokých zahraničných a domácich vyznamenaní si takúto nedôstojnú rozlúčku s Prahou nezaslúžil. Slovensko za najpopulárnejším politikom úprimne zaplakalo a dôstojne ho pochovalo.

Keď v cintoríne v Slávičom údolí prechádzam okolo jeho hrobu, vynorí sa mi v mysli otázka: *BOLA TO AUTOHAVÁRIA? NEBOLO TO EFEKTNE ZINSCENOVANÉ ZABITIE?*

Americký spisovateľ Mark Kurlanský v závere svojej knihy o našom dnešku píše: „Reformní komunisti nemali inú eventualitu, ako sa obrátiť ku kapitalizmu. Urobili rovnakú chybu ako v roku 1968 – uverili, že aj kapitalizmus možno reformovať a dať mu ľudskú tvár. Kapitalizmus je však diktatúrou bohatých. A to sa už na Slovensku v plnej miere prejavuje.

Dubčekovo BMW tesne po havárii na 88. kilometri diaľnice D1 pri Humpolci

REPORTÁŽ

NA MARGO

Náš redakčný kolega Roman Kaliský-Hronský vo svojej novej knihe Most do mesta z Vydavateľstva Matice slovenskej na osudoch románových postáv mapuje dianie krátko pred zánikom rakúsko-uhorskej monarchie i po vzniku nového štátu s nádeje vzbudzujúcim názvom Česko-Slovenská republika. Dejinné udalosti na sklonku aj po konci prvej svetovej vojny sa ako víchrica prehnali i cez osudy obyvateľov mesta na Dunaji, dnešnej Bratislavy, kedysi významného sídla keltskej, rímskej, slovanskej i uhorskej kultúry, ktorá sa stala hlavným mestom a postupne aj metropolou Slovenska po rôznych peripetiách.

V pokluse dejín

Keď sa na troskách starého systému začína budovať niečo nové, pričom v prípade časového úseku a témy, ktorej sa autor venuje v tejto knihe, je to nový štát a jeho orgány, udalosti ženie dopredu nová energia a môžeme hovoriť o zrýchlení dejín.

Aj keď v tomto literárnom diele, ktoré patrí do žánru historický román, autor spracováva búrlivé obdobie plné konfliktov a stretov rôznych záujmov, zjavne nie je jeho cieľom rekriminovať v zrkadle dejín to, čo ešte aj dnes by azda mohlo niekomu pripadať ako nerozuzlené pletence a neliečené historické traumy. Autor sa rámcovo drží historických faktov, no a tie jasne hovoria o tom, kto stál na ktorom brehu... Pravda, keďže román nemožno považovať za encyklopédiu či učebnicu dejepisu, je na samotnom autorovi, ako zodpovedne si poradí s imagináciou a fikciou, ktorá nesmie popierať dokázateľné fakty, ale plasticky má zobrazovať príbehy ľudí v danom období a prostredí, či už ide o reálne historické osobnosti, alebo fiktívne literárne postavy.

Keď na troskách starého vzniká niečo nové, ukážu sa hrdinské i temnejšie stránky ľudských charakterov, prebudené a motivované aj okolitým politickým huriavkom. Bežní ľudia, ktorí sa ocitli po prvej svetovej vojne na križovatke medzi resentimentom za starým mocnárstvom a novovzniknutou republikou plnou energických plánov, pričom susedné štáty boli v ešte väčších krútňavách, žili už dosť dlhý čas v napätých očakávaniach. Najprv čakali na koniec vojny, potom na to, čo prinesie nová mierová doba, a napokon očakávali čo najskôr okrem politických aj pozitívne ekonomické zmeny. Potrebovali sa zbaviť biedy, túžili po pokojnom verejnom živote a v rámci toho všetkého, samozrejme, aj alebo najmä po súkromnom rodinnom šťastí.

Vznikali nové medziľudské vzťahy, mnohé naplnené čerstvou láskou, iné prepojené pavučinami starej nenávisti. Prichádzali šance na napĺňanie osobných životných cieľov i sklamanie z premrhaných možností. Nič nebolo čierno-biele, každý ľudský osud mal svoje smerovanie aj zákruty, no ľudia boli v podstate rovnakí, ako sú dnes. Napokon, boli to naši blízki predkovia, medzi nami leží nie príliš dlhý časový úsek iba niekoľkých generácií.

Napriek tomu vieme o tom čase podstatne menej, ako by sa patrilo. Našťastie, vďaka dostatku prameňov dá sa nazrieť do nie veľmi vzdialeného dejinného obdobia, v ktorom žili naši prastarí rodičia. V románe autor ilustruje, že vznik nového štátu prináša najmä nové nádeje, no potom je už na jednotlivcoch, ako sa zorientujú v čase i priestore, a najmä ako využijú nové ponúkané možnosti vo svojich vlastných životoch.

Robert LANDIS

Rok 2014 priniesol spomienky na tragédie aj na čas vzplanutia nádejí

Výročia pripomenuli premeny Slovenska

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: (mrs), archív

V roku 2014 sme si pripomenuli okrem iného aj sté výročie začiatku prvej svetovej vojny. Jej koniec priniesol pre Slovensko významné udalosti, z ktorých tou najsmutnejšou bola tragická a nikdy neobjasnená smrť generála Milana Rastislava Štefánika, od ktorej v máji uplynulo deväťdesiatpäť rokov. Taký istý počet rokov uplynul v marci od zákonom ustanoveného vyhlásenia Bratislavy za hlavné mesto Slovenska a v auguste od posunutia slovenských hraníc na pravý breh Dunaja po rozhodnutí víťazných mocností, čo znamenalo pripojenie Petržalky a ďalších obcí k Slovensku.

Nechcem tu posudzovať, či sme si ako verejnosť v tomto roku na oficiálnej úrovni, teda s prispením najvyšších štátnych orgánov SR, dostatočne a dôstojne pripomenuli vyššie spomenuté tri výročia, isté však je, že Matica slovenská to urobila.

■ CENZÚRA DEJÍN

Osudy historicky významných postáv, ako i mnohé dôležité udalosti rokov 1914 a 1919, súvisiace s dianím na celom území Slovenska, sú dejepisne viac či menej podrobne zaznamenané. No netreba zakrývať skutočnosť, že zároveň sú aj selektívne cenzurované či „objektivizované“ v niektorých dejepisných knihách podľa obdobia a politického režimu, v ktorom boli písané, cenzurované, vydávané a väčšinou aj zverejňované. Lenže vieme, že v mnohých prípadoch knihy autorov, ktorí jednotlivým režimom nepritakávali, boli, ba dokonca aj v súčasnosti sú terajšími cenzormi likvidačne archivované s tým, že verejnosť nemá právo sa z ich obsahu dozvedieť nič, čo

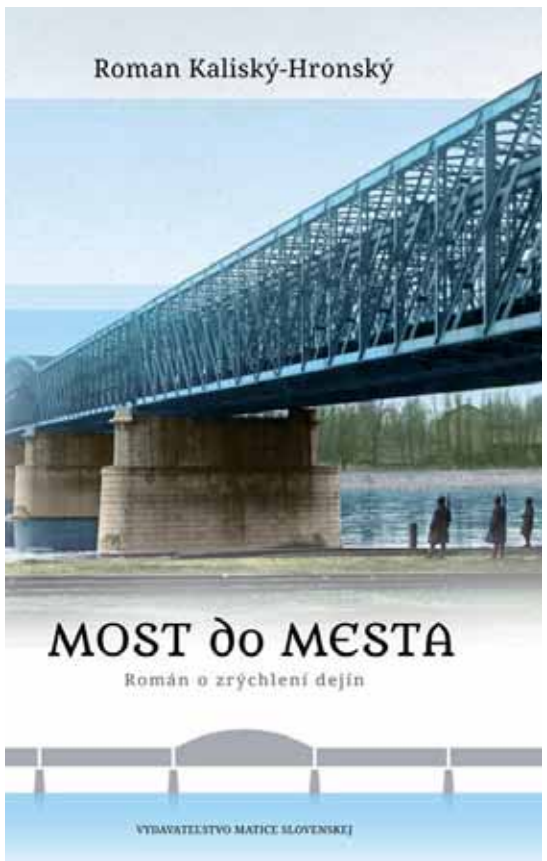

si politická a v dnešnom systéme najmä mediálna moc nepraje z rôznych dôvodov preberať s nikým, kto by chcel klásť nepríjemné otázky...

Našťastie pre zvedavú verejnosť a na nešťastie pre manipulátorov existujú aj iné médiá, než sú bývalé boľševické knihy dejepisu, ktoré sa napríklad životu M. R. Štefánika a problematike legionárov (v tom „lepšom“ prípade) vôbec nevenovali alebo ju v horšom prípade bez hanby skresľovali a dodnes skresľujú. Filmové archívy obsahujú dostatok materiálov, z ktorých sa dá čerpať obrazové a z neskoršieho obdobia (po ozvučení filmov) aj zvukové svedectvo, čo sa znásobilo po nástupe rozhlasu ako média, ktoré od svojho začiatku v rámci prvej Č-SR stihlo zaznamenať výpovede mnohých legionárov.

Ilustráciou novodobej cenzúry a mediálnej manipulácie môže byť nedávno vo verejno-právnej Českej televízii (ČT) vysielaný veľmi zaujímavý dokumentárny cyklus o období, ktoré predchádzalo a napokon sa aj prekrývalo s udalosťami, ktoré spomínam v úvode tohto článku. Seriál ČT sa volá Raport z Veľkej vojny a konkrétne dve časti, ktoré sa týkajú aj „našich“ legionárov, sa volali Konečná stanica Československo a Návrat stratených.

■ ČESKÍ HRDINOVIA?

Nuž, ja sám som ako radový vojak počas bývalého politického systému bol prinútený slúžiť dva roky v akejsi „ľudovej armáde“, ale aspoň tam nikto nepresviedčal verejnosť ani mňa, že existujú iba českí vojaci a slúžia Čechoslovákom. V televíznom dokumentárnom cykle, ktorého názov už viac netreba spomínať, autori divákov nasilu uvádzajú do omylu, keď v súvislosti s légiami spomínajú iba hrdinstvo „českých“ vojakov a hovoria o tzv. Čechoslovákoch. Musím poznamenať, že tu v týchto riadkoch píšem o českej televíznej tvorbe v decembri roku 2014, a nie o roku 1919, keď už masarykovsko-benešovská idea jednotného „československého národa“ bola oficiálnou doktrínou pražskej moci.

Myslím si, že na dotvorenie mozaiky treba spomenúť aj niektoré iné, prinajmenšom pre mňa zarážajúce fakty. Českí filmoví dokumentaristi v roku 2014 postavili príbehy „svojich“ legionárov najmä na denníkoch, fotografiách a rozhovoroch s potomkami vojakov českej národnosti. Proti tomu sa nedá nič namietať, veď českí tvorcovia robili seriál o „českých vojakoch“ pre českých divákov. Lenže podľa môjho diváckeho vkusu a názoru akosi príliš často zdôrazňovali údajne overený fakt, že príslušníci légií sa medzi sebou oslovovali familiárne „bratře!“, bez ohľadu na príslušnosť k národu, či už to boli Česi, Moravania, Slezania, Slováci či Rusíni.

Tiež ma zarazila jedna filmármi akoby nepovšimnutá záležitosť, ktorú zápisky slovenských legionárov zo Sibíri zachytili. Už počas vzniku a pôsobenia légií v Rusku, kde dokonca popri tisíckach kilometrov železnice vznikol akýsi neoficiálny samosprávny (ne)štátny útvar, bolo dosť nepríjemným faktom – napriek proklamovanému bratstvu, aj medzi legionármi sa vyskytovali prípady šikanovania. Ak sa však niečo také dostalo k veliteľom, tresty boli veľmi tvrdé, čo je v poriadku. Len nechápem, prečo to autori dokumentárneho cyklu „zabudli“ spomenúť...

Nikto nespochybňuje pocity spolupatričnosti príslušníkov slovanských národov už v armáde bývalej c. k. monarchie ešte pred ich prebehnutím do zajatia, v ktorom sa pridávali dobrovoľne k légiám. No lenže podľa tých unavených, doráňaných vojakov, mladých mužov, čo ani nestihli začať žiť vlastné životy a už boli v krvavom virvare streľby a kanonády, práve preto predsa mala vzniknúť prvá čs. republika, aby im umožnila rovnoprávne nažívať vo vlastnom, demokratickom a ekonomicky prosperujúcom štáte v strede Európy.

■ BEZVÝZNAMNÝ ŠTEFÁNIK?

Ten štát pôvodne s takým zámerom aj vznikal, k čomu prispel obrovským dielom najmä Milan Rastislav Štefánik. Tvorcovia filmového cyklu práve jeho misiu pri železničnej sibírskej anabáze légií od Čeľjabinska po Vladivostok spomenuli „až“ dvoma vetami. Jedna bola o tom, že Štefánik sa zúčastnil na divadelnom predstavení a slávnosti, pri ktorej čs. légiu premenoval na Československé zahraničné vojsko. Druhá veta znela, že generál Štefánik potom odcestoval. Jeho obrovská historická úloha, ktorú nepochybne splnil, a možno práve aj vďaka tomu súčasní českí dokumentaristi môžu manipulovať dejiny, bola pre nich akoby zanedbateľná. Ani slovo o tom, že práve Štefánik sa napriek veľkým problémom pričinil o návrat vojska do novej republiky, pričom on sám už svoj život v novom štáte naplniť nemohol...

Ani len zmienka o poklade v hodnote milióna dolárov v zlate (to bol dolár ešte krytý zlatom a dnes by tá hodnota bola mnohonásobne vyššia), ktorého zbierku organizoval najmä medzi slovenskými vlastencami v zámorí Jozef Murgaš. Zbierku od Štefánika prebral vlastný brat Edvarda Beneša, lenže tomu sa vzácny zlatý poklad vraj kdesi v Londýne záhadne stratil.

A márne by sme od dokumentaristov v súvislosti s legionármi a ich nekonečnou cestou domov čakali aj spomenutie zapatrošenia jednej tretiny ruského štátneho pokladu, ktorý zrejme tiež pristál niekde v západnej Európe, ale Francúzi ani Taliani vraj o ňom dodnes nič nevedia. Potom sa od Prahy smerom na vidiek trúsili reči, že práve to je ten ulúpený neskutočne obrovský majetok, z ktorého bývalým legionárom štát dáva invalidné príspevky a zariaďuje im trafiky. Niektorým možno aj dali, ale isto nie tým, čo sa právom sťažovali, že hnijú v chudobe, pokiaľ noví mocipáni si v ešte čerstvej republike nehanebne delia majetky po utečencoch z radov bývalej šľachty.

Nuž teda, je tu dlhodobo niekoľko nezodpovedaných otázok, ku ktorým boli hluchí prezidenti Masaryk aj Beneš: Splnil práve ten, svojho času nový, neskôr rozbitý a potom opäť zlepený štát očakávania svojich občanov, ktorí do jeho vzniku a existencie vkladali nádeje na lepší život? Napĺňal postupne aspoň nejaké sľuby a zmluvy, ktoré mu umožnili vzniknúť? Bol rovnoprávny a demokratický voči všetkým príslušníkom svojich národov a národností?

Odpovede na niektoré otázky sa postupne ukazovali v rokoch 1938, 1939, 1944, 1945, 1948, 1951, 1968, 1970, 1977, 1989, 1990, 1992, 1993... Teda vždy, keď sa udialo niečo zásadné, čo sa dotýkalo všetkých – od najvyšších mocenských kruhov po širokú verejnosť. Nuž a akási odpoveď sťaby zo zabudnutého zlého sna sa tu vynorila aj v roku 2014 v dokumentárnom cykle, ktorý hovorí o hrdinstve českých vojakov, len zabúda na všetkých legionárov ostatných národností, alebo ak nezabúda, tak ich nehanebne označuje za „českých“ vojakov, teda Čechoslovákov. Žiaľ, toto dianie z roku 2014 je len zrkadlom v čase, ktoré si namierili sami na seba ďalší manipulátori dejín. Tentoraz to však už urobili bez toho, aby to mali prikázané nejakým totalitným režimom. Urobili to čiastočne zrejme z hlúposti, chorého šovinizmu a nevzdelanosti, no zároveň iste aj z vlastného presvedčenia, a teda o to je to smutnejšie...

■ ŠTÁT AKO MACOCHA

Tí skutoční bratia v zbrani, legionári, mnohí napokon práve tú republiku, za ktorú bojovali, no ona sa na nich z výšky majestátu nových vládcov vykašľala, museli kvôli svojim sociálnym problémom označiť za „horšiu než ruské zajatie“. Štát sa k mnohým z nich po návrate z dlhej vojnovej anabázy správal priam macošsky. Bojovať za vznik štátu aj za cenu najvyšších obetí, teda možnej straty života a v prípade prežitia takmer s istotou za cenu straty zdravia, prepraviť sa cez celý svet do vlasti, kde má unaveného, doráňaného a v podstate aj zničeného človeka čakať aspoň nejaké spoločenské uznanie a vďačnosť, ale napokon sa dočkať priam výsmechu, to je niečo, čo štátu nedáva morálne právo a nádej na prežitie v krútňavách času... História to potvrdila aj v následných udalostiach, ktoré s odstupom ani nie dvoch desaťročí prišli veľmi nekompromisne a súviseli so správaním sa štátu, teda prvej Č-SR k celým skupinám obyvateľstva.

Ktovie, čo by nám odkázala postava legionára z pamätníka, ktorý kedysi stál v Bratislave, kde v súčasnosti na pripomenutie si pôsobenia vojska dobrovoľníkov ostala aspoň Legionárska ulica. Možno by nám vojak, ktorý takmer osem mesiacov strážil a napokon oslobodil 15. augusta 1919 jediný bratislavský most cez Dunaj, súvislosti s existenciou a so zánikom prvej Č-SR vysvetlil: „Pokiaľ si nevážite tých, čo bojovali za vznik štátu, tak sa vám to veľmi tvrdo vráti. História raz bude pravdivo hovoriť aj o tom, že ak štátna moc nemá v úcte svojich najstatočnejších, taká moc nesmie existovať a nemá mať ani územie, ktorému by mohla vládnuť. To hovoria dejiny všetkých zaniknutých štátov...“

Mariánska tradícia je v slovenskom svete na piedestáli úcty

Šaštínsku pietu korunoval samotný pápež

Stanislav BAJANÍK – Foto: SNN

Takmer celý rok 2014 bol v znamení úcty k Sedembolestnej Panne Márii. Dialo sa tak v súvislosti s významným výročím (1564 — 2014) zázračnej sošky — piety — v národnej bazilike Slovákov celého sveta – v Šaštíne. Mariánska tradícia v slovenskom zahraničí patrila a patrí medzi poprednú kresťanskú úctu, za čo môže byť Slovensko slovenskému svetu osobitne vďačné.

Ešte doznievajú ozveny cyrilo-metodského roku 2013, na ktorý rímskokatolícka cirkev nadviazala Mariánskym rokom 2014. Aj keď sa nevie, aké ikony či motívy priniesli naši vierozvestcovia na staré Slovensko, Slovanom, našej i strednej Európe, nemožno pochybovať, že popri motívoch Ježiša Krista ich „výbava" sa nesporne nezaobišla bez motívu Matky Božej. Ich misia nám založila hlboký mariánsky kult a ten významne ovplyvnil aj nasledujúce obdobie. V tomto roku sa mu osobitne venovala aj Ekumenická duchovná rada Svetového združenia Slovákov v zahraničí, zložená zo slovenských kresťanských kňazov Európy a sveta.

Národná svätyňa: Šaštínska bazilika

■ REGNUM MARIANUM

Zasvätenie Uhorska mariánskej ochrane a úcte nemalo teda náhodný zdroj. Uhorsko ako Regnum Marianum na dlhé storočia posilňovalo mariánsku úctu a naši predkovia v nej nachádzali duchovnú posilu.

Sviatok a úctu k Sedembolestnej Panne Márii založil Rád služobníkov Panny Márie, tzv. servíti, v roku 1233 vo Florencii, ktorí sa korili siedmim mariánskym bolestiam: 1. utrpenie predpovedané Simeonom, 2. útek rodiny do Egypta, 3. bolestné vyhľadávanie Syna počas troch dní, 4. bolestné stretnutie so Synom na krížovej ceste, 5. bolestné umieranie Syna na kríži, 6. bolestné držanie jeho mŕtveho tela v náručí, 7. bolestné vloženie Syna do hrobu. Šírili jej symboliku tak výrazne, že sa jej osobitne venoval aj cirkevný koncil v Kolíne na Rýnom v roku 1412. Zaujímavým by bolo skúmať, či sa ňou neinšpiroval aj majster Michelangelo, ktorý daroval svetu slávnu pietu v rokoch 1498 –1499. To, že jej dodal svoj punc aj Rím a Vatikán, svedčia viaceré intervencie a iniciatívy pápežov. Celocirkevnú úctu k nej nariadil v roku 1727 pápež Benedikt III. Významnejšie kroky na jej úctu podnikol okrem iného pápež Pius X., Pavol I. a iní. Ozvena mariánskeho kultu a Regnum Marianum tak získala na intenzite a vzájomnej podpore najvyšších cirkevných autorít, nehovoriac o našich národných kňazoch, najmä v spevníkoch, náboženskej literatúre, umení po 17. storočí.

■ SLOVENSKÁ PIETA

Posvätná zázračná „pieta" v Šaštíne pochádza z roku 1564 a trvalo takmer dvesto rokov, kým ju paulíni preniesli z kaplnky do hlavného chrámu (1764) – dnešnej prestavanej národnej baziliky Slovákov celého sveta. Vari najvýraznejšie púte k nej korenia v iniciatíve Andreja Radlinského pri príležitosti trojstého výročia v roku1864. Po ňom sa od roku 1924 pre baziliku výrazne zaslúžili saleziáni a napriek nepriaznivým politickým okolnostiam bývalého režimu jej pápež Pavol VII. udelil titul Basilica minor (1964). Bazilika prežila a žila svojím životom aj v minulom totalitnom režime až do jeho „pádu", čo okrem iného malo za následok, že práve na jej pôde bola prvýkrát zverejnená pápežom uznaná nezávislá Slovenská cirkevná provincia ešte v roku1977. Popri vysokých cirkevných autoritách (biskupi, arcibiskupi, kardináli) ju poctil svojou prítomnosťou pápež Ján Pavol II., ktorý šaštínsku sošku osobitne korunoval.

■ SLOBODNÝ SVET

Mariánskym kultom a úctou k Sedembolestnej Panne Márii nežilo len Slovensko, ale najmä slobodné slovenské vysťahovalectvo v Európe i zámorí, čo platí dodnes. Výrazný akcent popri cyrilo-metodskom patrocíniu jej priznali najmä americkí Slováci, celé stáročie verní jej pamiatke a rešpektu. Iniciatíva slobodného slovenského sveta a rozhodnutie Vatikánu rozširovať katolícke misie v duchu encykliky Exsul familia (1952) medzi Slovákmi v zahraničí posilnili duchovný život po celej Európe, poznačenej neľahkými vynútenými stopami slovenskej povojnovej (1945) a „porevolučnej" (1970) emigrácie – Nemecko, Švajčiarsko,, Švédsko, Francúzsko, Belgicko, Anglicko, Taliansko, a samozrejme zámorie.

Zázračná relikvia

Nespornou cennou skutočnosťou ostáva zanietenie pre mariánsky kult medzi slovenskými vysťahovalcami v zámorí aj tým, že exulanti dôverovali v jej prvú pomoc v zložitých pomeroch nového sveta – v USA, Kanade, Argentíne, Brazílii, Austrálii. Rímskokatolícki kňazi jej kultom posiali slovenskú Ameriku, viacerí slovenskí misionári vo svete (aj keď nie medzi Slovákmi) pripisovali mariánskej úcte osobitný význam. Vo svete za takmer pol storočia pôsobilo vyše deväťdesiat misijných a rehoľných spoločenstiev, odchovaných aj na tejto tradícii, a vklad, ktorým obohacovali misijné pokresťančené oblasti sveta, sa dnes odráža v mariánskej úcte tam, kde by sa bez nich sotva dostala a ocitla.

Medzi najcennejšie mariánske slovenské chrámy možno zaradiť kostoly v amerických slovenských centrách Exie, Nesquehoning, Scranton, Wiskonsin, Brooklyn, Lecrone, Haverstrav, St. Clair, Winnipeg, Galittzin, Whiting, Hamillton. V tomto prostredí pôsobili a ešte aj pôsobia spolky Levočskej Panny Márie, Nanebovzatia Panny Márie (Shamhosin, Pensylvania), Rytierov Panny Márie (Milwaukie, Wiskonsin), Hromničnej Panny Márie (Keusington), Panny Márie (Leediburg) a i. Popri cyrilo-metodských patrili medzi najrozšírenejšie a najzastúpenejšie.

Po roku 1953 – ak sa venujeme aj motívu Sedembolestnej Panny Márie – možno zachytiť priorát Sedembolestnej Panny Márie v Lissle, Chicagu, Kláštor Sedembolestnej Panny Márie v Taddy (Illinois), priorát sestier Sedembolestnej Panny Márie v Tiley, ale i rehoľné sesterské spoločenstvá Nepoškvrnenej, Blahoslavenej, Panny Márie Pomocnice, Panny Márie útechy (USA, Rusko, Ázia, Ukrajina a i.).

■ ÚCTA A TVORBA

Slovenskí kňazi pôsobiaci v zahraničí stále udržujú tradičné mariánske odkazy, púte do slovenských mariánskych centier – do Levoče, Šaštína, Litmanovej, Starých Hôr, Klokočov a inde. Mariánske motívy Sedembolestnej sa ocitajú na náhrobníkoch, oltároch, vitrážach, výzdobách katolíckych chrámov, samozrejme v ikonách a na ikonostasoch východných kresťanských slovenských denominácií v zahraničí (USA, Kanada, dokonca aj vo Washingtone). Jeden z najpozoruhodnejších artefaktov je náhrobná pieta zakladateľa Matice slovenskej v Amerike (1894), neskoršie jej predsedu, Slovenskej ligy

v Amerike (1906) reverenda Štefana Furdeka v Clevelande. Mariánskym životom žila a žije I. katolícka slovenská ženská jednota (USA) a ďalšie, prevažne ženské spoločenstvá v lokalitách slovenského sveta. Mariánskej téme sa nevyhla ani tlač a periodiká (okolo trinásť titulov), spomedzi ktorých treba oceniť najmä Ave Mária (Cleveland), Mária (gréckokat., Hamillton).

Vďaka našim misionárom sa najmä po druhej svetovej vojne rozšírili slovenské mariánske púte po Nemecku, Švajčiarsku, Taliansku, Rakúsku, ale i v USA, Kanade (Midland), po páde režimu aj v Ukrajine a Poľsku, Rusku a Ázii. V tejto súvislosti treba oceniť aj mariánsku úctu rehole jezuitov v Galte (Kanada) spolu s úctou k A. Hlinkovi a M. Kukučínovi (osobitné umelecké sochy), no dnes už sú presťahované na nové miesta.

Mariánskemu kultu najmä Sedembolestnej zasvätili svoje umelecké diela významní maliari, najmä J. Cincík, bývalý tajomník Matice slovenskej, J. C. Hronský, bývalý správca Matice slovenskej, zakladateľ Zahraničnej Matice slovenskej v Argentíne (1954), ako i S. Dusík – Taliansko, J. Mráz – Nemecko, J. Kovalík – USA a i.

BESEDNICE

Z mojej mysle sa nikdy nestratí spomienka na udalosti, ktoré sú spojené s procesom vzniku našej Slovenskej republiky, najmä nie na tie dramatické dni druhého polroka 1992. Je to celkom iný obraz, ako dianie v Prahe vierolomne predostierajú mnohí, čo sa ešte nezbavili čechoslovakistickej nostalgie a stále banujú za spoločným štátom s Čechmi... Boli sme spolu s Ing. Jozefom Kleinom, CSc., ich priamymi účastníkmi. Zúčastnili sme sa na zápase o vznik samostatného Slovenska – a rovnako ako mnohí iní jeho bezprostrední aktéri zostávame zabudnutí.

Netreba zabúdať na nepatrných

Pavel DELINGA

Veď sme nepatrili k velikánom tej doby, ani k hriešnikom a zatracovateľom udalostí, ktoré nasledovali po udalosti rozdelenia ČSFR. Boli sme obyčajní poslanci agrárnici (ja za Roľnícku stranu Slovenska, Jozef za Hnutie poľnohospodárov na Slovensku) v Snemovni národov FZ v tichej koalícii za Demokratickú stranu Slovenska, vtedy tak zvýrazňovanú, lebo jej predsedom v januári 1992 sa stal Alexander Dubček.

Môj politický, ale aj profesionálny súputník však už z tohto sveta odišiel 25. 9. 2014. Veľmi veľa si po zdravotnej stránke vytrpel a tak moja rozlúčka s ním bola bolestná nielen z dlhodobo zdravotného pohľadu, ale aj z pohľadu osobných chvíľ, ktoré sme prežívali už v Prahe (spoločne sme aj bývali), alebo vo chvíľach riešenia vtedajších problémov v našom slovenskom, vtedy aj česko-slovenskom poľnohospodárstve. Pre mňa vízia starať sa o agrárny sektor po novom vznikla už v roku 1989 hneď po nežnej revolúcii, keď som na XI. zjazde JRD v Prahe začal zakladať 1. 12. Československú stranu poľnohospodársku. No v roku 1990 som sa po uvážení s najbližšími slovenskými poľnohospodármi s „bratmi Čechmi" rozišiel a 10 10. 1990 sme založili v Martine Roľnícku stranu Slovenska. Jej predsedom som bol až do zlúčenia s Hnutím poľnohospodárov do Novej agrárnej strany Slovenska (NAS 1997) a s HZDS-ĽS v roku 1998. Jozef sa dal do vznikajúceho Hnutia poľnohospodárov na Slovensku, a tak sme sa spolu ocitli v jednom poslaneckom klube a zároveň sme sa stali aj rozhodujúcimi mandátmi vo FZ v SN — slovenskej časti. Za platnosti nepripustenia majorizácie vo FZ ČSFZ bolo hlasovanie práve o ústavných zákonoch rozhodujúce, akým zákon a delení federálneho štátu bol, aby väčšina poslancov za Slovenskú republiku pre takýto zákon hlasovala. Po piatich mesiacoch činnosti vo FZ sme s takýmto hlasovaním spolu s Jozefom Kleinom mali jasno a hlasy za delenie federálneho štátu sme dali. Veľmi nás potešilo, že aspoň Matica slovenská si pri dvadsiatom výročí vzniku SR aj na nás s Jozefom spomenula a odovzdala nám Ďakovné listy. Pri osobných návštevách za dvadsať rokov, ktoré sme prežívali, znamenal krok hlasovania za zákon o delení federálneho štátu najvýznamnejšie rozhodnutie v živote. Nič pre nás neznamenali výčitky či úškľabky tých, čo bezprostredne po hlasovaní na nás zazerali a nám ich adresovali. A to je jedno, z ktorej politickej strany alebo republiky. Veď kto by nám bol dal za tento čin štátne vyznamenanie (Rad A. Hlinku II. tr.) ak nie predstavitelia nového štátu, ktorí si to najviacej vážili. Od tých, ktorí prišli do vládnutia po roku 1998 by sme sa toho asi ťažko dožili. Nedočkali sme sa od nich žiadneho výraznejšieho povšimnutia. Pri osobných stretnutiach ich naše názory, nedajbože odborné rady, veľmi málo zaujímali. Veď pre nich sme už dávno zabudnutí a nepatrní.

S Ing. Jozefom Kleinom, CSc., sme spoločne pracovali v agrárnej politike po zlúčení Roľníckej strany Slovenska (ktorá v rokoch 1994 — 1998 tvorila v NR SR koalíciu s HZDS-ĽS) a Hnutia poľnohospodárov Slovenska do Novej agrárnej strany Slovenska. Tá však nemala dlhú pôsobnosť, lebo sa rozhodlo o jej zlúčení s HZDS-ĽS. Ako inak sme mohli aktívne pôsobiť na vývoj agrárnej politiky na Slovensku, ak nie u tých, ktorí vtedy vládli. Samozrejme, že politické rozhodnutia v tom čase sme zvrátiť nevedeli, aj keď mnohé neboli správne. Našu vraj vtedajšiu „zásluhu" sa mnohí, najmä z novinárskej obce, snažia podľa mojich vedomostí neoprávnene pripomínať. Jozefa Kleina som si vždy veľmi vážil. Jeho politické, ale najmä odborné myšlienky čerpané z bohatých skúseností v poľnohospodárskej oblasti ako vedúceho činiteľa nás veľmi obohacovali a mnohé boli rešpektované. Spomienka na neho zostane navždy v mojom srdci.

Komu prekáža tradičný model?

Slovenská televízia začala diskusiu o referende o rodine a z jej obrazovky hneď na úvod zaznelo, že Slováci sú poriadne zadubení, keď chcú „ako zvrátená väčšina diktovať menšine". Ľudstvo verí, že svet vznikol kvôli nemu a ako bezvýhradnú berie skutočnosť, že človek bol stvorený ako muž a žena. O ich súžití sa vedú stáročné záznamy.

Potvrdené súžitie muža so ženou nazývame manželstvom. Dá sa na jeho roveň postaviť aj dačo iné, ako to chce Inakosť? V čom ona vidí budúcnosť ľudstva? Je až taká zadubená, že vlastne nevidí, že nevidí? Iba vraciam ohodnotenie, ktoré sa dostalo „väčšine".

Kríza neobchádzala manželstvá neobchádzala v nijakej ére. Dávnejšie ju bolo možné zaznamenať vo vysokej spoločnosti, ktorá mala predsa len voľnejšie mravy. Dnes postihuje polovicu sobášov. Aj takto sa ľudia hrnú za hormónom šťastia. Vládne nám pud sebazáchovy a silný sexuálny náboj. Príroda to zariadila tak, aby viedol k utvrdeniu partnerstva a potom k plodeniu potomkov. Aby život na zemi neprestal existovať. Berieme ho ako čosi posvätné, a preto aj manželstvo, ktoré dáva nový život, má byť také. Bol by to nonsens, keby sa manželstvu malo rovnať spolužitie gejov či lesbičiek. Aká by to bola výchova detí k rodičovstvu? Nech sa na väčšinu nehnevajú ani ľudsko-právne organizácie, ale zrodeniu nového života nemôže „konkurovať" nijaká oddanosť dvoch lesieb či gejov, nech by bola akokoľvek vzorová. Deti nás prenášajú z minulosti do budúcnosti, preto väčšina musí diktovať menšine. Ale je tu aj všeobecný morálny kódex. Väčšinová spoločnosť sa ním riadi a nedá sa mýliť tými, čo sa riadia heslom – žijem, ako chcem, a ignorujú život spoločnosti. V tradičnej rodine deti získavajú vzory z matky a otca na založenie vlastnej rodiny. Hrdia sa rodičmi. Homosexuálne páry riskujú, že svoje adoptované dieťa vystavia posmechu jeho rovesníkov.

Peter JÁNOŠÍK

František RÁBEK: Zrod Matice slovenskej je krásny príklad dobrých kresťanských vzťahov

Vianoce predstavujú hodnoty, ktoré oslovujú každého

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Rudolf ZELENAY, Ladislav LESAY

Adventom vstupuje katolícka cirkev do nového roka. V kostoloch sa čítali pastierske listy zamerané skôr na chudobu než na rodinu, ktorá je istým symbolom Vianoc. O rodine uvažoval vo svojom pastierskom liste ordinár ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky biskup František RÁBEK. Pripomenul mladej generácii, že „manželstvo jestvuje presne tak dlho ako samotné ľudstvo. Nové generácie mohli prichádzať na svet iba vďaka tomu, že v manželstve boli zjednotení v láske muž a žena. Spochybňovanie vlastnej totožnosti ako muža či ženy, nabádanie k vytváraniu nestabilných, premenlivých alebo priamo protiprirodzených vzťahov je podkopávaním základov zdravej rodiny, a tým i budúcnosti ľudskej spoločnosti“. O posolstve Vianoc pre ľudstvo, ale aj o ďalších aktuálnych otázkach sme sa zhovárali s biskupom Františkom Rábekom.

● Budú tohtoročné Vianoce iné než v minulosti?

Myslím si, že každé sú iné. Samozrejme, Vianoce sú v podstate o tom istom. Kresťanské Vianoce sú o narodení Ježiša Krista, ale význam a pochopenie tejto udalosti by sa mal v nás pri každých Vianociach prehlbovať. To je jeden aspekt novosti Vianoc, druhý je v tom, že okolnosti, za akých ich prežívam, bývajú predsa len z nejakých dôvodov iné. Pre jednotlivca i spoločnosť.

● Oslovujú Vianoce aj iné skupiny ľudí alebo len kresťanov?

V globalizovanom svete, v ktorom ide najmä o biznis, sú Vianoce celosvetovou záležitosťou. Tichá noc sa rovnako rozlieha v Japonsku, Číne či inde vo svete. Ale duch Vianoc, ich posolstvo, to znamená rodina, pokoj, vzájomná láska, radosť, sú univerzálne hodnoty oslovujúce každého bezo zvyšku aj bez rozdielu náboženského presvedčenia. Nakoniec aj Kristus sa stal človekom pre záchranu všetkých ľudí bez rozdielu. Pochopiteľne, že nie všetci ho ešte poznajú, nie všetci majú k nemu vzťah viery.

● Došlo v cirkvi k veľkým zmenám po nástupe pápeža Františka?

Možno povedať, že aj áno, aj nie, pretože cirkev je kontinuitná skutočnosť. Jej poslanie a obsah sú stále tie isté, mení sa len spôsob uskutočňovania tohto obsahu a tiež okolnosti, v ktorých cirkev žije. Nový Svätý Otec prišiel, ako sám povedal, z druhého konca sveta – z Argentíny, z iných pomerov, takže aj z iného hľadiska vidí situáciu cirkvi, ako aj sveta. A jeho spôsoby, ktoré sa vykryštalizovali v juhoamerickom prostredí, sú tiež pre nás určitým spôsobom nové a do istej miery nebývalé. Takže z tohto hľadiska sa veľa zmenilo.

● Na Slovensku stále rezonuje odvolanie bývalého arcibiskupa Róberta Bezáka a v tejto súvislosti niektorí očakávajú jeho rehabilitáciu. Najmä po tom, ako sa zmenili pravidlá pri odvolávaní biskupov. Je to reálne?

K tomu sa neviem vyjadriť. Viem len toľko, že pán arcibiskup Bezák počas všeobecnej generálnej audiencie odovzdal Svätému Otcovi nejakú obálku, zrejme so svojím listom. Ale nepočul som, žeby bola doteraz nejaká odozva. Tón pôsobenia pápeža Františka je taký, že je náročný sám na seba, ale aj na nás biskupov a kňazov. Čiže nedá sa očakávať, žeby nejako poľavoval aj vo veci disciplíny, skôr naopak. Dá sa predpokladať, že z tohto hľadiska bude prejavovať väčšiu náročnosť na nás. Aj čo sa týka plnenia si nášho poslania v našej vernosti, z hľadiska zmyslu chudoby alebo venovaniu sa veriacim atď. Teda tam, kde sa u nás stretne s nejakými závažnými nedostatkami, tak vie byť pápež František prísny. Viem, že uvoľnil aj jedného nemeckého biskupa. Slovenskí biskupi sa pripravujú na úradnú návštevu Svätého Otca na budúci rok v jeseni, keď mu budú skladať účty.

● V Ríme sa nedávno uskutočnila biskupská synoda o rodine. Prečo práve rodina je v centre pozornosti cirkvi?

Rodina je v centre, aj keď možno nie pozornosti, ale významu sveta, ľudstva, každého človeka. No a cirkev si uvedomuje, aký je význam rodiny aj jej ohrozenosť v súčasnom svete. Dnes je rodina veľmi ohrozená, a tým je vlastne ohrozené aj ľudstvo a pochopiteľne aj cirkev samotná, lebo cirkev pozostáva tiež z rodín. No a úloha cirkvi je aj v tom, aby chránila hodnoty, ktoré nám Pán Boh dal. Vieme, že rodina pochádza priamo z Božích rúk. Boh stvoril prvých ľudí ako muža a ženu a to bol vlastne prvý manželský pár. Na základe toho rodina jestvuje počas celých dejín. Je to Božie dielo, ktoré je cirkev povolaná chrániť. Pre cirkev musí byť rodina drahá aj preto, že sám Ježiš Kristus rodinu povýšil na sviatosť, čiže dal jej ešte oveľa vyššiu hodnotu a vyšší cieľ. Dal jej vyšší význam. Nehovoriac o tom, že od kvality rodiny závisí dobro, teda i šťastie oboch manželov, ich detí, nových generácií, spoločnosti a cirkvi. Takže cirkev nemôže prehliadnuť rodinu, najmä ak je ohrozená.

● Čo v súčasnosti rodinu ohrozuje?

Podľa štatistických údajov sa na Slovensku rozvádza okolo päťdesiat percent manželstiev, čo samo osebe predstavuje likvidovanie vzťahov v manželstve, rodine. Z hľadiska demografického vývoja sme národ, ktorý vymiera. Vidíme teda opúšťanie poslania rodiny, aby slúžila životu. Rodina vyznieva ako účelové zariadenie, žije síce v jednom byte, ale vzájomné vzťahy v nej nefungujú. A to je iba ten ľudský rozmer, ktorý je dôležitý, nehovoriac o kresťanskom hľadisku, ako to vyzerá s vierou v rodinách, s ich náboženským životom. Aj s určitým vedomím zodpovednosti manželov a samotnej rodiny za svoje prostredie, či je to už obec, mesto, farnosť atď. Takže to všetko je realita, ale vďaka Bohu máme ešte veľa dobrých, zdravých rodín aj duchovne na úrovni.

● A neprispieva k oslabeniu inštitútu rodiny aj násilné vnucovanie gender ideológie?

Samozrejme že táto aktivita oslabuje zmysel pre rodinu. A všetko nasvedčuje tomu, že gender ideológia nie je ani záujmom ľudí, ktorí majú nejaké iné vlastnosti. Skôr je to vnucované z nejakých miest a je záhadou, aké majú na to dôvody. Prečo to takto masívne presadzujú. Viem, že sú do tohto projektu vkladané veľké peniaze a stoja za ním svetové inštitúcie. Neviem presne, aké majú záujmy, ale keď ide o rozbíjanie rodín, o podkopávanie rodiny, tak ich musím nazvať ako protiľudské.

● Pápež František vystúpil v Európskom parlamente a apeloval najmä na zlú sociálnu situáciu ľudí, kritizoval kapitalizmus. Môže to ovplyvniť politiku európskych štátov?

Pochopiteľne, veľa závisí od toho, ako prijmú či už poslanci alebo predstavitelia štátov tieto vyjadrenia Svätého Otca. Bolo pekné, že po jeho prejave v Európskom parlamente v Štrasburgu všetci prítomní poslanci povstali a dlho, dlho tlieskali. Takže tá reakcia bola zjavne priaznivá. Pravdepodobne prijali dôvody a argumenty, ktoré Svätý Otec uviedol ako opodstatnené, správne. Dokonca by som povedal, že mnohí mali radosť z toho, že tento muž dokázal hovoriť jednak o problémoch, ale naznačil aj východiská. On sám povedal – prišiel som, aby som vás povzbudil k nádeji. Čiže nedošiel len ako kritik všetko potápať. Naopak, on síce pomenoval nebezpečenstvo a problémy, ale ukázal aj východiská, smerovanie.

● Problémom vo svete sa čoraz viac stáva prenasledovanie kresťanov. Čím si to vysvetľujete?

Svätý Otec v lietadle pri návrate z Turecka novinárom uviedol dva typy prenasledovania kresťanov. Krvavý, ktorý sa odohráva viac-menej v krajinách s moslimskou väčšinou, najmä v Sýrii a v Iraku. Moci sa tam ujímajú moslimskí extrémisti a sú veľmi brutálni voči kresťanom. A potom hovoril o prenasledovaní v rukavičkách. Svedkami toho sme už aj v Európe a v mnohých krajinách sveta, kde sa jednoducho upierajú práva kresťanom.

● Badať intoleranciu voči katolíkom aj na Slovensku? Ako sa prejavuje?

Ide o nenásilné spôsoby vytláčania na okraj, znevýhodňovania, kladenia prekážok a podobne. Niekedy sme toho svedkami aj na Slovensku. Našťastie, nie je to ešte až taký očividný jav, ale vyskytuje sa.

● V Nemecku sa stal prípad, že zatvorili otca dieťaťa, ktorý mu nedovolil navštevovať hodiny sexuálnej výchovy.

Áno, to je už proti elementárnym ľudským právam. Pretože kto iný má právo na výchovu svojich detí, ak nie rodičia? Ak rodičia sú presvedčení, že ten spôsob výchovy, povedzme tej sexuálnej, nie je podľa ich presvedčenia správny, preto tam dieťa nepustia. No takto s ním zaobchádzať je dôkazom ignorancie ľudských práv.

● Na Slovensku bola úspešne zavŕšená petícia o rodine. Prezident na jej základe vypísal referendum. Bude sa cirkev angažovať v kampani za jeho úspech?

Predpokladám, že áno, hoci zatiaľ nemáme v Konferencii biskupov Slovenska dohovorené nijaké konkrétne spôsoby a kroky. No je to téma, ktorá by v dobrom slova zmysle mala alarmovať všetkých úprimne zmýšľajúcich ľudí, ktorým záleží na dobre človeka, rodiny, a teda aj našej vlasti. Nejde tu o nejaké presadzovanie niečoho, čo by sme chceli niekomu nanucovať. Veď ide o samozrejmosti, ktoré by mali byť prirodzené pre každého normálneho človeka. Žiaľ, žijeme v prostredí, v ktorom sa presadzujú tlaky na niečo, čo narúša rodinu a podkopáva jej základy. Preto je potrebné aj zákonným spôsobom, v tomto prípade referendom, brániť pozíciu normálnej zdravej ľudskej rodiny, manželstva, práva rodičov bez toho, aby sme išli proti niekomu. Toto referendum nie je proti nikomu, je len za to, čo je ľudsky normálne, zdravé a správne a koniec koncov je právom ľudí.

● Slovensko sa nachádza v blízkosti vojnového konfliktu. Navyše eskaluje napätie aj vo vnútri štátu. Ako sa cirkev stavia k týmto problémom?

Je to jednoznačne poľutovaniahodné, že k takýmto prejavom dochádza, myslím na ukrajinsko-ruskú hranicu. To, čo sa tam deje, nás môže len trápiť a naplniť smútkom. Zároveň nás musí burcovať k tomu, aby sme hľadali možnosti nápravy, aby sa tam situácia upokojila. Momentálne asi nedokážeme nič viac urobiť, ako sa modliť za dar pokoja a za ľudí, od ktorých to závisí. Aby si uvedomili svoju zodpovednosť a prestali sa hrať s ohňom.

U nás doma tiež nie je nič potešujúce, keď dochádza k hlasnejším prejavom nespokojnosti. Na jednej strane to naznačuje, že asi tu nie je všetko celkom v poriadku, no na druhej strane jestvuje viac-menej vôľa zodpovedných za vládnutie vnímať tieto prejavy nesúhlasu a boli vyvodené aj nejaké dôsledky. Myslím konkrétne na ministerstvo zdravotníctva a čo všetko s tým súviselo, aby sa situácia upokojila.

● Ako sa pozerá cirkev na Maticu slovenskú?

Ako sa môže, veď stála pri jej zrode. Matica slovenská sa zrodila zo starostlivosti cirkvi, iste nielen katolíckej, ale aj evanjelickej. Lebo spolupracovali, a to je krásny príklad dobrých kresťanských vzťahov. Na spoločnom diele pre dobro národa vedeli spolupracovať aj katolíci, aj evanjelici. Takže z tejto starostlivosti o dobro národa sa zrodila Matica slovenská. Za minulého režimu bola utlmená, bolo to problematické obdobie a teraz sa pomaly rozbieha. Nie celkom bez problémov, ale je veľmi dôležité, aby si Matica i v týchto nových podmienkach našla aj plnila svoje poslanie pre dobro národa po každej stránke – kultúrnej i duchovnej. A aby sa pre dobro národa vedeli na pôde Matice zjednocovať katolíci i evanjelici. Aspoň tak ako to bolo vlani na Devíne, kde sme sa pri príležitosti cyrilo-metodského jubilea spoločne modlili so zástupcami nekatolíckych cirkví. Takže nejaký krôčik sa aj v tomto smere urobil.

● A vaše posolstvo pre čitateľov SNN k Vianociam...

Keď som pripravoval tohtoročný vianočný pozdrav, motivovala ma skutočnosť, že v tomto roku bol za svätého vyhlásený Ján Pavol II. A on, keď začínal ako pápež, vydal svoju prvú encykliku pod názvom Redemptor hominis – Vykupiteľ človeka. Teda písal o význame Ježiša Krista pre človeka, pre ľudstvo. Myslím si, že Vianoce by nás mali povzbudiť na to, aby sme lepšie poznali toho, kto sa pre nás stal človekom, aby sme lepšie poznali jeho význam a tie blahodarné dôsledky, ktoré vyplývajú z poslania Ježiša Krista. V tomto smere by bolo veľmi šťastné prečítať si encykliku Redemptor hominis a dať sa ňou inšpirovať. To je moje úprimné želanie k Vianociam. Také trochu hlbšie, nielen to obligátne „šťastné a veselé“. A rok, ktorý sa otvára, aby sme si uvedomovali, že to nie je len o nejakom osude, hoci je veľa toho, čo nezávisí od nás. No mnoho aj od nás závisí. Od našej zodpovednosti, rozhodnutí. Želal by som teda sebe i všetkým ostatným, že to, čo závisí od nás, aby sme v spolupráci s Pánom Bohom, s jeho milosťou a s jeho pravdou sa snažili zodpovedne realizovať tak, aby to bolo tak pre dobro naše, našich blízkych aj našej vlasti a koniec koncov aj cirkvi a sveta.

REPORTÁŽ

Vianočné trhy nám neukazujú len pozlátku šťastných a veselých sviatkov

Remeslo má neraz veľmi tvrdé dno

Ivan BROŽÍK – Foto: slovakiatravel.sk

Predzvesťou najväčšej udalosti roka nielen v cirkevnom svete sú nepochybne vianočné trhy. Hoci ich kúzlo a príťažlivosť často aj negatívne ovplyvňujú niektorí ich organizátori, ktorí sa adventný čas snažia akosi „zmodernizovať“. Čo zostalo a zmeniť sa dať nebude, sú kováči, pernikári alebo včelári. Zvláštni ľudia so zmyslom pre poctivú tradíciu. Zaujal ma Karol Križanovič. Pôvodne som si myslel, že je rezbár. Teda rezbár nie niekde z oblasti lesov a dlhých zimných večerov, ale priamo z hlavného mesta.

Podmaňujúca atmosféra vianočných trhov

„Môžem niekedy prísť do dielne?“ pýtal som sa – keď už tie moderné časy máme tu cez obrazovku sociálnej siete nositeľa mne neznámeho mena nad fotografiou nádherného výtvoru, zobrazujúceho mestskú časť, v ktorej majster žije.

„Ale jasne!“

Lenže to som ešte nevedel, čo ma čaká.

■ ŠESŤ SVÄTÝCH

Dozvedel som sa to až v Červenej lisovni Nemeckého kultúrneho domu. Počas – ako inak – predvianočných trhov. Na prezentácii vinárov. „To je zas čas, to budú kšefty,“ mrmle si pod chýbajúce fúzy Eduard Brychta, jeden z tých, ktorých poznám. Chlap inak celoročne vysmiaty a kedysi plný vtipnej irónie. Adventná nedeľa v atmosfére mrholiaceho čohosi a takmer neznesiteľného hluku akejsi hudobnej produkcie z neďalekého pódia rozhodne nepôsobí ako adventná. Mrzuté počasie, mrzutých pár návštevníkov, mrzutí stánkari, mrzutý Brychta. Ešte pred pár rokmi predseda Račianskeho vinohradníckeho spolku. „Pán Brychta, a Kajo Križanovič?“ vyzvedám a dozvedám sa, že sa tu niekde motá. Celý Karol. Tak si fotografujem aspoň jedného z jeho svätých Urbanov. Napísal som už, že ich doteraz vyrezal šesť a na ďalších má objednávky?

■ ZA DVERAMI TRUCOVNE

„Trucovňa je dielňa. Manželka ju tak volá,“ hovorí Karol. Tam sa zavriem a vyrezávam. Aj tento reliéf Rače,“ ukazuje. Ako Račan súdim, že je to verný obraz miesta, kde žijem. Pôjde na predaj, komu, to som sa nepýtal.

Karol žije v Rači od narodenia, po dedkovi je vinár, po sebe rezbár a podľa mňa je to skvelý chlap. „A prečo už v Rači niet tak bohato rodiacich jahôd?“ Vždy ma zaujímalo, prečo sa z vinohradníckej obce vytratil jej druhý symbol – jahody sengány. Voňavé, šťavnaté. „No, vtedy sa ešte vinohrady striekali modrou skalicou, dnes už len chémia.“ Chápem. Pre chémiu nemáme jahody. Iba tie chemizované, aby sa nikdy nepokazili – v supermarkete.

Karol Križanovič nemá synov. Osud a žena ho obdarili dcérami. Vinárky z nich zrejme nebudú, ale jedna sa chytila na „umelke“. Predsa len má čosi z tatka. „Čo by sa trápili vo vinohrade, to je lopota, drina,“ hovorí vinár rezbár. No dobre, poďme pozrieť, čo vravia ďalší stánkari.

■ TRHOVNÍCKA REHOĽA

Nos mi to ťahá za známou vôňou. Naposledy mu takto rozkazovali chute v Skalici. Na hranici s Moravou. Vôňa skvelého cukrového pečiva, posypaného orieškami. Určite poznáte trdelníky. Mladí cukrári sú však z Komárna. On s manželkou a s nimi ešte kamaráti. „A prečo nie z Komárna?“ A veru, prečo nie. Aj keď Skalický trdelník je ochranná známka, ale nikde okolo stánku nebolo uvedené, že predávajú práve takéto trdelníky. „Ovoňajte,“ usmieva sa chlapík a manželka sa radšej schováva. Nie, za výrobok si ručí, iba sa trochu zdráha pred mikrofónom: „Dá sa z tohto vyžiť?“ pýtam sa. Už si predstavujem, ako sa mladý začne vychvaľovať, ale precitám. „Je to rehoľa. Celý rok ste po víkendoch kdesi vo svete, v domácnosti nič nestíhate a toto akurát pokryje náklady na tie cesty. No, prežívame, ale sláva to nie je,“ hovorí zachmúrený a ustarostený muž na vianočnom trhu. Keby nebolo jarmokov a trhov, boli by s manželkou bez práce. „Veď viete, ako je na tom juh Slovenska, nie?“

Nuž, tuším. A dúfam, že to vedia aj tí kompetentnejší.

■ HORŠÍ AKO ZLÝ

„Už pred tromi rokmi som hovoril, že je to najhorší rok. Potom prišiel ešte horší a tento je opäť horší ako ten predchádzajúci. Už to nemôže byť horšie, nemyslíte?“ Tak sa na mňa zvedavo pozrel starší muž, akoby vypadol z nejakého Rembrandtovho obrazu. Tvár múdreho starca a tie ruky vybaľujúce sviečku z vosku – no veď – poznáte ten obraz Ruky starca, nie? Včelár, medár, tiež tunajší. Račan. Včelárstvo je poslanie, je to vášeň, ale aj lopota a doživotný rozsudok.

„Viete, vraj už Einstein...“ Áno, poznám ten citát. Keď raz vyhynie posledná včela, ľudstvo má najviac tak tri roky. A ujko mi vysvetľuje, ktorý medík je na čo dobrý. Zrazu to nebol najhorší zo zlých rokov, zrazu akoby hovoril o svojich zážitkoch s neodolateľnou životnou láskou. Vykladá si na pult stánku svoje výrobky z včelieho vosku a čaká.

Mrholí, stmieva sa, protivný rachot z pódia viac odpudzuje, ako láka náhodných okoloidúcich. Ozaj, nemali by na vianočných trhoch znieť skôr koledy? Som už asi starý. Možno to takto má byť.

■ EŠTE HRNČEK...

... s nápisom: Chýbaš mi, ak nie si so mnou. Typický stánok so všetkým možným aj nemožným. Toho nemožného je však menej. Trošku hračiek z dreva – aká to vzácnosť, pamätáte sa na vláčiky? A nejaké kolotoče, ktoré vyrábali šikovné ruky v nejakej chránenej dielni.

„Je to môj koníček, ktorý ma živí. Všetko si vyrábam a navrhujem sám. Som rád, že postupne sa ľudia vracajú k starým dreveným a kvalitným hračkám,“ vraví si predavač akoby pre seba. Nikto sa nikde nevracia, neprichádza. Viem, myslel to obrazne, a tiež by som sa tomu tešil. Akurát teraz – nikde nikoho. Chýbaš mi! Pozerám sa na hrnček a dúfam, že do večera ešte ktosi príde nakúpiť...

■ MALÝ TRH NÁDEJÍ

Nie, nebol to adventný čas na niektorom z veľkomestských vianočných trhov. Odkiaľsi síce voňalo to tradičné čosi vyprážané cigánske, ale nebolo to vtieravé. Tu sa pulty neprehýbali pod lokšami, zemiakovými plackami či inými dobrotami, tu netiekol prúdom akože punč, dokonca aj všadeprítomní vreckoví chmatáci, tu a tam akoby len omylom narážajúci do návštevníkov trhu, sa tu neráčili. Na druhej strane, nestretol som ani nikoho z tých, ktorí keby sa neukázali, „ako keby ani neboli“. A to je veľmi dobrý pocit. Veď aj ten naoko namrzený Brychta je sympatickejší. Vo fotoaparáte si odnášam pár spomienok a vo „vačku“ tých pár mincí, s ktorými som na vianočný trh prišiel.

Mrholí, ponáhľam sa domov. Tí tam na tom trhu zostanú do večera. Veď keď už sa sem ťahali... Hádam ktosi čosi kúpi. Hádam bude „kšeft“. Ktosi príde ponakupovať.

■ POSOLSTVO

Utekám medzi kvapkami a spomínam si na televíznu besedu dvoch politikov. Jeden obhajoval rozhodnutia štátu, druhý mu oponoval. Jeden tvrdil, že tí, ktorí sa snažia ako-tak si zarobiť na živobytie svojpomocou, cez drobné podnikanie sú nezodpovední, druhý kontroval, že aj živnostníci remeselníci majú právo na pomoc od štátu, keď už sa ten rozhodol bojovať s nezamestnanosťou. Štátny politik to zjavne nechápal. Alebo nechcel chápať. Možno už dávno nevidel mladých manželov, ktorí ako križiaci tiahnu republikou, aby si po víkendoch na jarmokoch zarobili na dni od pondelka do piatka. Možno už dávno nevidel včelára, ktorý sa celý život trápi s vymierajúcimi včelstvami, alebo rezbára, ktorý sa lopotí s dajakou soškou, či drinu vinára vo vinohrade. To sú tí podľa neho „nezodpovední“ – lebo si nešetria na dôchodok. To sú drobní remeselníci, ktorí sa ešte stále držia nad dnom, a nie a nie sa odraziť. Hoci nám svetlú budúcnosť predpovedali už tí pred týmito práve tak ako títo. Vianočné trhy nie sú len o radosti, otvorených očkách a dobrom papaní a popíjaní. Tie, ktoré som navštívil, mali iné posolstvo. Tiež ľudské, tiež pokojné a pokorné, ale smutné. Kto z tých dvoch v televízii mal pravdu?

GLOSA

Spomedzi nedávno uskutočnených ministerských výmen ma najviac a nepríjemne prekvapilo odvolanie Dušana Čaplovača z postu ministra školstva. Odchod vedca, vzdelanca, intelektuála oddaného svojmu poslaniu a hrdého na našu národnú históriu, človeka s tými najlepšími úmyslami vo sfére podpory našej vzdelanosti... Pomôže tento akt?

Školákov pohlcujú banality

Naše školstvo nezregeneruje ani geniálny manažér baťovského typu, prípadne génius typu Leonarda da Vinciho, ktorému fantasti pripisujú mimozemský pôvod, ba ani len klon takého veľkého reformátorského typu, akým bol Jan Amos Komenský. Prečo toľký skepticizmus? Nuž preto, že naše školstvo postihujú dve obrovské, ťažko zvládnuteľné, prípadne až nezvládnuteľné prekážky. O prvej sa priveľa hovorí, o druhej primálo.

■ FINANČNÉ SUCHOTY

Tou prvou, akoby notoricky známou prekážkou je hlboko podfinancované školstvo. Aby sa náležite dofinancovalo v praktickom časovom limite, musel by sa štát buď mimoriadne zadlžiť priam astronomicky vysokou pôžičkou, alebo prerozdeliť financie s obrovskou mierou preferencie pre samotné školstvo – pravda, na úkor ostatných ministerských rezortov. Prvá, pôžičková cesta by bola mútnou vodnou vlnou na svetoobčiansky a opozičný mediálny mlyn, ktorý by sa usiloval denne zomieľať súčasnú sociálnodemokratickú vládu a omieľať svoje obľúbené invektívy o súčasnej „smeráckej“ bezohľadnosti k budúcim generáciám. Druhá, asymetrická cesta výrazného prerozdeľovania financií by bola dozaista nespravodlivá a škodlivá pre všetky ostatné rezorty, nielen voči citlivému zdravotníctvu a podcenenej kultúre. A navyše by sa takisto stala arénou opozičných krikľúňov.

Samotné Ministerstvo školstva SR si uvedomuje hĺbku podfinancovania svojho rezortu, osobitne v otázke učiteľských platov, teda fakt, ktorý podmieňuje až deformuje reálny stupeň kvality učiteľských kádrov. Preto si ako strategický cieľ stanovilo okrem iného aj zabezpečiť učiteľom postavenie a ohodnotenie zodpovedajúce mimoriadnemu významu ich práce. Kde však na to zobrať mobilizujúce množstvo financií a nenarušiť pritom súčasné proporcie?

■ TÁBORIA NA PÚŠTI

Potreba úpravy platov nie je len otázkou spokojnosti učiteľov s ich životnou úrovňou, dosah ich nízkych platov je podstatne širší. Keďže sa v našom baskervillskom kapitalizme všetko hodnotí cez peniaze (ten zlozvyk sa rozmáha a upevňuje), nemôže mať učiteľské povolanie náležité renomé. Za katedrou by mali sedieť očividné formáty z hľadiska ich vzdelania (aj psychologicko-komunikatívneho), ich sebavedomia a z toho všetkého vyplývajúcej autority pre žiakov. Môžu však súčasné platové podmienky prilákať do učiteľských zborov práve takéto osobnosti? Koľko času a celkových ekonomických úspechov potrebujeme na výrazné odstránenie tohto podfinancovania?

Druhá prekážka je vážnejšia, nebezpečnejšia a z hľadiska vývojového trendu fatálnejšia. Ťažko odstrániteľná, ak nie dokonca neodstrániteľná. Spočíva v elektronickom ošiali mládeže, ba už aj maličkých školáčikov, v ich odmietaní čítania kníh, v pohŕdaní knižnou kultúrou a knižným poznatkovým bohatstvom, v ich bibliofóbii. Slabnúca schopnosť čítania s porozumením medzi našim žiactvom je už dostatočne známa, no akosi zatiaľ málo alarmujúca. Žiaľ, táto negácia sa silne premieta aj do výsledného hodnotenia nášho školstva.

Digitálna degenerácia je plynulý proces, aký sa plazivým, nenápadným spôsobom zakráda do mladých mozgov v podobe povrchnosti a ľahostajnosti. Výborne to charakterizuje americký profesor Mark Bauerlein: „Komunikácia mladých je horizontálna, sústredená na úzke vekové kategórie, pričom rodičia a učitelia sa vznášajú mimo tohto okruhu, bezradní a utopení. Namiesto toho, aby technológia otvorila mladú myseľ zdrojom civilizácie, vedy a politiky, obmedzila ich horizont na ich samých, na spoločenskú scénu okolo nich. Pramene vedomostí sú všade, ale nastupujúca generácia táborí na púšti, posúva si príbehy, obrázky, piesne a texty tam a naspäť a žije pre nadšenie z pozornosti rovesníkov. A medzičasom ich intelekty odmietajú kultúrne a občianske dedičstvo, ktoré nás priviedlo tam, kde sme teraz. Nestačí povedať, že títo mladí sa nezaujímajú o svetové reálie, oni sa od nich aktívne izolujú, uzatvárajú sa v bezprostrednejších reáliách, všímajú si len priateľov, prácu, oblečenie, autá, populárnu hudbu, sitkomy, Facebook. Situácia predstavuje dôležitý kontrast: materiálne vlastníctvo verzus intelektuálne vlastníctvo, adolescentné zručnosti verzus zručnosti dospelých. Mladí excelujú v tej prvej oblasti a prepadajú v druhej. Nechápavo žmurkajú pri zmienke o reformácii a Fellinim. Pri všetkých svojich technologických zručnostiach nie sú príliš dobrí v čítaní, písaní, sčítavaní alebo delení. Tvrdá ľahostajnosť ku knihám a k čítaniu je úplne novým postojom. Nastupujúca generácia má o svojich najhorších črtách tú najvyššiu mienku. Čítanie kníh vyhlasujú za zastaraný zvyk a urážajú ľudí, ktorí im to vyčítajú.“

■ ELEKTRONICKÉ PUTÁ

V tejto traume ide o ťažko riešiteľný konflikt medzi klasickým prístupom k vzdelanosti a tomu zodpovedajúcim duševným obzorom na jednej strane – a hektickým, biznisovým chrlením čoraz novších elektronických hračičiek a somárskych mostíkov pre pohodlných na strane druhej. Týmto technologickým zdokonaľovaním sa elektronický okruh a výmena informácií i pseudoinformácií výhradne v horizontálnej rovine rovesníkov čoraz viac uzatvára a od historicky poňatého poznania sveta fatálne oddeľuje. Je to väzniaca elektronická obruč a z tejto ustavične sa zdokonaľujúcej pasce niet úniku. Následkom neprestajne progredujúcej ponuky lákavých elektronických noviniek a hračiek budú sa detské a tínedžerské izby meniť na elektronické oltáre či elektronické kaplnky.

Nuž s takýmto mladým ustrnutým „ľudským materiálom“ bude musieť zápasiť naše školstvo. Tu by nedosiahol výrazný pokrok ani reinkarnovaný J. A. Komenský, keby ho poverili miništrovaním! Milí čitatelia, spomeňte si na túto moju analýzu a prognózu v najbližšej budúcnosti. Verím v jej výstižnosť.

Milan KENDA

Výtvarník a editor Milan STANO prešiel za obrazmi takmer celý svet

Obrazopísanie je originál v čase kópií

Dušan D. KERNÝ – Ilustrácie: Milan STANO

Masy čitateľov poznajú humoristicko-satirický časopis Kocúrkovo. Už desaťročia je výstižným zrkadlom našej skutočnosti. A teda žijúcim dôkazom, že Kocúrkovo tu naozaj je. Za týmto projektom je pracovitý a nápaditý autor Milan STANO.

Milan STANO

V tomto roku vydal originálne, ojedinelé svedectvo o sebe a svojich obrazoch – knihu Putovanie za obrazmi. Je to najpozoruhodnejší zápisník z ciest. Nemá páru aj preto, že ho dopĺňajú obrazy, ktoré autor namaľoval priamo na miestach, o ktorých píše – od Číny až po Mexiko.

Zápisník a obrazy z ciest po Vietname, Taliansku, Kórei, Kube, Turecku, Grécku, Egypte, Nemecku, Nórsku, Škótsku, Japonsku, bývalej Juhoslávii, Česku, Rusku, Rakúsku, Číne, Tibete, Nepále, Indii, Thajsku, Laose, Kambodži a Mexiku umožňujú dnešnému čitateľovi jednak precítiť a vidieť svet očami autora a zároveň aj porovnávať či konfrontovať s vlastnými zážitkami, vlastným pohľadom. Ojedinelosť knihy spočíva v tom, že všade tam, kde sa bežný cestovateľ vydáva s fotoaparátom, Milan Stano má pri sebe paletu alebo skicár.

■ FAREBNÁ INVENTÚRA

Spisovateľ Anton Hykisch o knihe napísal: „ Milan Stano urobil vzácnu knihu, zhromaždil stovky už zabudnutých svojich obrazov a kresieb, je to inventúra jeho tvorivého života. Podal svedectvo o sebe, o svojom výtvarnom vývoji, ale aj o svojich myšlienkach, ideách, o hodnotách, ktoré vyznáva ako veriaci Slovák a vzdelaný Európan. Nestratil sa vo svete, naopak priniesol ho v obrazoch i slovách blízko k nám.“

Ťažko nájsť výstižnejšie slová ako povedal o autorovi Rudolf Schuster: „Mali sme spoločného priateľa, popredného slovenského výtvarníka Ernesta Zmetáka, ktorý bol jeho učiteľom a tak si Milana obľúbil, že mu prezradil možno ako jedinému všetky svoje maliarske tajomstvá. A to sa u Ernesta Zmetáka, čo mi pamäť siaha, nikdy inému umelcovi nestalo. Milan ani chvíľu nezaváhal a využil toto priateľské gesto stopercentne. Prijal ponuku na spoločné tvorivé cesty do plenéru po slovenských mestách a dedinách, najmä do tých, kde sa zachovala stará ľudová architektúra, drevené domčeky a kostoly, ale aj členité kopcovité terény ako Orava, Liptov, stredné Slovensko. Milan a Ernest Zmeták spolu prešli hádam celé Slovensko. Ja som mal možnosť,“ hovorí R. Schuster, „absolvovať podobné pracovné cesty s Milanom Stanom na Horehroní alebo vo svidníckom, bardejovskom či stropkovskom okrese, v Košiciach či inde.

Čo si na ňom veľmi cením, je to, že vo svojej nenapodobiteľnej karikaturistickej práci a satire sa nikdy neznížil, aby niekoho urážal, ponižoval, nejakým spôsobom ubližoval, a aj to hovorí veľa o jeho charaktere,“ konštatuje Rudolf Schuster, ktorý, ako vieme, je nielen bývalým prezidentom, ale aj vytrvalým spisovateľom, fotografom a cestovateľom, akých je u nás málo. Samozrejme, v knihe nechýba fotografia, ktorej autorom je R. Schuster, a fotografovaným je M. Stano za paletou v nekaždodennom prostredí. Je zachytený, ako maľuje chýrny drevený kostolík v Ladomirovej, jeden z tých, ktoré sa neskoršie dostali do zoznamu UNESCO.

■ AUTORSKÉ OBRAZOPÍSANIE

Mrzne, prsty krehnú, ale Milan neodchádza od palety, kým obraz nie je hotový... Aj to je svedectvo o jeho povahe a zároveň aj rešpekte, holde tvorcu tým, ktorí takisto namáhavo vytvárali onú stavbu dreveného chrámu a drevenej zvonice pri ňom...

Spisovateľ a matičiar Dušan Mikolaj nazýva vyše tristostranovú knihu, ako aj štýl práce autora „obrazopísaním“. Autor to robí skromne, akoby mimochodom, s úctou, dôsledne. V tejto knižke to robí navyše tým, že ju upevňuje bohatými vizuálnymi záznamami zo svojich početných ciest a z rozvetvenej výtvarnej tvorby.

Keďže nie som človek kresliaci či maľujúci, moje potešenie sa násobí, každé nahliadnutie do zákulisia výtvarnej tvorby a života „pracujúcej bohémy“ mi je viacnásobne vzácne. Múdri ľudia však majú v sebe nesmiernu úctu k tradícii, zosobňujúcu obdivuhodné skutky našich predkov, a priam zakódovanú povinnosť podeliť sa osobnými ziskami z nesmierneho pozemského bohatstva s ostatnými, lebo si uvedomujú, že sa im dostáva v podstatne bezplatne, a putovanie za vlastnými obrazmi je pre nášho maliara hľadanie cesty k sebe samému..

Kým Dušan Mikolaj prispel novým termínom „obrazopísanie“, spisovateľ Ľuboš Jurík hovorí prosto o výtvarnom cestopise Milana Stana: rovnomerne a rovnocenne medzi slovenskú krajinu a ostatný svet, slovenské motívy a motívy zo svojich častých zahraničných ciest rozložil svoj výtvarný talent. Korene má hlboko zapustené do rodnej zeme, bez toho, aby predstieral svoj vzťah k Slovensku, on ním žije, ono je podstatou jeho osobnosti, on sa ním živí a napája mnohostrannosť svojej tvorivej činnosti. Naozaj nič nepredstiera, akousi vzácnou vnútornou intuíciou sa dokáže zastaviť pri zaujímavej scenérii, aby ju stvárnil na obraze, aby jej dal svoju dušu, svojrázne videnie a atmosféru.

Chodí po Slovensku ako očarený, smädný pútnik, na chrbte s maliarskym stojanom, chodí v letných horúčavách, zimných mrazoch, jesennej čľapkanici, v čase jarných rozkvitnutých lúk, maľuje prírodu, domce, kostoly, drevenice, mestské uličky, katedrály, hrady, ľudí... A na každom obraze nám necháva posolstvo o našej krajine a jeho výtvarnom videní.

■ ÚSCHOVŇA POCITOV

Mimoriadne výstižne hovorí častý spolupútnik výtvarníka na cestách, renomovaný publicista, spisovateľ, autor literatúry faktu Ivan Szabó: „Ak by som aj zo spoločných ciest niečo zabudol, Milanove obrazy a kresby sú aj pre mňa úschovňou pocitov, kedykoľvek si môžem túto knihu – úschovňu – otvoriť a opäť nájsť ducha miesta, kde obrazy vznikli.“

Na návod spisovateľa Ivana Szabóa si iste spomenie nejeden čitateľ, nech už otvorí knihu s kresbami, maľbami, drevorytmi kdekoľvek na miestach, ktoré aj on navštívil. Práve to robí knihu Putovanie za obrazmi zaujímavú a osobitú. V čase, keď je na knižnom trhu záľaha predávaných i výpredajových veľkorozmerných kníh takmer o každom kontinente či pozoruhodných miestach, Stanov zápisník, jeho obrazopísanie poskytuje školenému, ako aj neškolenému záujemcovi originálny pohľad, originál v čase mnohých kópií.

Kostol s aztéckou maskou (Peru)

RIPORT

Kto by na Slovensku nepoznal aspoň jednu koledu, pieseň či vinš s vianočnou tematikou? Okrem iných typických kresťanských vianočných tradícií a zvyklostí, ktoré rodiny na Slovensku zachovávajú už po stáročia, čaro Vianoc umocňujú aj vianočné koledy a piesne, ktoré neodmysliteľne dotvárajú vianočnú atmosféru.

Pastorela Daj, Boh, šťastia tejto zemi...

Umocňuje vianočné okamihy

Eva MARTINUSÍKOVÁ – Foto: Emil SEMANCO

Krásna pastorálna hymna Daj, Boh, šťastia tejto zemi umocňuje slávnostné vianočné chvíle a čoraz viac získava na popularite. Veď okrem hudobného stvárnenia rôznymi ľudovými súbormi ju má vo svojom repertoári aj národný umelec Peter Dvorský či Pavol Habera.

■ ORGANISTA V CHRENOVCI

Pieseň Daj, Boh, šťastia tejto zemi v pôvodnej verzii Hore vstavajte, valasi, a posluchajte ako prvý aj do nôt zapísal Gašpar Drozd, miestny učiteľ a organista v Chrenovci, na päťdesiatej druhej strane jeho rukopisnej zbierky.

Gašpar Drozd sa narodil v roku 1805 v Hradci pri Prievidzi v roľníckej rodine rodičom Matejovi Drozdovi a Anne Drozdovej, rod. Šidlovej. Pokrstili ho v rímskokatolíckom Kostole sv. Bartolomeja v Prievidzi. V tomto meste ako študent navštevoval aj piaristické gymnázium so zameraním na hudbu, divadlo, ale aj národne orientované na vyučovanie slovenského jazyka napriek maďarizačným tendenciám povinnej výučby maďarčiny. Okrem všeobecného vzdelania sa tu mladý Gašpar naučil notové písmo a hru na organe. Po skončení štúdia na základe dekrétu od banskobystrického biskupa prichádza do cirkevnej školy v Chrenovci ako učiteľ a zároveň aj organista v kostole. Popri náročnej pedagogickej práci sa venoval tiež včelárstvu a ovocinárstvu.

Ako veľký prívrženec a obdivovateľ Juraja Fándlyho na základe jeho prvej tlačenej poľnohospodárskej príručky encyklopedického charakteru o hospodárení a gazdovstve Piľní poľní a domajší hospodár sa aktívne usiluje o zavádzanie osvedčených metód a postupov prác v oblasti poľnohospodárstva do praxe, čím si postupne získava celú dedinu aj široké okolie. S pomocou kňazov v roku 1864 zakladá prvú miestnu cirkevnú knižnicu, nedeľnú školu a aj spolok striezlivosti, čím prispieva k šíreniu osvety v boji proti alkoholizmu a nadväzuje tak na výchovno-vzdelávacie snahy štúrovcov v tejto oblasti.

Gašpar Drozd vychoval šesť detí, z nich tri išli v stopách národne uvedomelého otca a stali sa učiteľmi, takisto aj vnuk Vojtech, ktorý nasledoval svojho otca Ignáca a bol v dedine veľmi obľúbený. Učiteľské povolanie aj naďalej pokračuje v každej generácii tohto, na hornej Nitre váženého významného rodu. Na odpočinok odišiel Gašpar Drozd v roku 1872. Zomrel 25. augusta 1879, pochovaný je v Chrenovci, kde má na svoju počesť postavený aj pamätník. Jeho meno nesie od roku 1992 aj Základná škola Gašpara Drozda Chrenovec-Brusno. V roku 2015 si pripomenieme dvestodesiate výročie jeho narodenia.

■ GRUSKOV TEXT

Vo viacerých publikovaných článkoch sa nesprávne uvádza, že spevník so zbierkou pastorálnych piesní Písně pastorálne, ručne napísaných v slovenskom nárečí tohto regiónu, ale aj s latinskými omšovými piesňami, bol náhodne objavený v roku 1989 na pôjde staršieho rodinného domu rodiny Blahoroda Kollárika v Chrenovci-Brusne, čím znevážili hodnotu tohto, ako oko v hlave starostlivo opatrovaného dielka. Táto zbierka sa totiž uchováva u potomkov Gašpara Drozda ako vzácne dedičstvo, rodinný klenot, ktorý sa dedí z generácie na generáciu a v súčasnosti ju vlastní jedna z prapravnučiek Gašpara Drozda. Na rozdiel od Kollárovho diela Národnie spievanky, ktoré pozostáva len z textov, obsahuje zbierka Gašpara Drozda aj notový záznam, čím prispel k písomnému zaznamenaniu a zachovaniu tejto krásnej melódie pre ďalšie generácie.

Na melódiu tejto Drozdovej koledy napísal nový text jeden zo zakladateľov festivalu, scenárista a režisér, istý čas aj predseda Matice slovenskej Viliam Gruska pod názvom Daj, Boh, šťastia tejto zemi a pod týmto názvom je známa po celom Slovensku.

Pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi slávnostne otvorili Národný dom v Martine

Stánok kultúry oslavuje výročie

Alexander GOTZ – Foto: archív redakcie

Každý návštevník Martina neobíde jeho centrum a určite si všimne majestátnu a architektonicky zaujímavú budovu Slovenského komorného divadla. Po nedávnej rekonštrukcii tejto historickej dominanty pre národnú históriu kľúčového mesta Martin môžeme sa len s úctou skloniť pred zápalom a usilovnosťou našich predkov. Tým skôr, že história tohto Národného domu je mimoriadne zaujímavá.

Budova martinského divadla na hlavnom námestí

Martin, teda presnejšie Turčiansky Svätý Martin, bol v druhej polovici 19. storočia centrom politického a kultúrneho života na Slovensku. Bol sídlom Matice slovenskej, slovenského gymnázia a Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku, ktorý bol aj vydavateľstvom. Fungoval tu emancipačný a vzdelávací spolok slovenských žien Živena a vychádzali Národnie noviny. V roku 1872 tu vznikol Slovenský spevokol – demokratický spolok martinských ochotníkov, ktorý združoval ľudí zo všetkých spoločenských vrstiev. Popri speve, ktorý mal byť podľa stanov jeho hlavnou činnosťou (hrať divadlo spolok povolené nemal), organizoval besedy a spoločenské podujatia. Divadlo sa však čoskoro stalo jeho hlavnou činnosťou, chýbali však vhodné priestory.

■ NÁROD SA ZOMKOL

Po zrušení Matice slovenskej v roku 1875 sa stále častejšie objavovali myšlienky o potrebe postaviť v Martine inštitúciu, ktorá by bola dôstojným priestorom pre slovenské divadlo a knižnicu. Matičné zbierky boli skonfiškované a Slováci ostali bez ústrednej inštitúcie, a tak sa na podnet Andreja Sokolíka, podpredsedu, herca a režiséra Slovenského spevokolu, zvolalo 9. mája 1885 zasadnutie, na ktorom sa prvýkrát predostrela myšlienka postaviť novú budovu. Správny výbor pre výstavbu Národného domu sa v Martine ustanovil 20. marca 1887 pod vedením advokáta a politika Matúša Dullu. Výbor požiadal slovenskú verejnosť o finančnú pomoc a Národnie noviny uverejnili výzvu na získanie finančných prostriedkov formou spoluvlastníckych podielov vo výške päťdesiat zlatých. Aby sa predišlo protiakciám zo strany maďarských úradov, tak martinskí advokáti zostavili projekt stavby ako súkromno-podnikateľskú vec. Znamenalo to, že v prípade zákazu spolku nemohol byť jeho majetok zabavený, ako sa to stalo s prvou matičnou budovou. Výzva, ku ktorej sa veľmi aktívne pripojil Svetozár Hurban Vajanský, sa neminula účinku a už po deviatich mesiacoch sa prihlásilo päťstopäťdesiat zlatovkových spoluvlastníkov, a to nielen z Turca. Úpisy pochádzali zo žúp z celého Slovenska, ale aj zo zahraničia.

■ SKVELÁ ARCHITEKTÚRA

Nielen v danom čase, ale aj z historického pohľadu je Národný dom stavbou vymykajúcou sa z priemeru. Stavali ho po siedmich rokoch od veľkého požiaru Martina (1881), ktorý zničil značnú časť mesta, a tým pripravil pôdu pre jeho nový urbanistický vývin. Architektonický návrh vypracoval architekt, staviteľ Blažej Bulla a bol schválený Spolkom pražských architektov. Vonkajšok budovy s priečelím, zdobeným korintskými stĺpmi, riešil v novorenesančnom štýle, neskrývajúc pritom inšpiráciu napoleonským Parížom. Do stavby na poschodí umiestnil zimnú záhradu v ruskom slohu s presklenou kupolou v kruhovom tvare a s bohatým využitím zelene. V divadelnej sále, Národnej dvorane, boli dve proscéniové lóže, parter, tri galérie a veľký priestor na státie. Zmestilo sa do nej okolo tisíc divákov. Priestory Turčianskeho kasína i klubových miestností stvárnil v štýle ľudovej architektúry.

Základný kameň na výstavbu Národného domu položili v Martine 30. apríla 1888. Budovu stavalo dvadsať murárov z Liptovského Petra a ďalší domáci pomocníci. Pôvodne mala byť postavená už v lete 1889, ale pre prieťahy zo strany úradov a bánk sa budova v celej svojej kráse zaskvela až koncom roka 1889.

■ CENZÚRA NÁRODNÉHO

Práve kvôli dátumu otvorenia bol prvým verejným podujatím v Dome tradičný silvestrovský večierok 31. decembra 1889. Zámerne píšem Dom, keďže prívlastok „Národný" uhorské úrady nepovolili. Oficiálne otvorenie sa uskutočnilo 12. augusta 1890 v rámci Augustových slávností a Slovenský spevokol pripravil slávnostnú premiéru hry Márie Oľgy Horváthovej Stratená, ktorú autorka napísala pre túto príležitosť. Hra sa pôvodne volala Slovenská sirota, ale zasa na zásah cenzúry museli jej názov zmeniť. Na Štedrý deň v roku 1891 bola do Martina z Prahy privezená maľovaná opona, ktorej autorom bol akademický maliar Karel Vítězoslav Mašek. Od roku 1890 vystupovalo na pôde Domu duchovné, vedecké a kultúrne združenie pod názvom Múzeum a Bibliotéka. Jeho zámerom bolo vytvoriť národne orientovanú knižnicu a múzeum, ktoré by aj hmotne dokumentovali slovenskú kultúru. Bibliotéka Domu v tom čase suplovala národnú knižnicu. Fondy knižnice tvorili predovšetkým dary a pozostalosti. Jej archív obsahoval do roka 1926, keď bol prevezený do Matice slovenskej, vyše tridsaťdvatisíc kníh. Múzeum bolo sprístupnené v roku 1893 a na pôde Domu začala oficiálne vyvíjať svoju činnosť Muzeálna slovenská spoločnosť, až kým sa roku 1908 odčlenila do vlastnej budovy.

■ KROKY DEJÍN

Samozrejme, ako išli roky, prekonal Národný dom rôzne stavebné úpravy. Najvýraznejšia sa udiala v rokoch 1952 až 1953, keď bol prestavaný na čisto divadelnú budovu. No roky sa podpísali aj na technickom stave tejto národnej pamiatky, a tak bolo nevyhnutné havarijný stav riešiť. Rekonštrukcia sa začala realizovať v roku 2001, pričom hlavným zámerom bolo zrekonštruovať budovu do pôvodného stavu so zachovaním všetkých architektonických jedinečností. Išlo skrátka o to prinavrátiť objekt do pôvodnej podoby, ako ho navrhol jeho hlavný architekt Blažej Bulla, a obnoviť súčasnú funkciu budovy ako sídla profesionálneho divadla s najmodernejšou divadelnou technológiou.

Keď báseň dýcha čírou človečinou

Martin PREBUDILA: 3 bodky v dvoch vytiach, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2014

KNIHA TÝŽDŇA

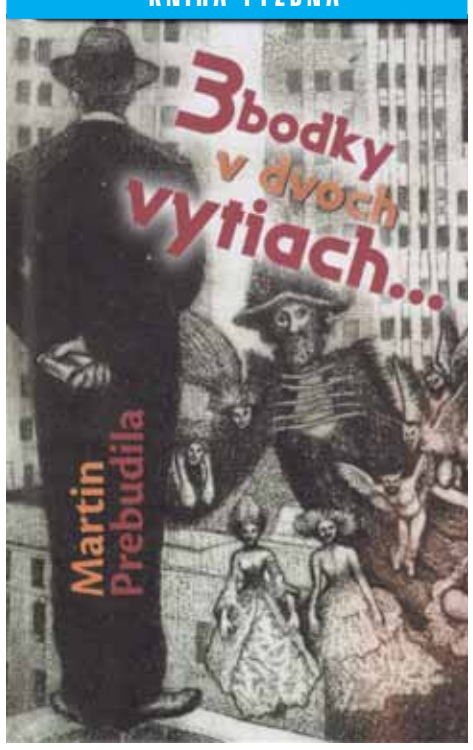

Keď sa niekto stavia zhovievavo k tvorbe našich krajanov v zahraničí, robí chybu. Nielenže enklávy Slovákov v Rumunsku, Srbsku, Poľsku a v Maďarsku majú bohatý kultúrny život, ale spomedzi nich sa neustále vynárajú silné umelecké osobnosti. Či už sú to hudobníci, výtvarníci, ale najmä spisovatelia, všetci sú súčasťou inšpiratívneho organizmu zvaného slovenská kultúra. Keby sme mali menovať napríklad desať zaujímavých slovenských spisovateľov tvoriacich mimo Slovenska, určite by medzi nich patril Martin Prebudila.

Martin Prebudila žije a tvorí v Starej Pazove v Srbsku. Po maturite na gymnáziu v Starej Pazove študoval slovenský jazyk a literatúru na Univerzite v Novom Sade. Pôsobil ako pedagóg, novinár a v súčasnosti je redaktorom v Slovenskej redakcii Novosadského rozhlasu. Patrí do literárneho zoskupenia – Generácia X. Je autorom románov a noviel, napríklad Rezervista bez rezervnej kože (2000), No tak, usmej sa... (2012), divadelných hier a vyše desiatky zbierok básní. Ich výber vyšiel v knihe Nezamkýnaj prázdny dom (2010). Jeho najnovšia básnická zbierka je v znamení hľadania, nachádzania a strácania, skrátka bilancie vnímavého muža, ktorý prekročil magickú hranicu päťdesiatky a o živote už vie dosť.

Ľubomír Feldek o Martinovi Prebudilovi povedal: „Základnou črtou jeho básnického naturelu je úprimnosť. Martin Prebudila je slobodný duch, ktorý sa spovedá svojmu čitateľovi nielen zo svojich istôt, ale najmä zo svojich pochybností. Vieme však, že práve pochybnosti sú u dobrého básnika zdrojom básnickej sebaistoty. Navyše – napriek spontánne napredujúcej básnickej výpovedi – cítime, že je v každej básni poriadok."

Čo dodať? Táto básnická zbierka básnika zo Starej Pazovy určite stojí za prečítanie.

(mab)

MEDAILÓN

Pred novembrom 89 sa o osobnostiach s koreňmi na Slovensku mlčalo. A nebolo ich práve málo. Či už išlo o výtvarníkov, spisovateľov, hudobníkov, vedcov alebo hercov. Fakt, že veľa z umelcov so slovenskými koreňmi dosiahlo za morom hviezdne úspechy, sa taktne zamlčiaval. Jednou z hviezd svetovej kinematografie bola aj Barbara Apolónia Chalupcová, pre milovníkov strieborného plátna známa ako Pola Negri, ktorá sa narodila pred sto dvadsiatimi rokmi.

Prvá Slovenka v slávnom Hollywoode

Narodila sa 31. decembra 1894 v Janowe v Poľsku. Občas ju Poliaci považujú za svoju, ale to nič nemení na fakte, že jej otcom bol Juraj Chalupec, Slovák pôvodom z Nesluše. Aj napriek tomu, že to bol robotník, umelecké nadanie u svojej dcéry podporoval. Práve preto mohla Barbara chodiť na hodiny baletu, vyštudovala Kráľovskú akadémiu dramatických umení a už čoskoro hrala v divadle a vo filme. Jej prvým úspešným poľským filmom bola Otrokyňa zmyslov v roku 1914. Čoskoro si ju všimli nemeckí režiséri a film Madam Dubbary bol natoľko úspešný, že zaujal aj amerických producentov. Barbara, teraz už Pola Negri (pseudonym si zvolila podľa mena talianskej poetky), išla za veľkou mlákou od úspechu k úspechu. Filmy ako Forbiden pararadise z roku 1924 či vojnový Hotel Imperial z roku 1927 jej zaručili čelné miesto v rebríčku hollywoodskych hviezd. Jej slovanský pôvab bol u amerických režisérov v kurze a ako jedna z prvých herečiek začala dostávať na tú dobu hviezdne honoráre. Jej kariéru však zastavil masívny nástup zvukového filmu, kde pre zmenu prekážal jej slovanský prízvuk. No jej spôsob herectva, emócie, ale aj výrazné líčenie očí, ktoré od nej masovo prijímali ženy v Amerike a Európe, spôsobili, že v dejinách svetovej kinematografie zaujíma jedno z popredných miest. Je to mimochodom prvá herečka so slovenskými koreňmi, ktorá má svoju hviezdu na hollywoodskom Chodníku slávy. Počas svojej hviezdnej kariéry ako jedna z prvých využívala tlač ako reklamné médium a stránky amerických novín sa plnili bulvárnymi článkami o jej románikoch s takými hviezdami, ako boli Charles Chaplin či Rodolpho Valentino. Barbara Apolónia Chalupcová zomrela v roku 1987 v San Antóniu v štáte Texas. Svoj majetok odkázala kresťanskej charite, a tým len dokázala to, že mala slovenské kresťanské korene.

(mab)

HUMORESKA

O vianočných darčekoch trochu inakšie

Našinec má Vianoce rád najmä kvôli trom veciam: voľným dňom, kapustnici a darčekom. Ak to niektorému z vás nesedí, prehoďte si jednotlivé položky podľa slobodnej vôle. Poniektorí jedinci ešte niečo rozprávajú o tradíciách a metajú orechy po sviatočne vyzdobenej jedálni, krájajú jablká a tí najskalnejší ctitelia našej dedovizne omotávajú nohy stola reťazou zakúpenou v Hornbachu. Oplátky a med sú podobne ako kapor ešte stále v kurze, no najdôležitejšie je zapnúť si televízor a pozrieť si Tri oriešky pre Popolušku. Bez nej by sa sviatky ani nerátali.

Ale vráťme sa k darčekom. Či je stromček plastový, či je, nedajbože, takzvaný živý a po Vianociach šarmantne uložený k smetným kontajnerom, musia byť pod ním darčeky. Obchodné reťazce a neuveriteľné množstvo všakovakých firiem nám to pripomínajú už od októbra. Ja si uvedomujem, že téma vianočných darčekov je už omletá ako kameň pod Studenovodskými vodopádmi, ale ruku na srdce, prípadne na žalúdok. Kto z vás necválal deň pred Štedrým večerom rýchlo nakúpiť voľajaký ten darček? Z obligátnych ponožiek a papúč si už robia posmech celé generácie humoristov, ale s onakvejšími darčekmi je problém. Teraz sa sústredím na mužskú časť populácie. Najmenší problém je napríklad s briliantovým náhrdelníkom, ten zaručene sadne každej žene, ale na Slovensku je žalostne málo domácností, kde sa podobný darček objaví pod stromčekom. Pokiaľ ide o oblečenie, máloktorý muž zodpovedne ovláda miery svojej manželky či priateľky. Hlavne keď od nej stále počúva, že má veľkosť dajme tomu 36 a neuvedomuje si vo svojej racionálnej hlave, že zo strany ženy ide o hypotetickú veľkosť a tá skutočná sa pohybuje tak o dve čísla nahor. Ostáva skúšanie. Žena si príslušnú textíliu či topánky vyskúša a muž vytiahne peňaženku. Chýba tu však prvok vianočnej romantiky. No a tak som prišiel s malým zlepšovákom. Po ženinom súhlasnom prikývnutí by sa vedľa dvojice objavil decentný mladý muž so šarmantnými krídlami na saku. Oznámil by dvojici, že on je kuriérom Ježiškovej doručovacej spoločnosti, skrátka JDS. Darček by prebral a nenápadne by odletel, pardon, odkráčal. Darca by nonšalantne odvetil, že tak to už dnes chodí, a na druhý deň by v hotovosti či bankovým prevodom za danú vec zaplatil a vkusne zabalený dar prebral. V zriedkavejšom prípade keby darček kupovala žena mužovi, by sa objavila švárna kuriérka. Ale povedzme si rovno. Na rozdiel od mužov ženy zvyčajne presne ovládajú miery a váhy toho svojho náprotivku, takže ho so sebou do obchodu nevláčia. Zároveň majú vždy pripravené zadné vrátka, a keď všetko zlyhá, ešte vždy sú tu ako možnosť vyššie spomínané papuče a ponožky.

Marek DANKO

Pred tristo rokmi popravili J. Korponaiovú – Jókaiho levočskú bielu paniu

Obetovala hlavu za krajinu

Pavol M. KUBIŠ – Foto: internet, archív SNN

Západne od Rimavskej Soboty leží pri hlavnej ceste smerom na Lučenec obec Ožďany. Túto dedinku mnohí Slováci poznajú po krásnom renesančnom kaštieli, ktorý je roky v dezolátnom stave, no nemnohí vedia, že legendárna levočská biela pani, ktorej príbeh majstrovsky zvečnil maďarský spisovateľ Mór Jókai, pochádzala práve odtiaľ, kde sa okolo roku 1680 narodila ako Juliana Géciová.

Ako dieťa sa Juliana určite hrávala v komnatách oždianskeho kaštieľa, ktorý patril jej otcovi Žigmundovi Gécimu – plukovníkovi telesnej stráže „kuruckého kráľa“ Imricha Tököliho (1657 – 1705). Prvé krôčiky tu robila pod dohľadom svojej matky Judity Bakošovej... Do svojich šestnástich rokov však vyrastala u Dávida Absolóna v hrade Mukačevo.

Táto uhorská šľachtičná, románopiscom vykreslená ako levočská biela pani, je prvá a aj jediná žena v celých uhorských dejinách, ktorá sa vraj dopustila vlastizrady a pre tento čin ju odsúdili a neskôr popravili sťatím hlavy. Ako to už býva pri peknej žene, kolovali o nej všakové historky, zaručené chýry a legendy, ku ktorým čas veľa popridával a ešte aj súčasní bádatelia sa vo svojich záveroch rôznia – trebárs v tom, či otvorila nepriateľom brány Levoče, alebo nie, či ju popravili ako dvadsaťpäť ročnú, či jej telesné pozostatky skutočne ležia v krypte oždianskeho kostola a či to skutočne boli sovietski vojaci, čo tu pochovaných vyrušovali z večného spánku? A keby len vyrušovali...

■ ROMANTICKÝ NÁMET

Nie je ľahké písať ani o Móricovi Jókaiovi de Ásva. Aj keď sa vo všetkých slovenských i maďarských encyklopédiách uvádza, že jeho rodiskom je Komárno, resp. Komárom (18. 2. 1825), najnovšie objavy napovedajú, že by to mohol byť Horný Ohaj... Ako vieme z poznámok jeho súčasníkov a najmä z dodnes neprekonanej monografie Kálmána Mikszátha, fabulovanie a písanie tomuto literátovi nikdy nerobilo starosti ani ťažkosti. Na románe nepracoval dlhšie ako tri-štyri mesiace, novelu napísal na posedenie...

Isté je, že Jókaiova hrdinka – Juliana Korponaiová, rodená Géciová – skutočne žila. Jej meno sa zachovalo v spisoch z velezradného procesu, konaného v roku 1714 v Györi. Materiál z neho použil Jókai ako jeden z prameňov pri písaní románu a pri vykreslení hlavnej postavy. Dáta vzťahujúce sa na zradnú Julianu a na dobývanie Levoče objavil v levočskom mestskom archíve Koloman Thaly (1839 – 1909) – „posledný kuruc“ a oduševnený bádateľ histórie Rákociho čias. Tak isto od neho pochádza aj predpoklad, že levočský zradca (zmieňuje sa o ňom, nespomínajúc jeho meno, aj František Rákoci vo svojich Pamätiach) a v Györi odsúdený a popravený martýr je tá istá osoba. Sám Jókai v jednej z poznámok pod čiarou v prvom vydaní (autor napísal román Levočská biela pani pred sto tridsiatimi rokmi – v roku 1884) píše o prameňoch k svojej knihe: „Dokumentárne dáta, tvoriace podklad tohto môjho románu, dal mi láskavo k dispozícii môj priateľ, vedec Koloman Thaly, on sám napísal obšírnejšiu monografiu o živote Korponaiovej; chýbajúce dáta doplniť umožnila mi láskavosť vlastníkov z levočského mestského archívu, z pozostalosti andrášiovskej rodiny a zo starej kroniky pána Károlya Probstnera...“

■ ZO ZAPRÁŠENÝCH KRONÍK

Juliana sa v roku 1700 vydala za Jána Korponaia, kapitána hradu Čabraď. Bývala aj v Banskej Bystrici v dome číslo 11 na Lazovnej ulici, ktorý existuje dodnes. V kuriálnej zápisnici z roku 1730 sa spomína, že darovaný a opravený „dom skonfiškoval a obýva kráľovský fiškus“ po tom, čo Julianu obvinili z vlastizrady... Jej manžela Jána Korponaia bansko-bystrický súd tiež odsúdil na pokutu takmer päťtisíc zlatých. Jej otec Žigmund určitý čas žil aj v kaštieli v Hronseku, v obci medzi Banskou Bystricou a Zvolenom. Počas stavovských povstaní Františka II. Rákociho už ako vydatá bola Juliana milenkou kuruckého veliteľa, vdovca, baróna Štefana Andrášiho. Ján Korponai bol stúpenec cisára, ale vraj kvôli svojej krásnej manželke prešiel na stranu kurucov...

Juliana v čase neprítomnosti otca údajne prijala v roku 1712 (?) namiesto neho listy od kuruckých emigrantov, ktoré obsahovali výzvy na nové povstanie proti cisárovi. Pri výsluchu tvrdila, že ich spálila. Zatkli ju a obvinili zo špionáže a z vlastizrady. Uväznili ju na hrade Červený Kameň, neskôr žalárovali v Györi.

Podľa inej zaručenej historky s jej menom sa bezprostredne spája kapitulácia Levoče počas povstania Františka II. Rákociho. Svojmu milému, kuruckému veliteľovi Štefanovi Andrášimu mala počas jednej rozkošami naplnenej noci vziať nebadane kľúče od mestskej brány a v noci z 13. na 14. februára 1710 vpustiť ňou cisárske vojsko. Levoča padla bez boja. Účasť Korponaiovej na tomto „kuruckom fiasku“ je však sporná a najnovšie výskumy historikov jej podiel na páde Levoče dokonca vylučujú.

■ VÄZNENIE A POPRAVA

Pravda je, že na priamy nátlak cisára tzv. delegovanému súdu

Levočská biela pani

predsedal gróf Štefan Koháry (1649 – 1731). Súd najskôr vynesenie rozsudku odložil o dva roky, ale napokon poslúchol kráľovský príkaz, aby obvinenú súdili i mučili. V tejto súvislosti je zaznamenaný cisárov argument: „Aj keď neexistuje žiadny právny bod, ktorý by nám to umožňoval, žiadny zákon nám to ani nezakazuje!“

Julianu počas súdu väznili v podzemnej kobke v budove radnice. Mučili ju vyviazaním tela na strop za ruky a zaťažením dolných končatín kamenným závažím. Pálenie rozpálenou žehličkou sudcovia odmietli. Počas tortúry nepriznala nič, k čomu by sa už skôr nepriznala dobrovoľne.

Popravili ju pred tristo rokmi 25. septembra 1714 o jedenástej hodine na trhovisku – na dnešnom Széchenyiho námestí v Györi. Verejne ju sťali mečom pripútanú k popravnému stĺpu a pochovali ešte v ten deň na neďalekom katedrálnom cintoríne (dnes už neexistuje). V zázname z toho dňa sa spomína, že „Julianu sťali pred zrakom ľudu“. V matrike zosnulých v Györi je zápis, že ju pochoval „nemecký kaplán František Kopcsinai“.

■ ZRADA-NEZRADA

Z najnovších bádaní historikov vyplýva, že Juliana Korponaiová bránu v obliehanej Levoči neotvorila. V skutočnosti len jej milenec Štefan Andráši oznámenie a listy o predbežnom rokovaní o kapitulácii postúpil prostredníctvom nej obrancom Levoče. Mesto dobrovoľne kapitulovalo podľa dohody mestskej rady a cisárskeho generála Georga Leiffholtza (1661 – 1719), ktorého vojská Levoču obsadili.

V roku 2011 inštalovali v Spišskom múzeu v Levoči a následne v Múzeu Betliar pozoruhodnú výstavu o levočskej bielej panej. Autorka koncepcie PhDr. Dáša Uharčeková Pavúková hovorí : „Nápad vytvoriť takúto výstavu vznikol v roku 2008. Venovali sme sa najmä životu šľachtičnej Juliany Korponaiovej a konfrontácii s románom Móra Jókaia. Historici našli pri porovnávaní legendy s autentickými dokumentmi veľa nepresností. V podstate sme demýtizovali postavu Juliany, ktorá je ako zradkyňa, a na výstave sme ju prezentovali ako ženu, ktorá nezradila a ktorá v mene lásky k svojmu otcovi, manželovi a synovi konala tak, ako konala. A napokon veľmi tragicky skončila... K najatraktívnejším exponátom patrí dobový portrét Juliany, ten sa tu stretol s romantickou podobou na levočských dverách, či testament Andrášiho manželky Žofie Šerédiovej, románovej sokyne Levočskej bielej panej, ktorý sa objavuje súčasne s poslednou vôľou a dokladmi, ktoré svedčia o posledných chvíľach hlavnej postavy, ako ich prežívala pred mučením a popravou vo väzení...“

Mesto nezradila, manžela... (?) Juliana s milencom Š. Andrášim.

Vyznania Martina Kukučína v dni sviatočné

TÚŽBA PO DOMOVE

Ostatný mesiac v roku i vianočné dni majú v spoločenskom živote ľudí osobitný význam, odpradávna sú plné čara a poézie. Tých niekoľko dní od Štedrého či Dohviezdneho večera až do Nového roku bolo obdobím, bez ktorého si naše detstvo a mladosť ani nevieme predstaviť. Možno si však na ne spomenúť... „... Poézia Vianoc už nie je tým, čím bývala,“ napísal Karel Čapek v roku 1936. Niekoľko rokov predtým sa však náš spisovateľ Martin KUKUČÍN vyznáva optimistickejšie.

Akosi je príhodný čas. Už od rána rozvoňaný a jedinečnou atmosférou naplnený štedrovečerný deň sprevádzajú podmanivé melódie. A možno práve vtedy zazrieme na obrázku známy kút rodného kraja a zrazu sa nám zacnie za ním. Ožijú spomienky. O čo sú živšie spomienky tých, ktorí sú ďaleko od domova.

●●●

Nejeden raz sa zo svojho pôsobiska v Juhoslávii vracal na Slovensku i spisovateľ Martin Kukučín. Nielen pri písaní listov priateľom, ale aj návštevami. Nikdy neprerušil kontakty so Slovenskom, s rodnou Oravou. Spomína si často tiež na študentské pražské časy...

„... Priblížili sa Vianoce... Ja by bol najradšej, keby sa tak spojil celý národ, keby sme mohli spoločne večerať. No to sa nedalo previesť. Každý mal známosť, priateľov po meste, rozchytali si ich po rodinách. Tu som začal prehovárať môjho Janka, aby sme my dvaja spoločne večerali. V dobrej nálade dostali sme sa na jeho byt. Izba bola ešte menšia než moja, chodilo sa do nej cez kuchynku jeho pani. V kuchyni bolo horúco, do nosa nám udrela vôňa čerstvého pečiva, čo sa smažilo kdesi v rúre. Zato izbička môjho Janka bola ako ľadoveň. Nebolo čím dnes ráno zakúriť... Janko, žartujúc a štebotajúc veselo, ako to už on vedel, napravil mašinku, zažal špiritus, rozostavil poháre s dvoma kockami cukru, štrngajúc lyžičkami. O chvíľu vrela voda a izbou sa rozšírila vôňa čaju. Vtom sa otvorili dvere a domáca pani vstúpila do izby. Bola červená, už či od horúčavy a či od rozpakov. Na stôl postavila tanier s buchtami vypečenými na červeno. V rozpakoch nám oznámila, že to je dar, aby sme probovali z jej koláčov...“

A práve na Štedrý deň v roku 1927 (pol roka pred smrťou) sa Martin Kukučín otvoreným listom prihovára z Lipiku Slovákom v kraji a cudzine takto:

„... Štedrý večer. V tých časoch slovenské kozuby ešte svietili a hriali celú zimu, iba na Štedrý večer vyhasli akoby zabudnuté v tôni. Keď vyšla hviezda, stôl už bol prikrytý, na ňom sa zapálili slávnostné svetlá. Rodina sa zišla okolo neho hodovať a zhovárať sa. V srdciach sa zažali vatry lásky jedného k druhému. Rozkochaní okolo stola počúvali radostné posolstvo spod obloka: Čas radosti, veselosti... Ku slávnostnému stolu dostavili sa i tí, ktorí chodili širym svetom, ako plátenníci, drotári, sklenári, brdári, voštinári. Ešte len i pilní, kupectvom zaujatí Brezovania a garbiari hľadali sa vrátiť z dlhých ciest domov na veľké slávnosti. Zíďme sa, Slováci, i teraz bratsky, už či bývame v zákutiach Tatier, alebo v cudzích krajoch šíreho sveta, z tejto alebo tamtej strany oceána. Zapáľme slávnostné svetlá, ale i vatry horúcej lásky k rodu. Hľadajme spoločným úsilím, či by sme si nemohli pripraviť ten Štedrý večer, ktorý by nás zviedol do hŕbky nielen mysľou, ale v skutočnosti, na rodnej hrude, ktorá, hoci chudobná a biedna, odplekala nás všetkých sťa milujúca matka i s bôľom vypravia do šíreho sveta...

Na nej by sa našlo výživy a roboty pre všetkých. Zeme treba obrobiť a vyriadiť, čakajú na farmára, že by chovali i jeho, hoci sú nie také rozsiahle ako v Amerike, keby im venoval pilnosti a dômyslu, ako tam venuje svojej farme. Vychladnuté komíny fabrík volajú robotníka domov, aby vlial do nich nového života. Vyhasnuté vysoké pece a hámre volajú zmučeného Slováka, ktorý po cudzích peciach cedí krvavý pot. Nedotknuté dosiaľ bohatstvá ukryté v lone rodnej zeme volajú domov strhaného Slováka, ktorý vynáša čierne diamanty spod zeme pre cudzí priemysel. Prielohy a nevyužité kusy zeme volajú domov Slováka, hynúceho na plantážach smrtonosných pralesov a močiarov Argentíny a Brazílie...“

Rodný dom Martina Kukučína v Jasenovej na Orave.

●●●

Je príhodný čas. Obzretie za rokom v dňoch sviatočných. A ak si citované dva listy Martina Kukučína prečítajú dnešní mladí, zrejme s úsmevom si predstavia oné chvíle. V teple svojho domova ani tých starších nenapadne, že by sa takto k nim musel niekto prihovárať... Dnešné Slovensko je iné. No spisovateľove listy nezostávajú len historickými dokumentmi. Žiaľ...

PAVOL M. KUBIŠ

Ľudová aristokratka N. Oldenburgová považovala Slovensko za svoju vlasť

V Brodzanoch ešte zvučí Puškinova lýra

Jana JUDINYOVÁ – Foto: MS, spravy.pravda.sk

V tomto roku uplynulo stošesťdesiat rokov od narodenia maliarky, hudobníčky, poetky, šľachtičnej a najmä dobrodinky Natálie Oldenburgovej, ktorá bola poslednou majiteľkou kaštieľa v hornonitrianskej obci Brodzany. Bola to všestranne nadaná a nesporne zaujímavá osobnosť so srdcom otvoreným pre svoje okolie. Natália Oldenburgová sa narodila v roku 1854 vo Viedni ako barónka Nathalie Vogel von Friesenhof.

Otec, barón Gustav Vogel von Friesenhof, pochádzal z viedenskej bankárskej rodiny, dlhé roky pôsobil ako kariérny diplomat v službách habsburskej monarchie. Natáliina matka Alexandra Nikolajevna Gončarová bola staršou sestrou manželky veľkého ruského básnika A. S. Puškina.

■ BLÍZKOSŤ PUŠKINA

Barón Friesenhof vystriedal viacero diplomatických postov v Európe, no najviac mu k srdcu prirástol ruský Petrohrad. Aj sa dvakrát oženil s ruskými šľachtičnami, druhýkrát dokonca v Petrohrade. Po celý život udržiaval kontakty s priateľmi z Ruska, bol dobre informovaný o kultúrnom a politickom dianí v krajine i na cárskom dvore. Aj Puškinova manželka Natália Nikolajevna a Puškinove deti, ako aj ďalší ruskí príbuzní a priatelia pravidelne navštevovali Brodzany približne do osemdesiatych rokov 19. storočia. Samotný Puškin v Brodzanoch nikdy nebol, zomrel po súboji ešte predtým, ako barón Friesenhof v roku 1844 kúpil brodzianske panstvo. O návštevách Puškinových detí v Brodzanoch doteraz vydávajú svedectvo značky rastu básnikových detí Márie, Alexandra, Grigorija a Natálie na zárubni dverí jedného zo salónov...

■ VIEDENSKÁ KRÁSKA

Na atraktívnom vzhľade vojvodkyne Natálie najmä v mladosti, ale aj v strednom veku sa nepochybne podpísali jej ruskí predkovia z matkinej strany. Nielen matka, ale hlavne jej teta – Puškinova manželka Natália Nikolajevna, po ktorej barónka Natália dostala meno, bola vychýrená krásavica. Súčasník vojvodkyne barón Thankmar von Münchhausen vo svojich pamätiach opisuje Natáliu ako vysokú, urastenú krásavicu s hnedou pleťou a s očami farby fialiek, vysoko oceňuje jej úzke a pekne modelované ruky, zrejme atribút krásy tej doby. Nečudo teda, že na ktoromsi večierku vo wiesbadenskom salóne grófky Nathalie von Merenberg, mimochodom najmladšej a najkrajšej dcéry básnika Puškina, sa zahľadel do exotickej barónky Natalie von Friesenhof nemecký vojvoda Elimar von Oldenburg (1844 – 1896). V novembri 1876 sa konal evanjelický sobáš v Nitrianskej Strede na Slovensku a následne pravoslávny vo Viedni.

Chýr o pôvabe Natálie Oldenburgovej prenikol aj do zámoria. Ešte v roku 1905, keď mala už vyše päťdesiat rokov, ju americké noviny The New York Times v článku o nástupníctve jej syna Alexandra na oldenburský trón spomínajú ako Belle of the Vienna society – kráska viedenskej spoločnosti.

■ DARY DUCHA

Natália Oldenburgová už v útlom detstve získala skvelé vzdelanie od domácich učiteľov a učiteľky. Materinským jazykom Natálie bola nemčina, ako koniec koncov sama uviedla pri sčítaní ľudu, ktoré sa uskutočnilo v Česko-Slovenskej republike v roku 1930. Hovorila však aj po anglicky a francúzsky, matka Alexandra sa pravdepodobne usilovala naučiť dcéru aj po rusky. Pre nás je mimoriadne zaujímavé, že majiteľka brodzianskeho panstva hovorila dokázateľne aj po slovensky, nemala problém používať slovenčinu na verejnosti, a to aj okolo roku 1905, t. j. v období po prijatí pre Slovákov a slovenčinu likvidačných Apponyiho zákonov. Po slovensky aj prednášala svojim milovaným Brodzancom v kasíne, ktoré dala postaviť a z vlastných prostriedkov zariadila, a svoje výchovno-vzdelávacie reči v slovenčine vydala aj tlačou.

Natália Oldenburgová s manželom Elimarom.

Okrem toho Natália Oldenburgová hrala na klavíri, pekne spievala (podľa rodinného kazateľa Oldenburgovcov Paula Gennricha mala zvučný mezzosoprán so širokým diapazónom) a maľovala. Maľovať sa učila pravdepodobne vo Viedni u slávneho maliara tej doby Franza Lenbacha, ktorého nazývali aj maliarom kniežat a cisárov. So svojím učiteľom udržiavala kontakt aj neskôr, keď bol na vrchole slávy.

■ LETÁ V BRODZANOCH

Kým Viedeň – Friesenhofovci tu vlastnili dom v centre na Wipplingerovej ulici – slúžila Natálii Friesenhofovej na rozvoj a kultivovanie talentov daných jej zhora, v Brodzanoch, kde rodina trávievala letá v starom kaštieli, dozrievala duševne a po tvorivej stránke. Od ranej mladosti až do zrelého veku prejavovala živý záujem o poéziu. Genius loci Brodzian ju natoľko inšpiroval, že práve tu začala písať prvé verše.

Odmalička vyrastala v blízkosti prírody; do Brodzian ju rodičia priviezli ako osemdňové dieťa. K prírode ako Božiemu chrámu si zachováva po celý život úctu, čerpala z nej duševnú silu, keď ju zasiahla nepriazeň osudu, aj inšpiráciu na tvorbu.

Ešte bližší, priam dôverný vzťah mala brodzianska vojvodkyňa k zvieratám, najmä ku koňom; jazdy koňmo po Petrohrade označovali súčasníci za hlavné záľuby Alexandry Nikolajevny. Rodičia Friesenhofovci zaobstarali malej Natálii vtáky, psy a kone, o ktoré sa sama starala. Aj manžel Elimar Oldenburský mal pochopenie pre jej záľuby a v tesnej blízkosti zámku Erlaa pri Viedni (druhé sídlo rodiny) jej dal zriadiť voliéru. Až do neskorej staroby si Natália Oldenburgová držala väčší počet koní a psov. Nebola skúpa, najmä psami vedela obdarovať aj svojich priateľov. Svoje zvieratá vojvodkyňa nedovolila utratiť, museli zomrieť prirodzenou cestou. Kone, psy, ba aj vtáky nechávala pochovať na svojráznych cintorínoch, jednak v parku pri zámku Erlaa, tu sa aj zachovali tieto pomníky, a v Brodzanoch v blízkosti letohrádku Babylon (kde sa už nezachovali). Natália zvykla hovorievať: „Keby som nemala psov, dávno by som prestala veriť vo vďačnosť a vernosť.

Natália Oldenburgová chovala v Brodzanoch na tie časy a ešte aj dnes vzácne plemeno psov – leonbergerov, telom i povahou ušľachtilé psy. Tie si rýchle získali srdcia mocných tohto sveta: kráľov, cisárov, vojvodov. Zachovali sa fotografie približne z polovice osemdesiatych rokov 19. storočia, na ktorých jasne vidieť vojvodkyňu Natáliu s deťmi a s leonbergerom v kaštieľskom parku v Brodzanoch.

■ ĽUDOMILNÉ AKTIVITY

Aby obyvatelia Brodzian neodchádzali za prácou inde, vojvodkyňa Oldenburgová založila v obci viacero výrobní, ba priam tovární. Niektoré z nich fungovali dokonca aj po jej smrti. Jedným z jej podnikateľských projektov bola tehelňa, ktorá pracovala do roku 1966, ďalším škrobáreň, ktorú založila v roku 1893. Neskôr závod predala spoločnosti Livet a Bis. Majitelia tohto objektu sa striedali aj v súvislosti so spoločenskými zmenami, je však pozoruhodné, že továreň pretrvala až do roku 1947.

V Brodzanoch udržiavala aj pivovar a pálenicu. Salašníctvo malo v obci dobré tradície ešte z čias Natáliinho otca baróna Gustáva. Z roku 1864 sa zachovali štyri listy nevlastného brata vojvodkyne Oldenburgovej baróna Gregora Friesenhofa, v ktorých opisuje stav salašníctva v Brodzanoch biskupovi Moysesovi. Mimochodom, tieto listy sú napísané vo výbornej slovenčine.

Aj družstvá, ktoré založila s bratom Gregorom v Brodzanoch, sú pevnou súčasťou histórie družstiev na území Slovenska. Cieľom družstiev bolo naučiť pospolitý ľud spoločne a lepšie gazdovať. Úverové družstvo založila spolu s bratom Gregorom v roku 1895. V roku 1898 znova s bratom uviedla do života Potravné družstvo. A napokon v roku 1908 založila gazdovské nájomné družstvo a dala mu do prenájmu celé svoje hospodárstvo. Brodzianski roľníci si zvolili samosprávu a do čela postavili miestneho učiteľa Františka Vollmana. Družstvo dlho nevydržalo, no Úverové družstvo pretrvalo do skončenia druhej svetovej vojny a Potravné družstvo ešte dlhšie, do roku 1950.

Okrem toho v roku 1905 vojvodkyňa Oldenburgová uviedla v Brodzanoch do života gazdovské kasíno, ktoré okrem slušného rozptýlenia (vojvodkyňa do kasína zakúpila biliard, postavila aj kolkáreň) malo „napomáhať vzdelanie pospolitého dedinského ľudu, a to poriadaním prednášok“. Prednášky sa aj skutočne organizovali v rámci Gazdovského čítacieho kruhu. Natália tu niekoľkokrát vystúpila s prednáškami v slovenčine, niektoré boli vydané vo forme brožúr po slovensky v roku 1906 a 1907 v Budapešti.

Natália Oldenburgová sa všemožne snažila pozdvihnúť kultúrny život obce. Organizovala večerné koncerty, divadelné predstavenia a pre staršiu mládež majálesy so spoločenskými hrami, tiež oslavy vianočných sviatkov pre brodzianske, najmä chudobné deti. Podporovala aj brodziansku dychovú kapelu, pre ktorú kúpila hudobné nástroje. Zásluhou Natálie Oldenburgovej boli Brodzany až do neskorých tridsiatych rokov 20. storočia oázou kultúry v hornej Nitre.

Natáliu v jej ľudomilnej činnosti povzbudzoval aj príklad manžela Elimara, spolu založili a udržiavali pri svojom zámku Erlaa nemocnicu pre chudobných. Po manželovej a dcérinej smrti filantropickú činnosť ešte zintenzívnila. V roku 1897 zriadila aj v Brodzanoch nemocnicu pre starých a chorých chudobných ľudí. Vedením nemocnice poverila najskôr evanjelické a neskôr katolícke rádové sestry. Ak si s chorými nevedela rady ona ani jej liečitelia, potom na vlastné náklady zvykla privolať k chorým doktora Petrikoviča z blízkych Žabokriek. V Brodzanoch okolo roku 1900 založila aj školu a túto dlhé roky vydržiavala.

■ POMÁHALA VŠETKÝM

Pomáhala mnohým: domácim aj ľuďom mimo obce. Celé roky v jej sídle žili (zadarmo) významnejší či menej významní intelektuáli tej doby, napríklad rakúski literáti Fritz Lemmermayer, von Wallpach, maliarka Clara E. Fischerová. Letovať do Brodzian alebo na občasné návštevy chodili ďalší, napríklad rakúska literátka Maja von Kralik s bratom Richardom, rakúsko-nemecký evanjelický kňaz a filozof Alfred Formey s manželkou, bývalou opernou speváčkou Mariou Stiberovou, významný protestantský kňaz Pavol Gennrich, potomkovia rakúskeho ministra Pillersdorffa, ruskí emigranti, doktorka Anna Igumnová so sestrou Vierou Lubošínskou (autorka jedinečného diela etnologického charakteru Indický zápisník) a ďalší. U Oldenburgovcov strávil nejednu príjemnú chvíľu aj známy rakúsky dramatik Wilhelm von Wartenegg (1893 –1914), autor dramatických diel Mária Stuartovna z Anglicka, Deklamácie či Zámok Winikstein.

Hlinkovým programom bol každodenný boj so zaostalosťou a s chudobou

Záchranu národa videl vo svojpomoci

Jozef DUNAJSKÝ – Foto: SNN, (es)

Končiaci sa Rok Andreja Hlinku nám poskytol viaceré príležitosti zamyslieť sa nad všestrannosťou jednej z najvýznamnejších postáv našich národných dejín. Jeho sociálne cítenie, vychádzajúce z každodenných skúseností s biedou a so zaostalosťou, dalo jeho politickému programu a boju punc úprimnosti a realizmu pri hľadaní svojpomocných východísk z ťažkých pomerov. Neboli to len slová, ale najmä skutky, ktoré ľudí presviedčali o úprimnosti jeho politického zápasu.

Andrej HLINKA v rokoch mladosti

Hlinka zavčasu poznal, že národ sa nemôže spoliehať na cudzie banky, zahraničných „dobrodincov“, či ako by sme povedali dnes „investorov“. Vedel, že cesta k sociálnemu a hospodárskemu pozdvihnutiu národa spočíva v jeho svojpomocnom obrannom zjednotení. Základy svojho presvedčenia a programových východísk si začal formovať hneď na začiatku svojej kňazskej a politickej dráhy.

■ ŤAŽKÉ ZAČIATKY

Andreja Hlinku vysvätil biskup Juraj Császka 17. júna 1889 za subdiakona, 18. júna za diakona a 19. júna 1889 za kňaza. Tým sa skončili jeho štúdiá v spišskokapitulskom seminári. Zo Spiša odchádzal ako úplná sirota. Mal dvadsaťpäť rokov. Začínal život, v ktorom namiesto matky našiel cirkev a namiesto otca národ. Slúžil celý svoj život obom verne, úprimne a z celej duše, brániac ich a pracujúc pre nich za každých okolností. Prvú (primičnú) omšu slúžil Hlinka v černovskej kaplnke 29. júna 1889 ticho a skromne. Rozlúčil sa s hrobmi svojich rodičov a so súrodencami a začiatkom júla 1889 šiel na svoje prvé kaplánske miesto do Zákamenného-Klina (dnes Zákamenné) na Orave.

V tejto hornooravskej obci bol farárom starý sedemdesiatročný Juraj Ondriš, ktorý už nevládal pracovať a venovať sa úplne farnosti. Preto starosť o faru, školu i kostol padla na plecia mladého Hlinku. Farnosť mala dvetisícpäťsto ľudí. Mladý kaplán dostal studenú a vlhkú izbu medzi kuchyňou a komorou. Kostol bol drevený a zrelý na zrútenie. Do svojho denníka si Hlinka pedantne zaznačoval prvé kaplánske príjmy a výdavky. Najväčší príjem v prvom roku kaplánovania (1889) bol tridsaťdeväť zlatiek a sedemdesiatpäť grajciarov. Lepšie to bolo v nasledujúcom roku. Mladý kaplán si značil aj ten najmenší pohyb peňazí. Najviac vynakladal na noviny a časopisy. Predplácal si Národného hlásnika a periodikum maďarských katolíckych kruhov Magyar állam. Ďalšie peniaze išli na knihy. Nezabúdal ani na brata, ktorý mu finančne pomáhal počas seminárnych štúdií a pri nákupe kaplánskej výbavy. Do Černovej mu posielal pravidelne dvadsať až tridsať zlatiek.

■ KAPLÁNSKE ŠTÁCIE

V máji 1890 cirkevná vrchnosť poslala kaplána Hlinku na nové miesto v obci Svätá Alžbeta v Liptove. Ešte ten istý rok ho znova preložili – tentoraz do Tvrdošína, kde už bola fara mestského typu. Farárom tam bol Peter Viecha, ktorý mu predstavil miestnu inteligenciu a zveril vedenie mládeže. Hlinka sa pripravoval na farársku synodálnu skúšku. Ešte pred jej zložením dostal do správy faru v Troch Sliačoch v Liptove. Za gazdinú vzal na faru svoju sestru Annu a za farského gazdu jej manžela. Farársku skúšku zvládol s výborným ohodnotením.

Fara v Troch Sliačoch bola vyslovene gazdovská, pretože okrem prenajatých pozemkov mala deväťdesiatšesť jutár poľa, pričom jedno jutro predstavovalo plochu, ktorú oráč dokázal zorať za jeden deň od večera do rána. Hlinka si sám viedol účtovníctvo. Príjmy sa stále zväčšovali. Mesačné príjmy predstavovali dvesto až sedemsto zlatých. A tak už mohol finančne pomáhať aj svojmu priateľovi – „večnému študentovi“ Vavrovi Šrobárovi. Posielal mu tridsať až päťdesiat zlatých. Veľké výdavky mal Hlinka aj počas volieb. Koncom októbra 1896 poskytol agitačnému fondu Zichyho Ľudovej strany (založená 1896) stojedenásť zlatých. Hlinka si predplácal všetky slovenské časopisy a päťdesiat až sedemdesiat zlatých venoval doplňovaniu svojej knižnice.

■ SPOLKOVÉ AKTIVITY

V tom čase boli v národnom hnutí dva hlavné smery. Prvá skupina bola orientovaná československy a od roku 1861 sídlila v Turčianskom Svätom Martine. Druhá sa koncentrovala okolo Katolíckych novín a Spolku svätého Vojtecha, ktorý mohol pracovať a pôsobiť aj po rozpustení Matice slovenskej. Tento spolok mal tisíce členov v mestách aj v dedinách po celom Slovensku. Je preto viac ako logické, že začiatky Hlinkovho verejného účinkovania viedli touto cestou. Jeho prvý článok v Katolíckych novinách mal charakteristický názov: Ako zachováme ľud slovenský? Hovoril v ňom najmä o nevyhnutnosti vytrhnúť slovenský národ z pazúrov krčmárov a nositeľov maďarizácie. Začal tiež s ľudovými misiami.

Nestačilo mu, aby bol národ verný iba nábožensky, chcel mať za sebou aj národ hmotne a finančne oslobodený a sebestačný. Cesta bola podľa neho jasná – zakladať svojpomocné spolky. Sám o tom neskôr povedal: „Ja založil som spolok v Sliači v roku 1894. V tomto roku 2. novembra zúril u nás neúprosný požiar, ktorému padla v obeť pravá polovica obce. V samú tuhú jeseň, keď už všetko bolo pod krovom, vypukol oheň. Ľud a statok bol bez prístrešia a bez krmu. Všetko šlo do dymu. Čo tu robiť? ... A táto otázka bola tým citlivejšia, že z 52 gazdov len traja boli poistení proti ohňu. Tieto biedy aj mne nemalú starosť zapríčinili. Kde bolo treba tešiť, prispel som útechou, kde pomoc – pomocou. Pomocou šľachetných darcov vytrhol som ľud z hroziacej biedy. Okrem rozličnej stravy, múky, chleba, zbožia a krmu nazbieral som 3 033 zlatých a 66 korún, čo som podľa núdze a potreby rozdelil.“

Ľud mu síce veril, ale len ťažko dával peniaze do svojpomocných spolkov. Hlinka o tom povedal: „Ľud a peniaze sú dve veci tak ďaleké jedna od druhej, že zriedka sa stretávajú. Keď ide o peniaze, ľud je úzkoprsý. Žiadaj do neho zbožia, plátna, múky, omasty – dá ti. Ale žiadaj od neho peniaze, to si už dobre rozmyslí. Aby som ľud povzbudil a tieň nedôvery rozptýlil, nemohol som nič iného vykonať, ako že som ja podpísal 25 účastín. Moja domácnosť: sestry, švagor s deťmi podobne 25. Za nami nasledoval pán učiteľ s 10 účastinami, po týchto úrad a potom celá obec. V krátkom čase mal som 170 členov.“

Po založení svojpomocného ľudového potravného spolku už Hlinka neusmerňoval cesty ľudu na lepšie iba po morálnej stránke, ale aj hmotne.

■ POLITICKÁ PLATFORMA

Podpora Zichyho Néppártu sa ukázala ako nešťastný krok. Strana nedodržala sľuby, ktoré dala Hlinkovi a ďalším finančným podporovateľom. Hlinka však nechcel byť iba v politickej opozícii a rezistencii. Rozhodol sa úplne odtrhnúť od Néppártu a 5. decembra 1905 založil Slovenskú ľudovú stranu. Hlavným programom strany bolo udržať slovenský národ pri živote. Patrila celému národu a národ ju prijal. Jej prvý program vychádzal z aktuálnych potrieb, čiastočne ho doplnil v roku 1906. V oboch zohrávali podstatnú úlohu národná a náboženská línia. Prvý program SĽS mal štrnásť a druhý doplnený program z roku 1906 mal dvanásť bodov. Programy sa zhodujú v tom, že na prvé miesto kladú dôraz na obhajobu náboženstva a cirkvi. Slovenská ľudová strana sa rozhodla bojovať proti všetkým právnym normám a nariadeniam, ktoré by sa protivili kresťanskému duchu a kresťanským vieroučným článkom. V programe sa požadovala katolícka univerzita a cirkevná samospráva i zakladanie cirkevných škôl, na ktorých by sa vyučovalo po slovensky, lebo v štátnych školách sa učilo iba po maďarsky.

Veľkosť a hodnota programu SĽS spočívala aj v starostlivosti o malých roľníkov a ich práva, o živnostníkov a v starostlivosti o robotníkov. Strana žiadala spravodlivú daňovú sústavu, ktorá by rozlišovala dane podľa výšky majetku zdaňovaného. Ďalšia požiadavka sa týkala úpravy sociálneho zabezpečenia robotníkov a ich rodín. Program SĽS primárne žiadal všeobecné, neobmedzené, rovné, tajné hlasovacie volebné právo, slobodné zhromažďovacie a spolčovacie právo. Jej program bol nefalšovane ľudový.

■ PROTI VYKORISŤOVANIU

S nie menšou účasťou sledoval Hlinka vykorisťovanie slovenských robotníkov v priemysle. Poukazoval na nespravodlivosť a povzbudzoval robotníkov, aby sa organizovali a vymáhali si svoje práva prostredníctvom odborových organizácií. Kapitalistickú zvrátenosť ostro pranieruje v Ľudových novinách. Z fabriky videl vychádzať bledé unavené trinásť- až pätnásťročné dievčatá a strhaných mužov s ťažkou chôdzou. Na jeho otázku koľko zarobia denne, odpovedali: dievčatá dvadsať až tridsať grajciarov a muži štyridsať až päťdesiat grajciarov. Hlinka vo svojom obrannom článku píše: „Prešiel mi telom mráz. Myslel som, že táto továreň bude prameňom blahobytu našim krajanom a ona je opravdivým hniezdom žobroty a nivočenia môjho dobrého, usilovného ľudu.“

Pred štvortisícovým zástupom na ľudovom zhromaždení 16. septembra 1900 ostro odsúdil nadvládu kapitálu a kapitalistov pod ochranou politického liberalizmu. Povedal vtedy: „Remeselník je nevoľník liberalizmom podporovaného kapitálu a privilegovaných fabrík. A robotník? Kým trestanci v Ilave a Segedíne pracujú po desať hodín, za ten čas naši úbohí robotníci pracujú najmenej dvanásť hodín denne. A keď odsúdenci na Antilských ostrovoch pracujú len za vidna a len deväť hodín, zatiaľ v krajine pravdy, práva a zákona (Uhorsko) pracujú dvanásťročné deti v podzemných dierach a pivniciach v nočnej tme dvanásť až šestnásť hodín. Toto všetko je výsledkom liberalizmu, úzko spojeného s kapitalizmom. Tento hodil fabrikantom na milosť a nemilosť vaše ženy a deti. Vy vlastnou rukou zaviňujete, že vaše deti v dvadsiatom roku z fabrík vychádzajú ako zhrbení starci. Moloch kapitalizmu pohlcuje všetok čas robotníka, najviac ponechá mu niekoľko hodín v nedeľu večer, aby ťažko zarobený groš krčmárovi, bratovi to kapitalizmu, za obeť hodil a na tele i na duchu zmorený v pondelok ráno ďalej pokračoval v duchamornej práci.“

■ NÁRODNÝ TRIBÚN

V Uhorsku, ktoré konzervovalo zaostalé sociálne rozvrstvenie spoločnosti a feudálny poriadok, museli rezonovať takéto slová ako revolučné buričstvo.

Andrej Hlinka, černovský rodák a ružomberský farár, no najmä neohrozený obranca Slovákov na politickom kolbišti, vstúpil do dejín Slovenska v najťažšom čase pre národný život. V čase, keď už v školách bolo zakázané učiť po slovensky a verejnou hanbou, žiaľ, už u väčšej časti slovenskej inteligencie, bolo hovoriť v rodnom jazyku. Hlinkovi historickou prozreteľnosťou bolo prisúdené, aby pochopil čas tragický pre národný život a národnú existenciu a našiel najreálnejšie východiská. Stal sa tribúnom slovenského národa a tým aj jeho vodcom a otcom. Do služieb národa dal celé svoje bytie, žitie, existenciu a často aj osobnú slobodu. Na svojej životnej ceste nepoznal nič viac a nič menej ako plnenie svojho hesla: „Za Boha život – za národ slobodu!“ Jeho heslo sa stalo životom národa a štítom vlastnej národnej hrdosti ďalších generácií nielen za éry maďarskej nadvlády, ale aj za česko-slovenskej pseudodemokracie, ktorá bola taká neprajná k štátnej emancipácii Slovákov.

Precíťme vo svojich srdciach, že nie mŕtvemu Hlinkovi znie naša oslava, ale žijúcemu slovenskému národu a hrdinským vyznávačom jeho samostatnosti. Hlásiť sa k Hlinkovi znamená hlásiť sa k slovenskému národu a k práci za jeho práva a budúcnosť.

Pamätník Andreja Hlinku v Ružomberku.

Solúnski bratia sú zrejme pochovaní spolu – v Bazilike sv. Klementa v Ríme

Bulvárny perohryz znevažuje sv. Metoda

Peter MULÍK – Foto: archív E. S.

Peter Getting v článku Svätec si vzal svoje posledné tajomstvo do hrobu – problém je, že nevieme, kde leží, uverejnenom v periodiku Plus 7 dní 19. novembra tohto roku, sa svojím žoviálne arogantným štýlom rozhodol venovať sv. Metodovi, moravskému arcibiskupovi metropolitovi, jednej z najväčších postáv našich dejín. Článok považujem za zneváženie sv. Metoda. Nie preto, že sa tejto téme venuje v bulvárnom časopise, ale preto, že citlivú tému hrobu tohto nášho svätca, uctievaného na oltároch, podáva takmer vulgárne.

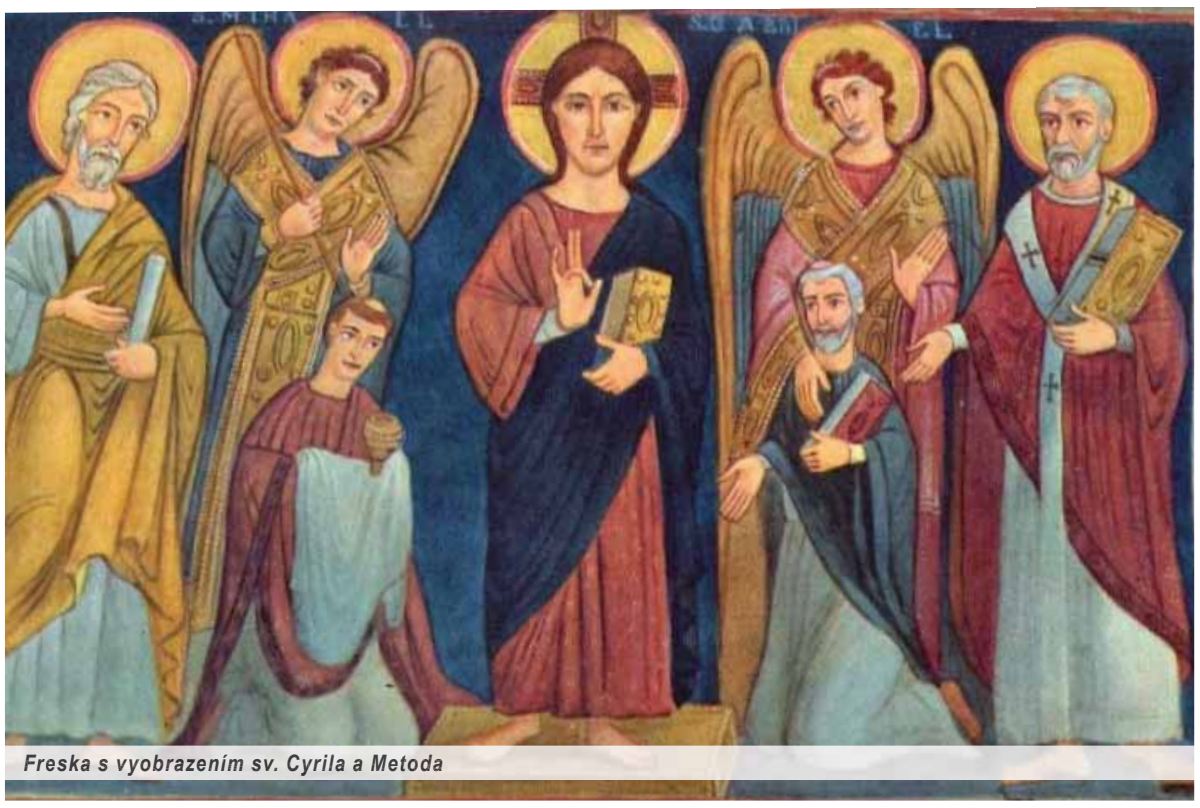

Freska s vyobrazením sv. Cyrila a Metoda

V článku sa spomína aj predseda Matice slovenskej Marián Tkáč, ktorý štýlom literatúry faktu, skôr však voľne esejistickým spôsobom v Národnom kalendári 2013 spracoval zo zvukovej nahrávky spomienky jedného z hľadačov hrobu nášho prvého arcibiskupa pod devínskom kostolom. Getting aj to využil ako možnosť útoku na národnú ustanovizeň. V ostatnom akoby chcel napodobniť Wichinga...

■ ZO ZAŠLÝCH VEKOV

Obdobie našich najstarších dejín je, vzhľadom na veľký nedostatok pramenných historických dokladov, obľúbenou doménou dobrodruhov všetkých žánrov. Minimum zachovaných historických dokumentov nedovoľuje ani v základných obrysoch rekonštruovať reálny stav. Oblasť nepoznaného historici musia vyplniť analýzami z interdisciplinárneho výskumu, najmä archeologického, jazykovedného, etnografického a religiózneho.

Veľkým a nevyhnutným pomocníkom historika pri formulovaní jeho záverov je logika a objektivita. K výskumnej téme nemôže pristupovať už s vopred určeným cieľom svojho dokazovania. K výsledku ho musia priviesť postupné kroky. Aj v prípade skúmania takej citlivej témy, ako je lokalizácia posledného odpočinku sv. Metoda, musíme pristupovať takýmto spôsobom. O mieste a spôsobe uloženia jeho telesných ostatkov po jeho smrti 6. apríla 885 máme iba jediný prameň (Život Metoda, XVII).

■ PO KVETNEJ NEDELI...

Moravský arcibiskup posledný raz vystúpil verejne na Kvetnú nedeľu v roku 885. Podľa opisu svojho životopisca predpovedal, že do troch dní umrie, čo sa aj stalo. Zomrel 6. apríla 885. Pohrebné obrady sa konali v troch jazykoch: latinskom, gréckom a slovenskom (kultúrnom jazyku, kodifikovanom prekladmi sv. Konštantína-Cyrila).

V súvislosti s milenárnym cyrilo-metodským jubileom v roku 1869 sa začali aj Ríme archeologické výskumy k osobnosti sv. Cyrila, o ktorého pochovaní v Ríme neboli pochybnosti, ale jeho hrob nebol presne lokalizovaný. Archeológ Jozef Wilpert už v roku 1906 upozornil, že hrob sv. Cyrila sa nachádza v Bazilike sv. Klementa pod známou freskou žehnajúceho Krista, pred ktorým kľačia sv. Cyril a Metod (ide o prvé spoločné vyobrazenie oboch svätcov), z 9. storočia. Čo je však najviac zaujímavé, na mieste pod touto freskou našli hrob s kosťami, ale boli to kosti dvoch osôb (!). Pretože vtedy hľadali len ostatky Konštantína-Cyrila, na tom mieste od ďalších výskumov upustili.

■ SPOLOČNÁ ÚCTA

Je až nepochopiteľné, že historici, zvlášť cirkevní historici, sa nikdy nezamysleli nad otázkou, odkiaľ sa vzalo spoločné uctievanie svätých bratov Cyrila a Metoda. V cirkvi majú totiž spoločnú úctu len takí svätci, čo spolu zomreli mučeníckou smrťou – sv. Peter a Pavol, sv. Perpetua a Felicita, sv. Kozma a Damián..., alebo boli pochovaní spolu v jednom hrobe ako sv. Gerváz a Protáz. Toto nesedí v prípade našich patrónov. Cyril a Metod zomreli v rozličnom čase a na rozličnom mieste – Cyril v roku 869 v Ríme a Metod 885 v meste Morava. Ich žiaci nenapísali o nich nijakú spoločnú hagiografiu, ktorá by bola podnetom na vznik spoločnej úcty, ale vznikli dva samostatné životopisy svätcov.

Ako teda vznikla spoločná úcta k sv. Cyrilovi a Metodovi? Kde vznikla táto úcta? Ponúka sa jediná možná odpoveď. Úcta vznikla na základe spoločného hrobu oboch svätcov v Ríme pod Bazilikou sv. Klementa a rozšírila sa smerom z Ríma k chorvátskym glagolašom, odkiaľ sa dostala zásluhou českého kráľa Karola IV. do Čiech (slovanský kláštor v Emauzách), neskôr k nám a k Poliakom. V pravoslávnych slovanských národoch nijaká spoločná úcta k dvom sv. bratom Cyrilovi a Metodovi neexistovala (vznikla až v koncom 19. storočia, resp. začiatkom 20. storočia). Existovala len úcta k sv. Sedmopočetníkom. U pravoslávnych Grékov nevznikla v dejinách nijaká liturgická spomienka na oboch slávnych Grékov.

Spoločný kult oboch svätcov teda dokazuje dalmátsky pôvod. U chorvátskych glagolašov súvisel asi s málo známou rímskou tradíciou spoločného hrobu oboch svätcov pod Bazilikou sv. Klementa v Ríme. V takejto podobe sa preniesol aj do Prahy, kde nemožno vylúčiť, že aj pod jeho vplyvom sa najmä na pražskej univerzite formovalo národno-české hnutie, ktoré sledovalo oživenie národného jazyka na pôde cirkvi.

■ PUTOVANIE NEBOHÉHO

Ako to teda na základe týchto indícií mohlo byť s hrobom arcibiskupa Metoda?

Keďže arcibiskupa Metoda v roku 885 pápež listom obvinil z bludárstva, jeho žiaci celkom prirodzene zachránili ostatky svojho učiteľa pred znesvätením, lebo už za života ho považovali za svätca. Ako sa ostatky sv. Metoda dostali do Ríma, ostane asi navždy zahalené rúškom tajomstva. Rekonštruovať to však môžeme. Tí cyrilo-metodskí učeníci, ktorí niesli ostatky sv. Metoda, smerovali do Dalmácie, odtiaľ do Benátok a Ríma. Metod mal zaiste v Ríme okrem nepriateľov aj mnohých priateľov a pápežská kúria veľmi rýchlo pochopila, že Wiching neinformoval objektívne o Metodovom učení a činnosti na Morave. Metodove ostatky zrejme bez nejakých ceremónií uložili v tichosti v Bazilike sv. Klementa v Ríme k jeho bratovi Cyrilovi. Informácia o tom nebola však celkom utajená. Katolícki Chorváti slovanského obradu to určite vedeli a uchovali. Vedel to aj olomoucký biskup, ktorý v osemdesiatych rokoch 16. storočia žiadal z Ríma „ostatky sv. Cyrila a Metoda“ pre svoju diecézu (vedel, že nie sú na Morave!). V odpovedi pápežskej kúrie na jeho list sa nepíše, že ostatky oboch svätcov nemajú, ale že sa obávajú ich poslať do nepokojných pomerov vtedajšieho Českého kráľovstva. Teda nepriamo potvrdili, že boli v Ríme.

Odpoveď na miesto hrobu je teda v odpovedi na pôvod spoločnej úcty k sv. Cyrilovi a Metodovi. Obaja svätci boli a zrejme aj sú (aj keď na inom mieste, ako si myslíme) pod Bazilikou sv. Klementa v Ríme.

Vzácny oltárny obraz solúnskych bratov od J. B. Klemensa v Dohňanoch

ZA TÚ NAŠU SLOVENČINU

Odmalička som nechápal, prečo sa môj starý otec nazýval a podpisoval Andrej, keď potom v kostole sme počúvali pána farára, ktorý čítal z evanjelií o svätom apoštolovi Ondrejovi. Nedalo mi to pokoj, a keď som sa zmocnil latinčiny, hľadal som najprv vo veľkej omšovej knihe aj v úradných latinských, aj gréckych textoch štyroch evanjelií a všade som nachádzal iba meno Andreas, teda Andrej. Po Ondrejovi nikde ani najmenšia stopa.

Píšeme a hovoríme Andrej či Ondrej?

Život ma priviedol k štúdiu takmer všetkých európskych jazykov, žil som dlhší čas v Taliansku, vo Švajčiarsku, v Rakúsku, v Nemecku, v Belgicku a pobudol som aj vo Francúzsku, v Španielsku, v bývalej Juhoslávii, v Poľsku a v Maďarsku – a všade som našiel, aj keď niekde morfologickým formám domáceho jazyka trochu prispôsobený tvar mena Andrej, teda so začiatočným A. Vo všetkých európskych jazykoch totiž platí norma, že pri prijímaní cudzích slov, tobôž ešte vlastných mien, treba zachovať čo najviac z pôvodnej formy preberaného slovného výrazu a pripustiť iba čo najmenšie zmeny, ak ich vyžaduje duch vlastného jazyka. V našom prípade jedinou výnimkou je český jazyk, ktorý apoštola Andreja nazýva Ondřej. V tomto jazyku však nepoznajú nijakého Andreja ani Andřeja. Lebo je proti všetkej logike a zdravému rozumu oslovovať tú istú osobu dvomi rozličnými menami, ako je to dosiaľ v našej cirkevnej slovenčine a pod jej vplyvom aj v občianskom živote.

Netreba veľa výskumnej činnosti, aby sme prišli k záveru, že táto absurdná dvojakosť apoštolovho mena bola zapríčinená vplyvom českej Kralickej Biblie, ktorá až do najnovších čias bola biblickým prameňom liturgických textov aj značnej časti literatúry našich luteránov, spolu s nedostatočnou jazykovednou prípravou prvých katolíckych prekladateľov posvätných kníh do slovenčiny.

Zdalo sa, že keď vynikajúci a obetavý slovenský biblista P. Štefan Porúbčan zo Spoločnosti Ježišovej spracoval podľa grécko-semitskej pôvodiny Nový zákon, na ktorý dostal v Ríme imprimatur v roku 1968 a v ktorom na všetkých miestach prekladal meno apoštola jedine správnym slovenským Andrej, tento onomastický paradox sa vyjasní a postupne sa odstráni spomenutý nelogický úzus.

Aj najnovší Teologický a náboženský slovník Spolku sv. Vojtecha (I. diel, Trnava 2006) však s typicky slovenskou nerozhodnosťou nazýva apoštola Andrej i Ondrej (s. 28), aj keď inde Andreja Svorada správne zapisuje s A; ale v zozname apoštolov opäť nachádzame Ondreja (s. 37).

Škoda, bola to vzácna príležitosť, ako sa postupne oslobodiť od tohto nepotrebného, cudzieho a škodlivého pozostatku z čias kultúrnej zaostalosti nášho národa ešte pred kodifikovaním a jazykovedným pestovaním slovenského jazyka.

Milan S. ĎURICA

Svet obdivuje vzácne rukopisy i prvotlače zo zbierok SNK v Martine

Klenoty vo Svetovej digitálnej knižnici

Zuzana STANČÍKOVÁ – Foto: archív autorky

Jedenásť významných rukopisných i tlačených pamiatok zo zbierok Slovenskej národnej knižnice sa v minulých dňoch stalo súčasťou súboru vyše 10 800 dokumentov zo 193 krajín vo Svetovej digitálnej knižnici (WDL – World Digital Library). Projekt Kongresovej knižnice vo Washingtone v spolupráci s UNESCO integruje v kooperácii 181 partnerov z oblasti knižníc, archívov, múzeí, galérií, vzdelávacích inštitúcií Afriky, Ázie, Austrálie, Európy, Severnej a Južnej Ameriky.

Z dokumentov SNK zverejnila Kongresová knižnica vo Washingtone na portáli WDL dosiaľ stredoveké i novoveké rukopisy, historické tlače či mapy, ktoré sú klenotmi slovenskej i európskej knižnej kultúry a umenia, histórie, geografie a heraldiky.

■ PRESTÍŽNA ZÁLEŽITOSŤ

„Prostredníctvom Slovenskej národnej knižnice sa týmto v rámci Svetovej digitálnej knižnice verejnosti na celom svete sprístupňujú najvzácnejšie dokumenty písomného kultúrneho dedičstva Slovenska, ktorých kultúrny a historický význam pre ľudstvo prekračuje hranice krajiny a stredoeurópskeho regiónu. Ide o prestížnu záležitosť, ktorá významne prispieva k medzinárodnému zviditeľneniu nielen Slovenskej národnej knižnice, ale aj celej krajiny.“ povedala generálna riaditeľka Katarína Krištofová.

Sprístupnené pamiatky SNK predstavujú fragmenty staroslovenských rukopisov z 13. až 15. storočia: Hlaholské listy hlohovské, Krtíšsky hlaholský zlomok, stredoveké latinské iluminované liturgické kódexy – časť Bratislavského antifonára II, Kniha modlitieb (Hodinky) francúzskej proveniencie, rukopisná, bohato ilustrovaná Kronika sveta Jána z Udine z 15. storočia či vzácny Erbovník z 18. storočia. Dopĺňajú ich vzácne tlače 16. storočia: Emblemata Jána Sambuca, Kázne Mikuláša Telegdiho, atlas Uhorska od Jána Mateja Korabinského z roku 1804 a Mapa františkánskych misií vo svete z roku 1927.

Zoznam prezentovaných diel vo WDL čoskoro rozšíria ďalšie dokumenty SNK: odpis Symfónie C dur Josepha Haydna, známej ako Mária Terézia z 18. storočia, list Mahátmu Gándhího slovenskému lekárovi Dušanovi Makovickému, osobnému priateľovi Leva N. Tolstého, fotografia Milana R. Štefánika, rukopis Krvavých sonetov Pavla O. Hviezdoslava či rukopis s tajným písmom Martina Kukučína...

■ PRIPRAVUJÚ ĎALŠIE

„Do konca roka 2014 nominujeme do WDL ďalšie tri desiatky vzácnych dokumentov SNK, medzi ktorými budú vzácne stredoveké rukopisy: Dialógy Gregora Veľkého z 11. storočia a komentár k Danteho Božskej komédii zo 14. storočia, inkunábuly – prvotlače (unikátne, tzv. večné kalendáre na roky 1486 –1504), fragment astrologického diela poľského polyhistora Jana Glogowczyka z konca 15. storočia, hudobné pamiatky renesancie a baroka, vzácne tlače 17. storočia, mapy i korešpondencia významných osobností , ako sú trebárs listy Alexandra von Humboldta z 18. storočia,“ priblížil pripravované aktivity v projekte jeho odborný garant Ľubomír Jankovič z Odboru Národná bibliografia SNK.

Zlatá medaila MS docentovi Ladislavovi Bartkovi

Ocenili jazykovedcove aktivity

Sofia TEMKOVITZOVÁ – Foto: archív autorky

Prešovskí matičiari si slávnostným podujatím pripomenuli významné životné jubileum – osemdesiate narodeniny svojho všestranne aktívneho člena doc. PhDr. Ladislava Bartka, CSc. Na príprave milej slávnosti sa okrem MO a D MS v Prešove podieľala aj prešovská pobočka Jazykového odboru MS a Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove, ktorá na jej uskutočnenie poskytla svoje priestory.

Slávnosť otvorilo umelecké slovo v citlivom podaní niekdajšej jubilantovej študentky a v súčasnosti stredoškolskej profesorky Emílie Alcnauerovej. Hlavný predstaviteľ matičného hnutia v Prešove PhDr. Ladislav Matisko účastníkom podujatia priblížil osobnosť a matičnú činnosť jubilanta a člena Jazykového odboru MS. Profesorka PhDr. Júlia Dudášová, DrSc., ich doplnila výstižnými poznámkami o jeho vedeckých aktivitách. Sám jubilant sebe vlastným pútavým spôsobom predniesol prednášku na tému Slovenský jazyk a Matica slovenská.

■ ČINORODÝ MATIČIAR

Docent L. Bartko sa popri svojej náročnej pedagogickej práci na fakultách viacerých vysokých škôl a s ňou súvisiacimi vedeckými aktivitami už od druhého oživotvorenia Matice slovenskej v roku 1968 sústavne a zanietene venuje aj práci v matičnom hnutí. Už počas pôsobenia v Brezne sa pričinil o obnovenie činnosti tamojšieho MO MS v rokoch 1968 – 1970. Po presťahovaní sa do Prešova najprv pomáhal pri udržiavaní kontinuity matičnej činnosti v časoch normalizácie (najmä prednáškami z dejín spisovnej slovenčiny) a od samého začiatku oficiálneho tretieho obnovenia činnosti MO MS v roku 1990 sa významným spôsobom ako funkcionár jeho výboru (tajomník, podpredseda

doc. Ladislav BARTKO

a v rokoch 1993 – 1999 ako jeho predseda) zaslúžil o vysokú úroveň tejto činnosti i o to, že prešovská matičná činnosť sa stala pevnou súčasťou celoslovenských matičných aktivít podporujúcich kroky k zvrchovanosti a našej vlastnej štátnosti. Jubilant bol jedným z hlavných organizátorov dôstojnej slávnosti, ktorou Prešov 1. januára 1993 uvítal vznik suverénnej Slovenskej republiky.

■ AKTIVITY V ÚSTREDÍ

Dve funkčné obdobia v rokoch 1995 – 2001 bol členom celoslovenského výboru MS a Krajskej rady MS v Prešove. Navyše docent L. Bartko je jedným z popredných predstaviteľov celoslovenského Jazykového odboru MS – bol jedným z iniciátorov obnovenia jeho činnosti v roku 1992 a odvtedy sa ako jeho funkcionár (podpredseda a v rokoch 2003 – 2007 predseda) sústavne výrazným spôsobom podieľa na plnení jeho programu najmä prednášateľskou a publikačnou činnosťou o významných udalostiach a osobnostiach z dejín národného hnutia. Pravidelnou spoluprácou so Slovenským rozhlasom prispieva k popularizácii poznatkov o dejinách i súčasnom stave nášho spisovného jazyka a o našich nárečiach.

■ ZASLÚŽENÁ POCTA

Napriek tomu, že záslužnú prácu docenta Ladislava Bartka Matica slovenská už niekoľkokrát ocenila, pri príležitosti významného životného jubilea mu udelila svoju Zlatú medailu. V zastúpení predsedu MS Mariána Tkáča mu ju na spomínanom podujatí odovzdal PhDr. Ladislav Matisko. Matičné vyznamenania odovzdal aj známej speváčke rusínskych a východoslovenských ľudových piesní Márii Mačoškovej a akademickému maliarovi Slavomírovi Brezinovi. Oceneniami MO MS poctili viacerých ďalších členov odboru pri príležitosti ich životných jubileí.

RECENZIA

Zrejme ako prejav znechutenia nad tým, čo sa u nás v posledných desaťročiach deje, som akurát v dňoch osláv dvadsiateho piateho výročia prevratu našiel vo svojej poštovej schránke neveľkú knižočku bez akéhokoľvek sprievodného listu či aspoň poznámky. Pomyslel som si: Asi niekto, kto pozná moju novinársku a publicistickú angažovanosť zo začiatku deväťdesiatych rokov, chcel takto vyjadriť svoj postoj a zdvihnúť mi hladinu adrenalínu. Ale nepodarilo sa. Naopak, knižočka ma naozaj veľmi poučila i potešila a odporúčam ju do pozornosti všetkých čitateľov.

Impérium kapitálu v schránke

Július HANDŽÁRIK

Ide o dielo profesorky Ellen Meiksinsovej Woodovej Impérium kapitálu (Empire of Capital), ktoré v slovenskom preklade vydalo Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov. Autorka prednáša na Yorkskej univerzite, kde od roku 1978 vedie postgraduálny seminár Teória a prax štátu.

V kapitolách venovaných historickým analýzam sa nevyhýba ani kritike ortodoxného marxizmu a marxistickej ľavice a veľa pozornosti venuje aj takým historickým javom, na ktoré sa v dnešnej politológii už zabúda, aj keď majú svoje (síce nepriame, ale ešte stále citeľné) dosahy až do súčasnosti, ako je napríklad otrokárstvo a s ním spojený rasizmus a genocída na rasovom princípe. Aj keď by bolo len na prospech pozrieť sa bližšie na históriu a konkrétne prejavy imperializmu, sústreďme sa na jeho súčasnú podobu, ktorá sa pokrytecky nazýva globalizáciou.

■ *EXPANZIA KAPITÁLU*

E. M. Woodová ju vymedzuje ako etapu po druhej svetovej vojne a uvádza ju slovami, že ide o najagresívnejšie finančné špekulácie v dejinách sveta, konkrétne používa spojenie „orgie finančných špekulácií“. A takto ju charakterizuje: „Imperiálna mocnosť prostredníctvom dohovoru, ktorý sa neskôr začal označovať ako Washingtonský konsenzus, a prostredníctvom MMF a Svetovej banky požadovala tzv. štrukturálne zmeny a množstvo nižšie uvedených opatrení, ktorých účinok bol taký, že rozvojové krajiny sa stali ešte zraniteľnejšími voči tlakom svetového kapitálu pod taktovkou USA; napríklad dôraz na produkciu určenú na vývoz a odstránenie dovozných obmedzení, čo spôsobí, že prežitie domácich výrobcov sa stane závislým od zahraničného trhu a zároveň sa otvoria konkurencii zo strany štedro dotovaných západných výrobcov (platí to najmä pre poľnohospodársku výrobu); privatizácia verejných služieb, čo zvýši pravdepodobnosť ich prevzatia spoločnosťami so sídlom na území hlavných kapitalistických mocností; vysoké úrokové miery a finančná deregulácia s následným prudkým zvýšením ziskov v prospech finančných záujmov USA za súčasného vzniku dlhových kríz v krajinách tretieho sveta, atď. ... Súčasná globalizácia je iba prostriedkom na otvorenie rozvojových ekonomík ... pričom hospodárstvo imperiálnej mocnosti ostáva pred nepriaznivými účinkami v maximálnej miere kryté. Globalizácia nemá nič spoločné s voľným obchodom. Jej funkciou je naopak prísna kontrola obchodných podmienok v záujme imperiálneho kapitálu.“

■ *ARGUMENTY SILY*

Pravda, presadzovanie takýchto princípov v celosvetovom meradle si vyžaduje aj primerané mocenské krytie a patričnú ideologickú kamufláž. Mocenské krytie takejto globalizácie zabezpečuje skutočnosť, že „... vojenská sila USA je väčšia než vojenská sila ôsmich nasledujúcich mocností dokopy (a podľa niektorých ukazovateľov dokonca väčšia než vojenská sila zvyšku sveta), pričom ich vojenský rozpočet je rovnako vysoký ako rozpočty dvanástich až pätnástich nasledujúcich svetových mocností dohromady“.

Takúto pozíciu, túto ideologickú kamufláž zabezpečujú neustále dopĺňané „obranné“ doktríny USA, ktorých formulácie reagujú na každú novú významnejšiu svetovú udalosť či situáciu: „Prezident Bush okamžite po udalosti z 11. septembra vyhlásil, že jeho cieľom je zbaviť svet zloduchov. Presne v tomto momente sa tzv. vojna proti terorizmu začala nazývať ‚Operácia Nekonečná spravodlivosť‘. O niečo neskôr povedal premiér Blair na zhromaždení labouristov, že súčasná kampaň by mala byť súčasťou väčšieho projektu s názvom ‚Nový svetový poriadok‘.“

Tým starším čitateľom dozaista netreba pripomínať, že „Nový svetový poriadok“ nám tu už pred vyše osemdesiatimi rokmi chcel zavádzať ktosi iný a na napokon skončil spálený pred svojím berlínskym bunkrom...

■ *HUMANITÁRNA VOJNA?*

A naozaj, takéto doktríny majú neraz kuriózne formulácie, ktoré by boli aj komické, keby nešlo o smrteľne vážne záležitosti: „Ďalším významným krokom pri vzniku novej doktríny bol aj pojem ‚humanitárna vojna‘. K zrušeniu obmedzení, ktoré vyplývali z pôvodných princípov spravodlivej vojny, došlo po prvý raz práve v súvislosti s týmto spojením. ... Bushova vláda medzitým dala jasne najavo, že doktrína preventívnych útokov nevylučuje ani použitie jadrových zbraní.“

Pri čítaní týchto riadkov si dozaista mnohí spomenú na kontroverznú frázu Václava Havla „humanitární bombardování“, ktorú vyslovil v čase teroristického bombardovania Srbska letectvom NATO. Vtedy to väčšina ľudí považovala len za čisto osobný prejav jeho cynizmu a ľudskej hlúposti a až teraz vidíme, že pán Havel iba poslušne opakoval kamuflážne frázy svojich chlebodarcov. Asi by sme sa mu mali ospravedlniť, ale rozhodne by nám to malo pomôcť, aby sme pochopili, prečo sa jeho busta spolu s bustou maďarónskeho renegáta Ľudovíta Košúta alias Lajosa Kossutha dostala až do vestibulu amerického Kongresu.

O najnovšej americkej vojnovej doktríne E. M. Woodová uvádza doslova: „Doktrína načrtnutá v dokumente Defence Planning Guidance získala oficiálny status v novej Národnej bezpečnostnej stratégii Georga W. Busha, ktorá vyšla v septembri 2002. Bushova doktrína požaduje pre USA jednoznačné a výhradné právo uskutočniť preventívny zásah kedykoľvek a kdekoľvek bez ohľadu na medzinárodné dohody, pokiaľ USA pociťujú potrebu demonštrovať svoju silu...“ Azda netreba viacej slov!

Ad.: Ružomberské mauzóleum je prázdne, SNN 49/2014

Svedectvo A. Macha zo zápisníka Bela Pollu

Stanislav VANČO - Foto: archív SNN

Môj priateľ a sused z paneláka PhDr. Belo Polla, CSc., významný slovenský historik a archeológ (1917 – 2000), daroval mi pred smrťou zopár osobných písomností. Medzi nimi aj neveľkú príručnú zazipsovanú koženkovú taštičku a v nej zápisník, ktorý používal ešte v druhej polovici roku 1998. Popri všelijakých, pre majiteľa zaujímavých údajoch, poznámkach a postrehoch obsahuje aj zápis dávnejšej „priateľskej" výpovede Alexandra Macha o osude telesných pozostatkov Andreja Hlinku.

Zápis B. Pollu bol okamžitou reakciou na rozhovor redaktorky Margity Ivaničkovej s prof. Františkom Vnukom, ktorý 18. augusta 1998 uverejnil denník Slovenská Republika. Keďže osudy telesných pozostatkov A. Hlinku sú pre slovenskú verejnosť naďalej zaujímavé a aj váš matičný týždenník o tom nedávno informoval, pokúsim sa o prepis doteraz nepublikovaného zápisu B. Pollu. Vzhľadom na charakter rukopisného textu, niektoré menej čitateľné pasáže označíme kurzívou...

■ **18. AUGUST 1998**

K otázke uloženia tela Andreja Hlinku.

Uvedená otázka zaneprázdňovala a zaneprázdňuje myslenie už viacerých slovenských generácií, a to nielen historikov, ale i pospolitú slovenskú verejnosť. A preto ma zaujal príspevok historika F. Vnuka, ktorý sa nielen dotkol uvedenej otázky, ale v rozhovore s redaktorkou Margitou Ivaničkovou v Slovenskej Republike (VI/191 z 18. 8. 1998, s. 3) akoby definitívne rozriešil odpoveď na uvedenú otázku, že telesné pozostatky sú uložené v Bratislave, ale nevie sa v ktorom kostole.

Zaujímavé je aj jeho konštatovanie, že Štefan Hašík, ktorý sa po puči v Banskej Bystrici stal ministrom národnej obrany a údajne osobne odviezol telesné pozostatky A. Hlinku do Bratislavy, ustanovil trojčlenné kolégium, ktoré sa sľubom zaviazalo, že neprezradí miesto uloženia telesných pozostatkov A. Hlinku dovtedy, kým nenastanú také časy, že to už bude bezpečné a že tí traja to dodržujú a v prípade, že jeden zomrie, zvolia si ďalšieho, ktorý potom zloží sľub mlčanlivosti!

Ja viem ďalšiu verziu, ktorú mi osobne povedal v roku 1968 bývalý minister vnútra A. Mach, s ktorým som sa aj rodinne stretával, lebo po prepustení z väzenia býval u svojej najstaršej dcéry na ulici *(v rkp nasleduje iba nevypísané miesto pre názov ulice)* a ja som býval na Košickej 14, boli to miesta blízko seba a často sme sa večerami prechádzali a jedna z tém bola i otázka uschovania pozostatkov A. Hlinku a on sa o tom rozhovoril. Jedno je škoda, že nepovedal dátum, kedy sa to stalo, no podľa všetkého muselo to byť pred 27. augustom, lebo toho dňa už partizáni obsadili Ružomberok a rozhodne že pozostatky A. Hlinku museli byť odvezené z Ružomberka už pred týmto dátumom.

■ **KOMANDO**

Šaňo Mach niekedy okolo 24. aug. – 25. aug. ako minister vnútra so súhlasom vojenských úradov v Bratislave vyslal do Ružomberka komando z vysokých dôstojníkov, keď sa toto komando rozpadlo a pozostatky nedonieslo. Vtedy Šaňo Mach vyžiadal si ďalšie komando, na čele ktorého bol sám. Podarilo sa im pozostatky aj s tým prehľadným vrchnákom odviezť. Truhlu zabalenú a po príchode do Bratislavy uložili truhlu v prezidentskom paláci

POLEMIKA

a rozpustil i toto komando. Tretie komando zložené z vysokých dôstojníkov donieslo „balík" až k Martinskému dómu, kde ich čakal p. farár Dr. K. Körper s kostolníkom a snáď mali aj nejakých pomocníkov, ale tých Mach nespomínal, len uviedol, že truhlu sa im podarilo dostať do krypty, ktorá je pod dómom a ktorá má vyhradené (?) v stenách otvory pre truhly. Vzhľadom na to, že truhla s *(...tým – trojslabičné adjektívum v rkp je nečitateľné)* vekom by sa nebola vmestila, dali ho dolu a „pohodili" ho niekde v krypte. Po vložení truhly do otvoru otvor zamurovali a z vonkajšej strany omaltovali a omaltovali i staršie „hroby", aby nová malta neprezradila „nový hrob". Podľa Macha bolo to urobené veľmi dôsledne.

Keď sa A. Mach v roku 1968 vrátil z výkonu trestu – omilostený, jedno z prvých miest, ktoré navštívil v Bratislave, bola krypta pod dómom. Bol veľmi prekvapený, že sa mu nepodarilo zistiť otvor, do ktorého zasunuli a pochovali truhlu s pozostatkami A. Hlinku! Nepripúšťal možnosť, žeby bol niekto „hrob" objavil.

■ **MINISTROVO SVEDECTVO**

Takto mi osobne uviedol všetko, čo urobili a ako ukryli truhlu s pozostatkami A. Hlinku v krypte pod bratislavským dómom! To uvádzam len preto, aby to bolo svedectvo človeka (A. Macha), ktorý osobne sa zúčastnil na záchrane truhly s pozostatkami A. Hlinku z mauzólea v Ružomberku!

Ešte by dodal, že telo A. Hlinku prof. Filo a že posmrtnú masku z hlavy i z rúk urobil ak. sochár Fr. Štefunko, ktorý bol aj autor sochy, ktorá stála pre vrútockou žel. stanicou.

Br. 18. 8. 1998 Belo Polla

P. s.: Toho istého dňa som o tom informoval aj autorku rozhovoru s F. Vnukom.

Toľko z obsahu ťažko čitateľného rukopisného zápisu PhDr. Bela Pollu, CSc., z jeho debát s priateľom A. Machom. Kde sa nachádzajú telesné pozostatky (ak vôbec sú ešte kdesi ukryté) A. Hlinku, dosiaľ nevedno. V debatách o tajomstvách histórie a archeológie historik a skúsený archeológ dosť často v mojej prítomnosti vyslovil skúsenosť, že ak nejaký čin vykonali viac ako dvaja, neutají sa navždy, ale stopy vyjdú najavo.

Autor je dlhoročný publicista, redaktor bývalého denníka Práca a iných periodík.
(Medzititulky redakcia SNN)

Zbytočná chyba

Veľmi uznávam vzostup úrovne SNN, sú zaujímavé a možno ich čítať od začiatku do konca, čo aj robím.

V čísle SNN 45 (oceňujem rozhovor s vaším šéfredaktorom, gratulujem mu k novej funkcii správcu Matice a želám mnoho zdaru.

V tomto čísle sa však objavila aj poburujúca formulácia Tibora B. Hačka: „Preto bolo rozdelenie republiky len a len o majetku." Taký výrok na stránke SNN je provokácia ako z Hríbovho klanu. Okrem toho dlhý článok neprináša to, čo sľubuje nadpis: mechanizmus straty hodnôt, známy iba zasväteným. Medzi členmi Matice a iných proslovenských organizácií je mnoho erudovaných ekonómov. Prečo ste sa neobrátili na nich, ale na amatéra?

Dr. Ferdinand KLINDA

Celoslovenská literárna súťaž Jozefa Braneckého v Trenčíne

Studňa sa tajne s dažďom zhovára

Koncom novembra sme spoznali víťazov XXII. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže Jozefa Braneckého s poetickým názvom Studňa sa tajne s dažďom zhovára, do ktorej organizátori s istým predstihom zaradili aj tematickú oblasť spojenú s blížiacim sa dvojstým výročím narodenia Ľudovíta Štúra.

Príťažlivú kulisu tomuto podujatiu už tradične vytvára Základná umelecká škola Karola Pádivého. Ukázalo sa, že najmä spomínané významné jubileum Ľudovíta Štúra zaujalo nielen mládež a študentov, ale aj dospelých rôzneho vzdelania a profesijnej orientácie. Do súťaže sa v tomto roku prihlásilo päťdesiatosem autorov so sto štyridsiatimi piatimi prácami. Tie posudzovala odborná porota, ktorú viedol známy básnik, spisovateľ, publicista a matičný činovník Jaroslav Rezník. Slávnostné vyhodnotenie súťaže sa uskutočnilo vo Verejnej knižnici Michala Rešetku v Trenčíne. Porota okrem hlavných cien udelila aj vďaka ústretovosti sponzorov cenu MO MS, cenu primátora mesta Trenčín a cenu vedúcej útvaru kultúry a školstva TSK, cenu riaditeľky VKMR v Trenčíne, cenu Európskeho združenia miest a obcí, ďakovné a účastnícke listy.

Ocenení autori v I. kategórii: poézia – 1. Katarína Jančeková, 2. Ľudmila Zimmermanová; próza – 1. Anna Mihálová, 2. Mária Anna Krupková, 3. Petra Nemčeková, 3. Monika Zemanovičová. V II. kategórii: poézia – 1. Monika Hojdanová, 2. Tomáš Turner, 2. Peter Šípoš, 3. Tatiana Blichová, 3. Daniela Janáková; próza – 1. Zuzana Martišková, 2. Lucia Bobancová, 2. Ingrid Vidová, 3. Pavol Strechay, 3. Eleonóra Žurková.

Cena primátora: Ružena Viskupičová, Sylvia Zápotočná, Lýdia Šimková, Jaroslav Daniš. Cena európskych miest mieru: Adriana Trunková, Emília Bátovská.

Cena VKMR: Anna Prnová, Elemír Beďatš, Jozef Páleník, Alexandra Hoštáková.

Cena MO MS: Kamil Weiner, Adela Oravcová, Lenka Urbánková, Jaroslav Janečka, Bianka Koníčková, ZUŠ J. Melkoviča, Stará Ľubovňa.

Za spracovanie témy Štúr mojimi očami: Martin Lančarič, Zuzana Martišková, Jana Judinyová, Jakub Baník.

Ďalšie ocenenia získali: Alexandra Rýdza, Jaroslav Daniš, Lívia Slynková, Ružena Viskupičová, Lýdia Šimková, Táňa Blichová, Kamil Weiner.

Tak ako po minulé roky sa účastníci súťaže poklonili a položili kyticu k pomníku Jozefa Braneckého v Trenčíne.

Jana POLÁKOVÁ

Jeremiášov plač nad dedovizňou

„Co z nás, Slávú, zbude o sto roku..."

Nesplnili sa prorocké slová Kollárovho žalospevu – agónia sa predĺžila. Nezhynie náš národ pod ostrím meča. Jeho pomalá záhuba bude oveľa, oveľa sofistikovanejšia. Budú nás kŕmiť americkým brakom, pseudokultúrou, cielene budú rozbíjať naše rodiny, budú nám zahmlievať poznanie a pýtať sa nás, či poznáme vybrané slová po š, a my sa budeme smiať do popuku...

„Vtedy dobrý vietor z mesta odniesli a mesto na trosky obrátili: ľud plače. V jeho pilieroch trhliny urobili: ľud narieka!"

V poslednom čase som už po niekoľkýkrát musel počúvať duchovné „perly" známych akože slovenských celebrít: „My Slováci sme vo svojej histórii nemali veľké osobnosti." Žiadalo by sa o nej – ktorej to vypadlo z úst – povedať: nebola v škole, neučila sa. Bola v škole a učila sa. Ale čo sa učila? Naše dejiny písali vždy iní.

Aj ja som si zapamätal, že sovietsky baník Alexej Stachanov narúbal za jednu pracovnú zmenu sto dve tony uhlia, čo bolo šesťkrát viac, ako dokázali iní baníci. Dnes by som vo „vedomostnej" súťaži STV zhorel ako fakľa, keď by mi ani na mučení nezišlo na um meno člena anglickej či americkej hudobnej skupiny, ani predstaviteľa filmového zabijaka z amerických duchaprázdnych hororov. A bolo by nám veru treba poznať aj Ondreja Trávu či mamku Pôstkovú. Náš štátny dlh by bol iný...

Vo svojej zdegenerovanej sebadôvere sa mi ani nechce uveriť výsledkom analýz DNA o našej etnogenetickej existencii tu pod Tatrami. Štyritisíc rokov pred Kristom!

Žili teda vôbec Banič, Murgaš, Jedlík, Bahýľ, Geting, List, Kempelen, Segner, Petzval, Štefánik, Zamarovský, Rúfus a stovky ďalších, ktorých nám Stvoriteľ poslal sem pod Tatry, aby géniom citu a poznania obohatili svet?

Nárek zranenej ľudskosti, plač nad desným osudom opusteného ľudu, výkrik beznádeje po zániku práva a morálky.

„Kto sa odvážil postaviť na odpor, zrazený bol zbraňou. Povrazom spútali v Ure mladých mužov a ženy, jeho synov a dcéry odvliekli."

Že zastarané? Už neplatné... Dvadsaťtritisíc mladých chlapcov a dievčat v tomto čase študuje na vysokých školách mimo nášho štátu a sotva sa dakto z nich vráti do vydrancovanej dedovizne. Dvadsaťtritisíc najlepších mozgov odišlo a rok čo rok takto ubúda z nášho genetického fondu. Nebolí? Pri sofistikovanej lokálnej anestézii slovenského srdca ani nie.

„Ich pani ako vyplašený vták opustila mesto, Ur je zničený, jeho ľud rozohnaný."

Vydávajú ešte stratené pierka slovenské lazy a kopanice?

Vybrala sa pred pár dňami tetka od Trenčína do sveta so svojimi medovníkmi a priniesla batôžtek zlatých medailí. Tí mladší, ktorí ten dar dostali takmer zadarmo, budú ešte žať, ale pod anglickými menami. Za svoje sa do krvi hanbia.

Jeremiáš ešte dúfal v „obnovu dní, aké boli za starodávna".

Ostane nám ešte útecha, že sa po nás zachová aspoň pamiatka. Kultúra predsa nikdy neumiera celá. Nájdu sa ľudia i národy, ktoré si ju vďačne privlastnia a možno rozmnožia získanú hrivnu vlastným prínosom.

Ruiny našich hradov budú pnieť ešte pár storočí a budú... svedčiť, hroziť, plakať, žalovať?

Peter KOZOLKA

Janko JESENSKÝ vyše pol storočia stál pri významných zmenách

Precítil zložitosť národnej kalvárie

Július LOMENČÍK – Foto: archív SNN

Básnik, prozaik, prekladateľ a prvý slovenský národný umelec Janko Jesenský (30. december 1874 Martin – 27. december1945 Bratislava) vyrástol v ovzduší poslednej fázy realizmu a nástupu symbolizmu. Vyše pol storočia bol aktívne prítomný v slovenskom spoločenskom vývine viacerých prevratných zmien.

Vzdelanie získal na gymnáziách v Banskej Bystrici, Rimavskej Sobote a v Kežmarku; právo absolvoval na akadémii v Prešove a univerzite v Kluži (1896 – 1900). Na začiatku 20. storočia účinkoval ako advokátsky koncipient na viacerých miestach – Lučenec, Bytča, Liptovský Mikuláš, Martin a Nové Mesto nad Váhom. Na začiatku prvej svetovej vojny bol odvelený na východný front, kde prebehol do ruského zajatia a zapojil sa do zahraničného odboja ako redaktor v légiách. Po vzniku Česko-Slovenskej republiky zastával vysoké politické funkcie: gemersko-malohontský župan (1919 – 1923), nitriansky župan (1923 – 1928), vládny radca na Krajinskom úrade (1928 – 1931) a viceprezident Slovenskej krajiny v Bratislave (1931 – 1938).

■ KLIESNITEĽ MODERNY

Ako jeden z hlavných predstaviteľov slovenskej moderny výrazne zasiahol do slovenského literárneho života. Už jeho debut Verše (1905) vzbudil literárny ohlas. Potom nasledovala zbierka Zo zajatia (1918). Po prevrate vydal výber zo staršej poézie Verše 2 (1923), po ktorej nasledovala básnická zbierka Po búrkach (1932), zbierka intímnej a občianskej lyriky. Odbojovú a priečinkovú literatúru zahrnul do zbierok Proti noci, Reflexie a Na zlobu dňa 1 – 2 (všetky 1945), posmrtne vyšiel výber Jesenný kvet (1948).

Od konca 19. storočia časopisecky publikoval humorne ladené besednice, humoresky, črty, poviedky a novely, v ktorých kritizoval meštianstvo – časť z nich sústredil do knihy Malomestské rozprávky (1913). Ďalšie prózy vydal až v troch zväzkoch Zobraných prác (1921) a pod názvom Zo starých časov (1935). Jeho prózy vrcholia románom Demokrati (1934 – 1938) a prozaické dielo uzatvárajú krátke prózy. Významnou zložkou Jesenského literárnej aktivity bola prekladateľská práca najmä z ruštiny.

■ TEMNO JE...

Jesenského fyzická mladosť sa preliala do prvotín plných ľúbosti. Lenže jeho lýru volali aj národné potreby. Len čo prekonal dekadentnú krízu mladosti, poetické slovo čoraz častejšie vyslovoval s cieľom začleniť sa do širšieho prúdu spoločenského života a v jeho rámci nájdenia si svojho životného poslania v medziach umeleckej výpovede. Takýto obrat nastal v dôsledku uvedomenia si vtedajšieho doslova žalostného postavenia slovenského národa, čo v mladom básnikovom vnútri sa napĺňalo priam apokalyptickou národnou víziou „nie ďaleko je rodu môjho skon“. Zároveň si uvedomuje, že prítomná národná pasivita tiež spôsobuje národné problémy vedúce k postupnému zániku. Na rozdiel od svojich predchodcov však nemoralizuje, ani neobviňuje, ale skôr vytvára priestor pre čin: „... Ó, hrmavice, blesky, dažde, vetry! / Poďteže ku nám, kde tak temno je. / Ó, Slovák ľúby, oči že si pretri! / Prečítaj straty, Slovensko moje!“ (báseň Blesky)

V tomto zameraní vypracoval v poetickej rovine vlastný program na obranu „rodu svojho“: „Ja odhodil by pero biedno, / meč krvavý by v ruku vzal / a vďačne, bárs mám žitie jedno, / za rod môj úbohý by dal.“ (báseň Túžba) Z veršov cítiť Jesenského osobnú zodpovednosť za službu pre národ, čo v jeho výpovedi sa stotožňuje s ľudom a jeho materiálnou chudobou, biednym stavom. Prejavuje sociálne cítenie, ktoré je priekom jeho demokratického zmýšľania vcelku a subjektívnych pocitov vzťahu k národnému spoločenstvu. V duchu romantických princípov je ochotný podstúpiť i najväčšiu obetu. Zároveň pripúšťa pre národné záujmy i boj prostredníctvom násilia – „meč krvavý by v ruku vzal“ – pretože si uvedomuje, že akousi „nežnosťou“ v tomto zápase nedá sa dosiahnuť cieľ – národné oslobodenie.

■ Z VNÚTORNÝCH PORYVOV

Podľa literárneho vedca Milana Pišúta politická poézia Jesenského „sa stáva heineovsky ostrým zrkadlom súvekého Slovenska“. V duchu romantizmu stotožňuje sa s pozíciou lyrického subjektu a vystupuje osamotene, resp. prejavuje svoju výpoveď k danému problému na základe osobného vnútorného cítenia.

Spisovateľov portrét od Milana TOMKU MITROVSKÉHO

Rovnako v reálnom videní sociálnej skutočnosti prenikajú do básnického obrazu subjektívne pocity: „Ja ľúbim rod svoj drahý, / bárs škúli naňho svet / i žijem zaň ó, keby / mohol by som i mrieť.“

V jeho osobnostnom dozrievaní prejavuje sa vnútorná dráma, ktorá v ďalšom uvažovaní nevyúsťuje do beznádejnej slepej uličky. Rodí sa skôr reálny pohľad prekonávajúci skepsu a vyúsťuje do istej rovnováhy subjektívneho s objektívnym. Zjednodušene povedané, v dialektike života a smrti, resp. zápasu dobra so zlom nemožno sa poddať, lebo „... búra búru rodí, blesky blesk. / Hnev zatknutý je v našich prsiach neohrozených. / Ak tá vypukne, stíchne cudzie nove / a stíchne jeho búra, búry jas. / Poddá sa mora búra našej búre.“ (báseň Po cudzom mori)

Jesenský vniesol do slovenskej poézie nové vetry, ktoré priniesli nielen buditeľské poslanie. V duchu tradície toto v sebe obsahuje, ale zároveň prekonáva doterajší pohľad novým, oslobodzujúcim prirodzené ľudské city od akéhosi nánosu uhorskej feudálnej minulosti. Do oslobodzujúceho boja prináša ako prvý po štúrovcoch nutnosť, či potrebu revolučného násilia podopretého silou slova: „Na hore stíchla reč. Ech! Musí zvučať slovo, / čo dáva silu v hruď, ju smelo obnažiť, / do bajonetov ísť s ňou, stavať pred olovo, / tú pravdu bodákmi nám musia preraziť, / tam musí striekať aj líce mordárovo. / S baraním otroctvom sa nedá víťaziť!“ (báseň Krv Ty)

Poetickým slovom dával jasne najavo svoj demokratizmus, ktorého základným princípom je sloboda – jednotlivca a národného spoločenstva. Len v slobodnom prostredí sa slovenský národ môže včleniť do demokratického sveta. Takto vyliate verše básnika do priestoru spoločenského bytia mali svoje opodstatnenie určované konkrétnymi okolnosťami a udalosťami: rozvrátené boli začiatky slovenského školstva, zatvorená bola Matica slovenská..., Slováci nemali ani jedného reprezentanta v uhorskom parlamente. Slovenskej politickej reprezentácie brániacej národné záujmy prakticky nebolo. Inteligencia bola skôr demoralizovaná, a tak do hry stále bola nútená vstúpiť literatúra a jej úderný slovný predvoj poézia. A práve Jesenský ako jej reprezentant svojím hlasom významne oslovoval, podnecoval. Hlboko precítil zložitosť národnej kalvárie, postavil sa tvárou v tvár k tvrdej slovenskej realite, ktorú formoval vo verši „nuž oprobuj žiť, buď zabitým“.

Vychádzajúc z toho, že „s baraním otroctvom sa nedá zvíťaziť“, nepočíta na rozdiel od Vajanského s akousi šťastnou náhodou vo víťazstvo národného oslobodenia. Východisko nevidí v nepriaznivom zásahu zvonka..., ale spolieha sa iba na dlhý čas tlmený hnev slovenského ľudu a na jeho silu. V Jesenského predstave sa skoncentrovalo presvedčenie, že problém slobody národa nie je v politických okolnostiach a kombináciách, ale v tom, či sa ľudia vzbúria a i násilím prekazia to, čo sleduje s nimi spoločenský systém. Ten v jeho vedomí splýva so systémom nadvlády maďarskej aristokracie, meštiactva nad masami slovenského roľníckeho ľudu – ako to vyjadril v básni Vyhnali ma: „... Dolu chlapci, dolu z priča! / Každý z nás má švih od biča. / Sloboda sa krvou krstí. / Vytrhnime im bič z hrsti! / Zatnime s ním raz po vôli, / kto nás bil, nech toho bolí. / Nech sa ten bič točí, hviždí! / Nech tvár čiernu vraha hyzdí. / Aby toľko rán mal v tele, / koľko vrások máme v čele, / aby toľko krvi streklo, / koľko sĺz a potu tieklo, / aby toľko rokov stenal, / koľko chvíľ nás za nič nemal, / aby rástlo jeho semä / v kamení čo vyorieme!“

■ OSAMELÝ REVOLUCIONÁR

Janko Jesenský svojou poéziou dozrel k predstave národnodemokratickej revolúcie, ktorej myšlienkový náboj rozprestrel poetickým slovom pretaveným do programu obrany slovenského ľudu. Hoci si v danej dobe pravdepodobne neuvedomoval politický dosah vyrieknutého. Ním vyslovené myšlienky mali však nesmierny vplyv aj na slovenských zajatcov v čase prvej svetovej vojny v Rusku. Jesenský poéziou predstavoval avantgardu národného oslobodenia, aj keď v tom čase stál zdanlivo mimo slovenského politického diania.

Autor je vysokoškolský pedagóg, docent FiF Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici.

MEDAILÓN

Chýr bývalého slobodného kráľovského a banského mesta Pukanec sa snúbi s prírodnými krásami, tak ako to vyjadril spisovateľ Andrej Chudoba, ktorý zhodou okolností tu žil a tvoril vyše polstoročie: „Krajina je natoľko zrastená s človekom, že ju jednoducho nemožno od neho oddeliť. Krajina je človek a človek je krajina. Človek je všadeprítomný, tak ako je krajina všadeprítomná v jeho živote...“ Nečudo, že tento kút si v roku 1870 vybral aj začínajúci botanik, evanjelický učiteľ a veršovník Samuel KUPČOK. Žil tu až do svojej smrti pred sto rokmi – 26. júla 1914.

Botanik a veršovník S. Kupčok

Pavol M. KUBIŠ — Foto: archív autora

Korene tohto slovenského národného buditeľa sú však na Horehroní. Samuel Kupčok sa narodil 21. apríla 1850 v Brezne v rodine čižmára. Ľudovú školu navštevoval v rodnom meste, neskôr v rokoch 1862 až 1870 študoval na gymnáziu v Revúcej, kde začal pod vplyvom prof. M. Kovalevského a J. K. Holuba už „botanizovať“. Po skončení štúdia sa usadil v Pukanci a tu sa botanikou začal zaoberať naplno, najmä pod vplyvom Kmeťovho článku v Slovenských pohľadoch pod názvom Floristom slovenským.

Andrej Kmeť viedol s pukanským učiteľom Samuelom Kupčokom veľmi čulú korešpondenciu. V archíve Slovenského národného múzea v Martine sa nachádza vyše šesťdesiat listov a korešpondenčných lístkov, ktoré mu písal Kupčok. Ich spolupráca sa neobmedzila len na botaniku. Kupčok zbieral pre Kmeťa aj miestne názvy vrchov, dolín a chotárov, predával jeho knihu Veleba Sitna a zborník Tovaryšstvo, získaval výšivky a starožitnosti. Kmeť zasa na prosbu Kupčoka robil jeho synovi, študentovi medicíny v Prahe, ručiteľa a posielal odporúčania na udelenie štipendia.

Kontakty Samuela Kupčoka a jeho syna Samuela Teodora Kupčoka, lekára a botanika, (27. marca 1879 až 2. marca 1967) s Andrejom Kmeťom v oblasti botaniky trvali najmenej štrnásť rokov a poznamenali ich odborný rast. Práve pod jeho vplyvom sa zamerali na štúdium rodov ruža (Rosa), potom ostružín – černíc (Rubus) a mäty (Mentha). Vypracovali sa na popredných botanikov, a tak významnou mierou prispeli k poznaniu kveteny Slovenska. Svoj plodný život zasvätil Samuel Kupčok poznávaniu flóry v okolí Brezna, Pukanca, v teritóriu Nízkych Tatier a so synom v slovenskej obci Kovačica v srbskej Vojvodine. Viaceré rastliny pomenoval, iné zasa pomenovali jeho menom. Okrem Andreja Kmeťa spolupracoval i s našimi popredними botanikmi – Jozefom L. Holubym, V. Vraným i G. K. Zechenterom-Laskomerským; bol známy tiež v zahraničí ...

V Pukanci, kde ako učiteľ pôsobil štyridsaťtri rokov (1870 až 1913), sa venoval aj lokálnej histórii, veľa publikoval. Jeho príspevok Rodné mená v Pukanci v časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti (1901) vyšiel na niekoľko pokračovaní. Svoje literárne práce uverejňoval vo viacerých vtedajších slovenských novinách. V roku 1905 vydal zborníček veršov Nový Vinšovník, ktorý obsahoval príležitostné, meninové, mendícke a svadobné vinše. Vyšiel tlačou a nákladom J. Gašparíka v Turčianskom Svätom Martine. Prispel tiež do druhého zväzku Slovenských spevov 1890 – 1896, a to dvadsiatimi štyrmi piesňami.

Poznal svet z prvej ruky

Uprostred decembra uplynulo osemdesiatpäť rokov od narodenia Milana Ferka – slovenského prozaika, básnika, dramatika, autora literatúry pre deti a mládež a textára. To všetko je pravda, ale možno vyzdvihnúť aj jeho ďalšie príznačné vlastnosti či charakteristiky, medzi ktorými dominuje rodomilstvo. Cudzím slovom patriotizmus.

„Len vzdelaný občan vedomý si postavenia svojho i svojho štátu môže byť jeho činorodým spolutvorcom a tým aj strojcom svojho osudu,“ píše v úvode k publikácii o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní. Spisovateľ a aktivista na roli národa dedičnej Milan Ferko bol v plnej miere „vedomý si postavenia svojho i svojho štátu“ a stal sa „činorodým spolutvorcom (slovenskej štátnosti) a tým aj strojcom svojho osudu“. Jeho vlastenectvo nemalo zápecnícky nádych. Podiel na tom malo miesto jeho narodenia. Veľké Rovné, obec v Trenčianskej stolici, ktorá aj v zaostalom Uhorsku bola mimoriadne otvorená svetu zásluhou remeselnej a obchodnej zručnosti miestnych obyvateľov – drotárov. Ich podnikateľské aktivity široko a ďaleko prekračovali nielen rámec stolice a krajiny, ale aj Európy. Nebol to jednosmerný civilizačný kanál. Poznanie a skúsenosť sa vracali aj sem pod Javorníky medzi Váh a Kysucu. Nadnesene povedané, Milan poznal svet z prvej ruky od narodenia. Svetom, moje svetom, znelo mu v kolíske. Pre neho bola vlasť krajina, ktorej obyvatelia mali vlastné, životom preverené skúsenosti so svetom. Jeho vlastenectvo bolo ošľahnuté globalizáciou. Vlastenectvo ho sprevádzalo celým životom. Vo svojej práci bol celým svojím postojom a činom ten, kto prejavuje lásku k vlasti, k svojmu národu, rodoľub, rodomil, patriot.

Literárna činnosť Milana Ferka sa nesie v slovenskom znamení. Slovenské neustále konfrontuje so svetovým či s európskym. Vlastenectvo je prítomné v celej jeho tvorbe. Aj v tej dejinne najstaršej i historicky najnovšej, čerpajúcej z dvadsiateho storočia. Zdôrazňujem – vlastenectvo bez prívlastkov, slovníkom slovenského jazyka definované ako láska k vlasti, vlastenecké zmýšľanie, konanie, patriotizmus.

Svoje literárnohistorické a právne skúsenosti plne zúročil vo svojej aktivite pri zrode dnešnej Slovenskej republiky. Predovšetkým tvorivým načrtnutím jednotlivých krokov vedúcich k vzniku suverénneho Slovenska. Neskôr aj intenzívnou organizačnou prácou na úseku štátneho jazyka – slovenčiny. Jeho vklad v oblasti normotvorby štátneho jazyka je málo cenený. Dnes aj nerešpektovaný.

Jozef SCHWARZ

Slovenská inteligencia vyjadrila obavy nad požiadavkami gender kultúry

Prvky protirodinnej a protinárodnej ideológie

Otvorený list predsedovi vlády R. Ficovi

Podpredseda Matice slovenskej Jozef Šimonovič sa aktívne zhostil prípravy Otvoreného listu slovenskej inteligencie predsedovi vlády Robertovi Ficovi v súvislosti s prijatou Celoštátnou stratégiou ochrany a podpory ľudských práv v SR. Týmto spôsobom sa mnohé významné osobnosti slovenskej inteligencie ako signatári listu premiérovi verejne kriticky vyjadrili na adresu vládneho dokumentu. Okrem podpredsedu MS list podpísal aj predseda Matice Marián Tkáč. List poublikujeme v plnom znení.

Vrcholní matičiari podpísali otvorený list za rodinu.

Vážený pán predseda vlády SR, obraciame sa na Vás týmto otvoreným listom s dôverou, ale aj s veľkým znepokojením vzhľadom na Návrh Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR predložený Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Predložený návrh stratégie podľa našej mienky vonkoncom nezodpovedá obsahu Ústavy SR a ďalších ľudsko-právnych dokumentov, vyjadruje skôr prvky protirodinnej a protinárodnej ideológie, ktorá nemá s ľudskými právami nič spoločné. Za osobitne nebezpečné pokladáme viaceré prílohy návrhu, ktoré majú predstavovať „zásadné rámce pre tvorbu budúcich verejných politík v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam“. Chceli by sme Vás upozorniť najmä na tri z najviac problematických aspektov predloženého materiálu, ktoré ho robia absolútne neakceptovateľným pre nás i pre väčšinu občanov SR.

Prvým z týchto aspektov je excesívne a útočné poňatie „práv LGBTI ľudí“, ktorým je venovaná samostatná príloha obsahujúca vyše sto strán. Ako jeden z hlavných cieľov ochrany „práv LGBTI ľudí“ sa predkladá rozsiahly boj proti „homofóbii“, ktorý sa má prejavovať na všetkých stupňoch vzdelávania, ale napríklad aj novelizáciou Trestného zákona. Samozrejme, sme za ochranu ľudskej dôstojnosti každého jednotlivca a odmietame akúkoľvek nenávisť. V kontexte súčasnej diskusie na Slovensku však treba podotknúť, že za prejav „homofóbie“ používatelia tohto pojmu pokladajú aj verejnú obhajobu tradičného pohľadu na ľudskú sexualitu a rodinu. Svedčí o tom sám fakt, že na anti-cenu „homofób roka 2013“ bola aktivistami za „práva LGBTI ľudí“ nominovaná (a túto anti-cenu v hlasovaní skutočne získala) Konferencia biskupov Slovenska.

Návrh navyše obsahuje úlohu podniknúť právne kroky „na dosiahnutie rovnakých práv a ochrany pre osoby, ktoré žijú v partnerskom zväzku bez uzavretia manželstva“ (rámec úlohy č. V. 3. na str. 27 vlastného materiálu). Cieľom manželstva ako právneho inštitútu je však práve poskytnutie špeciálnej podpory a ochrany párom, ktoré sa rozhodnú pre celoživotné spoločenstvo zamerané aj na plodenie a výchovu detí. Ak by malo byť mimomanželské spolužitie spojené s identickými právami ako manželstvo, prestal by byť zrejmý zmysel existencie manželstva ako samostatného právneho inštitútu. Tento návrh preto nemôžeme považovať za nič iné než za priamy útok na ustanovizne manželstva a rodiny, ktoré sú kľúčové pre prosperitu a súdržnosť našej krajiny.

Ďalším nanajvýš problematickým aspektom návrhu je neodborné a manipulatívne zasahovanie do slovenského jazyka popieraním zástupnej funkcie mužského rodu, ktorý podľa pravidiel gramatiky v určitých prípadoch zahŕňa aj subjekty stredného a ženského rodu, napríklad obyvatelia, diváci, pracovníci a pod. Aj Ústava SR používa pojem občania a myslí tým osoby mužského aj ženského rodu. Autori návrhu stratégie toto pravidlo systematicky negujú, keď používajú slovné spojenia ako „zástupkyne a zástupcovia“, „sťažovateľky a sťažovatelia“ a pod.

Otázku ochrany štátneho jazyka pred ideologickou deformáciou pokladáme za osobitne závažnú aj preto, že už v roku 2011 priniesli médiá správu o návrhoch na otvorenie diskusie o zmene štátnej hymny SR pre jej nesúlad s „rodovo korektným jazykom“, lebo hymna obsahuje verše ako „zastavme ich, bratia“ a „Slováci ožijú“.

Napokon chceme upozorniť na popieranie prirodzených rozdielov medzi mužmi a ženami a na zámer zaviesť ideologický koncept rodovej rovnosti ako povinnú súčasť školského vzdelávania. Návrh (najmä vo svojej prílohe č. 4) presadzuje teóriu, že byť mužom alebo ženou nie je vecou biologickej reality, ale ľubovoľného rozhodnutia jedinca. Akékoľvek rozdiely medzi mužmi a ženami sú prakticky považované za „rodové stereotypy“, ktoré majú byť v mene „ľudských práv“ odstránené. V súlade s týmto ideologickým konceptom majú byť podľa predloženého návrhu do školskej výchovy zavedené prvky „rodového scitlivovania“, ktoré však podľa stanoviska mnohých renomovaných odborníkov môžu viesť k vzniku psychickej poruchy rodovej identity dotknutých detí.

Z uvedených dôvodov nám neostáva iná možnosť než naliehavo požadovať, aby bol predložený návrh stratégie zamietnutý ako celok.

Máme nádej, že si uvedomíte svoju zodpovednosť za budúcnosť našej krajiny, odmietnete protirodinnú a protinárodnú ideológiu a rozhodnete sa presadzovať zmysluplné chápanie ľudských práv. Za nás Vám môžeme sľúbiť, že Vám v tom budeme radi pomáhať.

V Bratislave 8. 12. 2014

Jozef Šimonovič, prvý podpredseda Matice slovenskej
Dr. h. c. doc. Ing. Július Binder, bývalý riaditeľ vodohospodárskej výstavby
Ing. Ján Klepáč, MGBM, bývalý poslanec SNR, výkonný riaditeľ Slovenského plynárenského a naftového zväzu
prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc., slavista, jazykovedec

K otvorenému listu sa ďalej pripájajú:

Rudolf Dobiáš, spisovateľ a politický väzeň
Ing. Anton Hykisch, spisovateľ, bývalý poslanec SNR, bývalý veľvyslanec SR v Kanade
RNDr. Jozef Kollár, Dr. h. c., člen prezídia Matice slovenskej
Ing. Pavel Koncoš, bývalý minister pôdohospodárstva SR
prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc., lekár, vedec, vysokoškolský pedagóg
Teodor Križka, básnik, prekladateľ, šéfredaktor časopisu Kultúra
prof. ThDr. Ing. Jozef Kutarňa, PhD., vysokoškolský pedagóg
Ing. Terézia Lenczová, CSc., čestná predsedníčka Slovenskej spoločnosti pre rodinu
prof. PhDr. Jozef Matulník, PhD., sociológ, vysokoškolský pedagóg (pripojil sa 9. 12. 2014)
Mgr. Roman Michelko, spisovateľ, politológ, riaditeľ vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov
Ing. Ján Petrík, bývalý poslanec Federálneho zhromaždenia ČSFR a bývalý veľvyslanec SR v Chorvátskej republike
PhDr. Dana Podracká, poetka, esejistka
Dr. h .c. prof. MUDr. Juraj Švec, DrSc., lekár, univerzitný profesor, bývalý rektor Univerzity Komenského, bývalý poslanec NR SR (pripojil sa 9. 12. 2014)
Ing. Marián Tkáč, PhD., predseda Matice slovenskej
Eva Trizuljaková, akademická maliarka
Ing. Stanislav Trnovec, CSc., SE, Klub mnohodetných rodín (pripojil sa 10. 12. 2014)
Ondrej Zimka, akademický maliar (pripojil sa 11. 12. 2014)
Milina Zimková, akademická maliarka (pripojila sa 11. 12. 2014)

Čas, keď obdobie melancholickej podušičkovej jesene začínali striedať už predadventné dni, sa ukázal ako príhodný na zorganizovanie spomienkového podujatia na človeka, ktorému okolnosti nedopriali naplno rozvinúť svoj talent.

Spomienka na tvorcu

Dom J. C. Hronského

Miestny odbor Matice slovenskej v Martine v priestoroch Krajanského múzea MS v Hronského vile podvečer 18. novembra zorganizoval stretnutie priaznivcov literatúry, priateľov a známych Igora Lengyela na šiestom pokračovaní cyklu Autori jednej knihy. Bolo venované osobnosti a dielu tohto, ktorý ako tridsaťročný predčasne zomrel pred viac ako ôsmimi rokmi. Po roku mu jeho priatelia vydali knihu zostavenú z publicistických príspevkov pod názvom Aj jazyk hovorí človekom. Ako obdivuhodného syna a človeka ho predstavili rodičia. Zaspomínali si naňho ľudia, ktorí s ním spolupracovali alebo boli jeho priateľmi: Katarína Adamicová, Peter Cabadaj a Katarína Sedláková. Zauvažovali, ako by asi rozvíjal svoje aktivity teraz v meniacom sa svete, s odstupom temer decénia. K. Adamicová ocenila jeho žurnalistickú profesionalitu, pracovitosť a serióznosť pri spracovaní a podávaní informácií zo zdravotníckej oblasti. P. Cabadaj vyslovil obdiv jeho doslova rytierskemu prístupu k životu, narábaniu so slovom a jeho multižánrovosti. K. Sedláková v ňom ešte stále vidí priateľa zo školských rokov a súpútnika v štúdiu rusistiky a slavistiky. Možno by bol tento nadaný lingvista aj v uvedenej odbornej oblasti priniesol zaujímavé výsledky. Všetci sa zhodli na tom, že ako človek mal veľkú charizmu, čo potvrdzuje aj to, že sa na jeho počesť dokázali na uvedenom literárnom večere stretnúť jeho početní priatelia a známi.

Milan GONDA

Všetci sme súčasťou spoločného celku, jednej matičnej rodiny

Zdobiť nás má rešpekt a vzájomná úcta

Otto GÁŤA

Z opakovaných názorov, prejavov, stanovísk a výziev, publikovaných aj na stránkach Slovenských národných novín, mi ako ich vďačnému čitateľovi vyvstáva, že v Matici existuje problém, ktorý je údajne riešiteľný iba zvolaním mimoriadneho valného zhromaždenia MS a odstúpením alebo odvolaním jej súčasného predsedu.

Výzvy na odstúpenie predsedu MS sa objavujú od jeho zvolenia do funkcie a gradujú od jeho opätovného zvolenia na riadnom valnom zhromaždení MS. Čo sa stupňuje, to sú vášne jednoznačnosti, že daný stav vyrieši jedine snem. Ak si to sumarizujem, vychádza mi to na vnútromatičný konflikt.

■ KTO JE KTO?

Každý vie, že konflikt má vždy dve strany, ba niekedy i viac. Kto sú konfliktné strany, sa už dlhšie vie, pretože napriek snahám jedných odvolať predsedu MS, posledné valné zhromaždenie MS ho delegátmi miestnych odborov MS opäť zvolilo za predsedu MS, a teda v zmysle stanov MS zverilo mu nielen riadenie Matice, ale aj zodpovednosť za ňu. Predseda nie je neomylný, vôbec sa ho nezastávam, robí aj chyby, isteže mal by viac počúvať spolupracovníkov, radiť sa a podobne, ale delegáti VZ MS ho zvolili.

Čo sa robí ďalej? Konflikt sa rozrastá. Už to nie je nefunkčný výbor MS ako po roku 2010, nespokojnosť vychádza z niektorých krajských rád MS, ktoré vztýčili zástavu nespokojných s predsedom MS. Ide teda o pokračujúcu nejednotnosť vo vyšších matičných orgánoch. Pod nimi sú miestne odbory MS, ktoré na valných zhromaždeniach zastúpené svojimi delegátmi majú rozhodujúci hlas.

Zdá sa, že miestne odbory MS sa dávajú niektorými krajskými radami ovplyvňovať a sú zaťahované ako tretia strana do konfliktu matičných funkcionárov. Ale miestne odbory MS predsa majú svoje plány, robia svoju prácu, na ktorú ani v minulosti nedostávali podporu, majú svoju perspektívu na lokálnej či regionálnej úrovni, budujú súbory, vystupujú pod vlajkou Matice slovenskej a svojím konaním získavajú kredit v spoločnosti. Všetci sme však súčasťou jedného matičného celku, v ktorom by sme sa mali rešpektovať navzájom, a keďže sa riadime stanovami MS, mali by sme v ich duchu rešpektovať aj istú hierarchiu. Ak sa táto jednota začne rozleptávať – čo sa deje, bohužiaľ opäť v tých vyšších orgánoch MS – nastáva rozvrat a ten je symbolom súčasného smutného príbehu Matice.

■ MATIČNÉ STRATY

Matica touto demonštrovanou nejednotnosťou nezískava, naopak, vo verejnosti veľa stráca. Pritom v spoločnosti, ktorej sme súčasťou, denne vidíme, kam vedie nesvornosť, útočenie na seba navzájom, výzvy na odstúpenie, odvolávanie – všetko negatíva smerujúce k radikalizácii. A tento politický vietor akoby otočil naruby aj matičné smerovanie, ktoré začalo hľadať nepriateľa vo vlastných radoch.

Opúšťame úctu k matičným tradíciám, ktoré boli nositeľkami matičnej autority. Začínajú sa ovplyvňovať miestne odbory MS, pretože mimoriadne valné zhromaždenie MS je akoby „na spadnutie“. A to všetko bez toho, aby si z každej strany po traja, štyria rozhodujúci činitelia sadli za stôl a jedna i druhá strana povedali svoje preukázateľné argumenty, príčiny a výhrady, ale zvážili aj následky.

Ibaže opäť tá súčasná nedočkavosť, ktorá triešti aj našu spoločnosť (koalícia, opozícia, ľavica, pravica ...), ukrajuje nadhľad a stupňuje vášne. Osobné pocity jednotlivcov, ktorí sa rokmi stali už profesionálnymi funkcionármi s prezentáciou jediných správnych postupov v Matici slovenskej, už nedovidia na to, aký to má vplyv na matičný život v miestnych odboroch. Viem, v tomto sa opakujem a budem opakovať, pretože miestne odbory MS spolupracujú so samosprávami obcí a tie buď činnosť podporia, alebo povedia, čo poznajú z éteru: ... A načo, aj tak končíte !

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Bilancujme a hľaďme dopredu

Prichádzajú dni na bilancovanie, cez Vianoce – veľmi zjednodušene – o duchu, na Silvestra o hmote. Končí sa dvadsiaty piaty rok, odkedy tu máme kapitalizmus – prišiel bezbolestne a potichu. Ale bolesti i hluk so sebou priniesol. Predtým všetci mali prácu a nemali peniaze. Dnes len niektorí majú prácu a len niektorí aj peniaze. Jeden náš odvážny spevák – Jožo Ráž – to povedal jasne: „Tu majú peniaze iba tí, čo nakradli.“ Naše Slovensko sa drží nad vodou len a len preto, že sme stihli zriadiť vlastný štát. Iste, treba v ňom veľa zlepšovať, ale je náš, zlepšovať ho môžeme sami a pre seba, a to v oblasti ducha i hmoty.

V oblasti ducha si nepochybne zaslúžime viacej našej a našskej kultúry, a keďže si odvykáme čítať, potrebujeme kultúru „v obrazoch“: náš pohľad na svet cez televízne spravodajstvo, naši spravodajcovia na juhovýchode Ukrajiny, naše televízne inscenácie, naše rozhlasové i divadelné hry. Naša mladá generácia musí spoznať naše príbehy a našich hrdinov. Aj keď platí, ako kedysi napísal Imrich Kružliak: „Kronika martýrov nepomáha národu tak, ako jeho vôľa zapojiť sa do svetovej civilizácie a ukázať, že v jej procese vie byť osožným činiteľom.“ Akurát že zapojiť sa môžeme len vtedy, ak stojíme pevne na našej pôde.

A v oblasti hmoty? Chvalabohu, že chrlíme do sveta autá, ale prišli sme o schopnosť sami sa uživiť. Vlastnú pôdu neobrábame a potraviny – také, aké sú – musíme dovážať. A mať čo jesť – to je predsa základ života. My sa musíme vrátiť k obrábaniu pôdy!

Pokoj a istoty všelijakého druhu sú zatiaľ ďaleko od nás. Buďme však vnútorne slobodní, teda robme to, o čom si myslíme, že je správne. Rozmnožme počet slobodných ľudí, ktorých je málo v každom režime. A buďme jednotní. Ešte raz storočný Imrich Kružliak: „Pri vzájomnej spolupráci nech nás trebárs spája aj – pohár dobrého vína!“

V Prešove súťažili detskí slávici v speve ľudových piesní

Svätoplukovi igrici v metropole Šariša

Text a foto: Jozef HRUŠOVSKÝ

V závere novembra sa v Prešove uskutočnilo zaujímavé hudobno-interpretačné podujatie pod názvom Svätoplukovi igrici, na ktorom sa stretli detskí interpreti slovenských ľudových piesní. Jeho hlavným organizátorom bola Matica slovenská v Martine a v Prešove, ktorá chce aj takto objavovať, aktivizovať a motivovať deti školského veku Prešovského a Sabinovského okresu do umeleckých činností a vzbudzovať záujem o kultúrne dedičstvo nášho ľudu.

Tohtoročná súťaž tematicky nadväzovala na tradíciu týchto podujatí, ktoré sa po iné roky konali pod názvom Kytička domovine a Matica slovenská bola vždy ich hlavným iniciátorom a usporiadateľom v spolupráci s ďalšími spoluorganizátormi. Takouto sa stala i v tomto roku Základná umelecká škola Jána Pőschla na Prostějovskej ulici v Prešove.

Mladí ľudoví umelci predviedli hodnotné umelecké výkony, čím reprezentovali i kvalitnú pedagogickú prácu a prípravu svojich učiteľov a vedúcich. V prvej kategórii získala prvenstvo a cenu Daniela Gajdošová zo ZŠ Mirka Nešpora v Prešove, dve druhé miesta a ocenenia s diplomom si odniesli Sára Kolarčíková zo ZŠ Drienov a Klaudia Kunischová ZŠ Sedlice. Na treťom mieste v tejto kategórii sa umiestnila Natália Huňadyová zo ZŠ Brezovica.

V druhej kategórii starších žiakov si najvyššie ocenenie odniesli až dvaja interpreti – Samuel Adam zo ZŠ Sedlice a Júlia Kocúrková zo ZŠ Lipany, na druhom mieste sa umiestnila Nikola Kravcová taktiež zo ZŠ Lipany a tretie miesto získali Jana Štofaníková a Martina Karaffová zo ZŠ Chminianska Nová Ves. Zvláštne ocenenia poroty získali Emma Chovanová a Sofia Luňáková za výber piesní a dramaturgiu a Kristína Jacková za výber piesní.

Školáci vzdali hold velikánovi Matice slovenskej

Hronského Jasov po piaty raz

Začiatkom decembra sa v Základnej škole v Jasove uskutočnil 5. ročník krajského matičného festivalu v prednese Hronského rozprávok – Hronského Jasov. Školáci z Košického kraja svojím prednesom rozprávok vzdali hold Jozefovi Cígerovi Hronskému, ktorý bol nielen vynikajúcim spisovateľom, ale aj učiteľom, maliarom, redaktorom, nakladateľom, publicistom, autorom literatúry pre mládež. Bol tiež tajomníkom aj správcom Matice slovenskej, bez jeho pričinenia by nevznikla ani martinská tlačiareň Neografia.

Kvalita prednesu Hronského rozprávok a povestí bola tohto roku vysoká. Preto aj porotcovia udelili viacnásobné prvenstvá. V I. kategórii Nikole Pappovej zo ZŠ Veľké Kapušany a Liliane Sameľovej zo ZŠ Kecerovce. V II. kategórii Zuzane Ogurčákovej zo ZŠ Nejedlého Spišská Nová Ves, ktorá zároveň získala Cenu ministra školstva SR doc. PhDr. Dušana Čaploviča, DrSc. Prvenstvo za svoje vystúpenie získala aj Simona Gargalovičová zo ZŠ Veľké Kapušany. Menoslov všetkých ocenených je na webe Matice slovenskej. ňOrganizátori vyslovujú veľké poďakovanie všetkým sponzorom.

(fm)

Turčianskom Jasene majú už viacročnú tradíciu obdarúvania detí Mikulášom. V posledných rokoch sa tak deje aj v spolupráci s Maticou slovenskou. Miestni matičiari a obecná samospráva pod vedením novej starostky Janky Jesenskej aj tento rok pripravili kultúrno-spoločenské podujatie pre všetkých predškolákov z tejto hornoturčianskej obce blízko Martina.

Mikuláš v Turčianskom Jasene

Deti najprv Mikulášovi zarecitovali a zaspievali, za čo dostali bohatú nádielku všakovakých dobrôt, sladkostí, ovocia a orieškov. Spestrili ju aj knižky z matičného vydavateľstva, ktoré poskytol správca Maroš Smolec. Matica aj touto formou šíri národné a vlastenecké ideály medzi slovenským ľudom a privádza na národa rolu dedičnú aj našu nádej – slovenskú mládež. Rozžiarené detské tváričky a istotne aj srdiečka potešili nielen organizátorov mikulášskej nádielky, ale aj súrodencov a rodičov obdarovaných predškolákov.

Popoludnie s Mikulášom v Jasene zamerali na tradičné slovenské národné, kultúrne a ľudové zvyklosti, ku ktorým odjakživa patrilo aj obdarovávanie sv. Mikulášom. Usporiadatelia z OÚ a MO MS si spoločne želali jedno – aby takýchto vydarených podujatí mohlo zažiť čo najviac detí v ostatných mestách a dedinách, ale tiež obyvatelia vo vyššom veku. Matica slovenská sa aj takýmito podujatiami zapisuje do povedomia našich spoluobčanov.

(vk)

Vážení a milí naši

čitatelia a podporovatelia,

redakcia Slovenských národných novín,

jej spolupracovníci a stáli dopisovatelia

vám zo srdca a z úprimnej priazne

žičia pokojné a milostiplné

vianočné sviatky v rodinnom kruhu,

plné lásky, šťastia a vzájomnej úcty,

a v nadchádzajúcom novom roku 2015

mier, zdravie, pevnú vieru a nádej,

že sa vaše životy a osudy pohnú

želaným smerom ku skutočne

lepším a radostnejším zajtrajškom.

Kolektív tvorcov SNN

OPRAVA: V avíze SNN 50 sme omylom uviedli, že A. Dubček bol krstený v katolíckom kostole. Pokrstili ho evanjelici. Autorovi a čitateľom sa ospravedlňujeme.

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 837, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 837, 38 12 811. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoslav MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.

PRIPOMÍNAME SI

20. decembra
– sedemdesiat rokov, čo stopätnásť sovietskych lietadiel v roku 1944 bombardovalo Prešov; zničili dvestotridsaťdva domov, poškodili sedemsto, zahynulo stodesať ľudí
– v ten deň na dobšinskom námestí popravili partizánskeho veliteľa Karola Adlera (1910 – 1944)
– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi vzniklo v Nitre profesionálne Krajové divadlo (1950), predchodca Divadla Andreja Bagara

21. decembra
– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi začali v USA vychádzať noviny Slovák v Amerike (1889), vychádzali do roku 2010
– šesťdesiatpäť rokov, čo z Č-SR odišiel nákladný vlak do Moskvy; viezol dary Stalinovi k sedemdesiatinám v roku 1949
– gréckokatolícky kňaz Ján Hirka bol v roku 1989 vymenovaný za biskupa Prešovskej eparchie; 25. výročie
– umrel veľký slovenský hudobný skladateľ Ján Cikker (1911 – 1989); 25. výročie
– dvadsať rokov od smrti básnika a esejistu Jána Šimonoviča (1939 – 1994), autora dvadsiatich kníh poézie a úvah

23. decembra
– stosedemdesiat rokov od narodenia Juraja Čajdu (1844 – 1913), redaktora Národných novín a Černokňažníka, režiséra martinského divadla
– storočnica hudobného skladateľa Dezidera Kardoša (1914 – 1991), autora siedmich symfónií a skladieb scénickej hudby

25. decembra
– pred sto desiatimi rokmi bolo na bratislavskom brehu Dunaja prvé filmové predstavenie; manželia Lifkovci v roku 1904 tu premietli pár krátkych filmov
– deväťdesiat rokov od narodenia poetky Jarmily Štítnickej (1924 – 1980), šéfredaktorky detských časopisov a rozhlasového vysielania pre najmenších

26. decembra
– päťdesiatpäť rokov od stretnutia Slovákov v Ríme (1959); tu sa rozhodli postaviť Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda
– poslanec Európskeho parlamentu za SDKÚ E. Kukan má sedemdesiatpäť rokov

27. decembra
– stodesať rokov, čo sa narodil básnik a politik Ladislav Novomeský (1904 – 1976), člen ľavicovej skupiny DAV, pripravovateľ SNP, po vojne poverenník školstva, uväznený za tzv. buržoázny nacionalizmus, autor básnických zbierok so sociálnou tematikou

28. decembra
– v roku 1989 sa predsedom Federálneho zhromaždenia stal Alexander Dubček; 25. výročie

29. decembra
– Václava Havla v roku 1989 zvolilo Federálne zhromaždenie aklamáciou za prezidenta ČSFR; 25. výročie

30. decembra
– pred sto štyridsiatimi rokmi sa narodil básnik protivojnovej poézie a próz z malomestského prostredia Janko Jesenský (1874 – 1945)
– dvadsať rokov od smrti známeho slovenského choreografa Borisa Slováka (1926 – 1994), režiséra prvých slovenských muzikálov

31. decembra
– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi sa v martinskom Národnom dome konalo prvé divadelné prestavenie (1889)
– stodvadsať rokov od narodenia americkej herečky slovenského pôvodu Poly Negri (1894 – 1987)

(jč)